

RESPONSIBLE BUSINESS
ADVISORS
- a Scanteam business area

STÅSTEDS- OG MULIGHETSANALYSE ETISK OG RETTFERDIG HANDEL

Til Bergen kommune/næringsseksjonen

RBA - Responsible Business Advisors
www.rbadvisors.no

Forfatterne av rapporten vil takke Næringsseksjonen i Bergens kommune for oppdraget og samarbeidet. Rapporten er forfattet av tre rådgivere hos Responsible Business Advisors som har det hele og fulle ansvar for rapportens innhold.

Per Nitter Bondevik

Kirsten Sandberg Natvig (prosjektleder fram til midlertidig kontraktsopphold grunnet Covid-19)

Gunelie Winum (prosjektleder i slutføring av kontrakten)

Responsible Business Advisors

c/o Scanteam AS, Pb. 593 Sentrum, 0106 Oslo

Tordenskioldsgate 2, 6etg, Oslo sentrum

Org. nr.: 956759978

rba@rbadvisors.no

www.rbadvisors.no

Innholdsfortegnelse

Forkortelser.....	4
Sammendrag.....	5
1. Bakgrunn og oppdragsbeskrivelse	6
2. Metode	8
2.1 Definisjoner og avgrensninger	8
2.2 Beskrivelse av risikoutsatte næringer i Bergen	10
2.3 Kartlegge bedrifter registrert i Bergen som fokuserer på etisk og rettferdig handel	12
2.4 Kartlegging av tilgjengelig støtteapparat og ressurser	13
2.5 Kartlegging og analyse av ønsker og behov for en samarbeidsarena	13
3. Risikoutsatte næringer i Bergen	15
3.1 Innledning	15
3.2 Fremtredende etiske utfordringer	16
3.3 Bygg og anlegg.....	23
3.4 Sjømat – marin sektor	25
3.5 Maritim sektor	27
3.6 Petroleumssektoren (offshore)	27
3.7 Klær, tekstil og sko	29
3.8 Nærings- og nytelsesmiddel (unntatt sjømat).....	31
3.9 Finanssektoren	33
3.10 Oppsummering	34
4. Bedrifter med fokus på ansvarlig næringsliv	36
4.1 Innledning	36
4.2 Bergenbaserte bedrifters arbeid med rettferdig handel	37
4.3 Bergensbaserte bedrifters arbeid med etisk handel og risikostyring	40
4.4 Oppsummering	42
5. Tilgjengelig støtteapparat og ressurser	45
5.1 Innledning	45
5.2 Metodiske avgrensninger	45
5.3 Om de kartlagte ressursmiljøene og støtteapparatene	46
5.4 Medlemsbaserte ressursmiljøer for næringsliv og andre interessentgrupper.....	46
5.5 Myndighetsbaserte eller offentlig initierte ressursmiljøer.....	50
5.6 Uavhengige forskningsmiljøer	53
5.7 Juridiske ressursmiljøer på menneskerettigheter	57
5.8 Ressursmiljøer for forbrukere og/eller som representerer befolkningen	58
5.9 Utvalgte internasjonale ressursmiljøer	62
5.10 Andre foreslåtte ressursmiljø	63
5.11 Arrangementer og festivaler i Bergen og Vestland fylke	63
6. Mulighetsanalyse av en fremtidig samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv i Bergen .	66
6.1 Innledning	67
6.2 Behov og ønsker blant interessenter i Bergen	67
6.3 Hvilke samarbeidsformer kan møte målgruppenes behov?	70
6.4 Hvordan en samarbeidsarena kan se ut.....	73
6.5 Oppsummering	75
7. Konklusjoner og anbefalinger.....	76
7.1 Anbefalinger.....	77

Vedlegg A: Kilder brukt i kartlegging av risiko.....	81
Vedlegg B: Intervjuguide for dybdeintervjuer	82

Forkortelser

FN	Forente nasjoner
HMS	Helse, miljø og sikkerhet
ILO	International Labour Organisation
ITUC	Internasjonal Trade Union Confederation – en internasjonal fagforeningssammenslutning
MR	Menneskerettigheter
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling)
SoMe	Sosiale Medier
UNGP	United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter)

Sammendrag

På oppdrag fra Bergen kommune har Responsible Business Advisors foretatt en ståsteds- og mulighetsanalyse for etisk og rettferdig handel, det vil si virksomheters håndtering av de fire tematiske områdene i egen virksomhet og/eller i verdikjeden:

- menneskerettigheter
- arbeidstakerrettigheter
- miljøansvar/belastning,
- korrupsjon

Avgrensning følger OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Som OECD-nasjon forplikter både privat og offentlig virksomhet å følge OECDs retningslinjer.

I denne rapporten bruker vi en samlebetegnelse **ansvarlig næringsliv** – et begrep som også norske myndigheter bruker i økende grad (ansvarlig forretningspraksis / forretningsdrift brukes også). Krav og forventninger til ansvarlig næringsliv drives fram av stadig tydeligere lovgivning (- og forslag). Nasjonale og internasjonale rammeverk er også førende. Området drives også fram av økt bevissthet og forventninger blant kunder forbrukere og egne ansatte, samt at konkurrenter skuer til hverandre.

Ståstedsanalysen

- ☞ Beskriver risikoutsatte næringer i Bergen og fremtredende etiske utfordringer
- ☞ Kartlegger bedrifter i Bergen med fokus på ansvarlig næringsliv.
- ☞ Kartlegger tilgjengelig støtteapparat og ressurser for rettferdig og etisk handel i Bergen, i Norge og internasjonalt

De tre respektive kapitlene er skrevet med tanke på at teksten skal kunne stå alene og kunne leses av alle som har en interesse for ansvarlig næringsliv, som næringslivet selv, forbrukere, offentlig ansatte og beslutningstakere og kunnskapssektoren. Kartleggingen av støtteapparat og ressursmiljø er også skrevet med tanke på overføring av informasjonen til dedikerte web-sider.

Mulighetsanalysen

gir en syntese av innspill fra informanter i Bergen på hvorvidt og hvordan en samarbeidsarena ansvarlig næringsliv i Bergen kan se ut. Innspillene er samlet gjennom dybdeintervjuer og/eller virtuelle og fysiske innspills-møter med interessenter fra næringsliv, offentlig sektor organisasjoner og kunnskapssektoren (akademia).

Ideen om å etablere en samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv i Bergen har i seg selv vakt engasjement, interesse og en rekke konstruktive forslag. Analysen avdekker et stort behov for kunnskap, kompetanse og verktøy. Det gir et godt grunnlag for å realisere en samarbeidsarena, men det er fortsatt en del som gjenstår å avklares før en samarbeidsarena kan formaliseres. iResponsible Business Advisors anbefaler derfor at en samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv i Bergen utvikles i en organisk prosess, ved å starte med et løsere nettverk som bygger og deler kunnskap og bygger tillit mellom partene før samarbeidet formaliseres og fellesprosjekter igangsettes. E vellykket samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv i Bergen har potensial til å bli en foregangsmodell for andre kommuner/byer.

Bergen kommune er mest egnet til å koordinere samarbeidsarenaen i en oppstartsfasen. Deres rolle som nøytral aktør uten egeninteresser, framheves som viktige poeng. Ved en fremtidig formalisering bør man imidlertid søke å utvide eierskapet til andre nøkkelinteressenter fra andre næringsliv, kunnskapssektoren, det offentlig og organisasjoner.

Responsible Business Advisors takker for et givende oppdrag og ønsker det beste for Bergen kommune og by i det videre arbeidet med å etablere en samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv i Bergen.

1. Bakgrunn og oppdragsbeskrivelse

Bergen kommune er opptatt av næringslivets påvirkning på samfunn og miljø og hvordan dette spiller en avgjørende rolle for bærekraftig utvikling. FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UNGP) slår fast at å respektere menneskerettighetene gjelder all forretningsvirksomhet uansett hvor. Dette gjelder også retten til et inkluderende og anstendig arbeidsliv og et rent og sunt miljø. **Norske myndigheter** forventer at norske selskaper gjør aktsomhetsvurderinger for å håndtere risiko og unngå skade. Tiltak skal være basert på dialoger med berørte mennesker, og man bør være spesielt oppmerksom der det er stor risiko for krenkelser. **Forbrukere** ønsker å vite mer om forholdene bak varer og tjenester, noe blant annet forslaget om en Etikkinformasjonslov er et uttrykk for. Bergen kommune er opptatt av at næringslivet i Bergen også møter på etiske utfordringer. I en global handel kan det være krevende for en bedrift å kjenne sin påvirkning og treffe de rette tiltakene.

10 desember 2018 gjenopptok Bergen sin status som **fairtradeby**. Samme år vedtok bystyret i Bergen at man skulle jobbe for å være en **menneskerettighetsby**. En egen strategi (2018-2022) og handlingsplan (2019-2020) for fairtradebyen Bergen har blitt vedtatt og en ny handlingsplan for 2021-2022 er under utarbeidelse. Styringsgruppen for fairtradebyen Bergen ønsker å legge til rette for samarbeid for etisk og rettferdig handel, noe som innebærer en handel som ikke gjør skade på samfunn og miljø, men skaper utviklingsmuligheter for berørte mennesker og involverte bedrifter.

Som et ledd i dette arbeidet bestilte Bergen kommune en ståsted- og mulighetsanalyse med følgende innhold:

- ☞ *Beskrive risikoutsatte næringer i Bergen og fremtredende etiske utfordringer.*
- ☞ *Kartlegge bedrifter i Bergen som fokuserer på etisk og rettferdig handel eller som har praksis for risikohåndtering for mennesker og miljø som del av virksomheten sin.*
- ☞ *Vurdere tilgjengelig støtteapparat og ressurser i Bergen sammen med eksisterende nasjonale og internasjonale initiativ for etisk og rettferdig handel.*
- ☞ *Anbefale form og etablering av en samarbeidsarena for Bergen.*

Avgrensning¹ av oppdraget følger OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper:

- Arbeidstakerrettigheter
- Menneskerettigheter
- Miljøansvar/-belastning
- Korrupsjon

Formålet² med studien er å utrede muligheter for et inkluderende, aktivt og langsiktig samarbeid for etisk og rettferdig handel i Bergen. Ved å analysere risikoutsatte næringer, praksis og støtteapparat, tar studien sikte på å anbefale en hensiktsmessig organisering av en arena for kunnskap og interessentdialog.

En langsiktig samarbeidsarena for etisk og rettferdig handel skal fange opp og bygge videre på gode lokale initiativer. Det må ikke bli «enda en» arena som næringslivet må forholde seg til, men virke samlende på miljøene i Bergen om hva som er utfordringer, minimumsstandard og -metode for ansvarlig forretningspraksis.

Målgrupper: En samarbeidsarena skal gjelde for offentlig og privat næringsliv i Bergen og de etiske utfordringer disse står overfor, og være relevant for alle aktørgrupper som påvirker eller påvirkes av næringslivet ved å inkludere følgende målgrupper:

- ✓ Offentlig sektor
- ✓ Privat sektor

¹ Brev fra Næringsseksjonen i Bergen kommune til Responsible Business Advisors datert 11.05.2020

² Brev fra Næringsseksjonen i Bergen kommune til Responsible Business Advisors datert 20.01.2020

- ✓ Kunnskapssektor
- ✓ Organisasjonssektor (representerer berørte parter, grasrotinitiativ, private forbrukere)

Rapportens videre kapitler er som følger:

Kapittel 3: Risikoutsatte næringer i Bergen

Kapitlet er skrevet med tanke på at teksten skal kunne stå alene og at den skal kunne leses av alle som har en interesse for ansvarlig næringsliv, som næringslivet selv, forbrukere, offentlig ansatte og beslutningstakere og kunnskapssektoren.

Kapittel 4: Bedrifter med fokus på ansvarlig næringsliv

Dette kapitlet inneholder kartleggingen av Bergensregistrerte bedrifter som har et fokus på ansvarlig næringsliv. Teksten skal kunne stå alene og kunne leses av alle som har en interesse for ansvarlig næringsliv, som næringslivet selv, forbrukere, offentlig ansatte og beslutningstakere og kunnskapssektoren. Kapitlet inneholder ikke navngitte bedrifter, men viser til næringstilhørighet.

Kapittel 5: Tilgjengelig støtteapparat og ressurser

På lik linje med de to foregående kapitlene har også dette blitt skrevet med tanke på at hvem som helst med interesse for ansvarlig næringsliv vil kunne ha glede og nytte av å få tilgang på denne oversikten. Kapitlet er derfor utformet som en kartlegging. Den av kommunen etterspurte vurdering av det eksisterende ressursmiljøet inngår i kapittel 6.

Mulighetsanalysen omfatter

Kapittel 6: Ønsker og behov for en samarbeidsarena

Dette kapitlet er skrevet på bakgrunn av innspill mottatt gjennom dybdeintervjuer og innspillmøter med ressurspersoner fra kommune, privat sektor, organisasjoner og kunnskapssektoren. Kapitlet er skrevet med styringsgruppen for fairtradebyen Bergen og andre beslutningstakende organer i Bergen kommune som målgruppe.

Kapittel 7: Hvordan en framtidig samarbeidsarena kan se ut

Dette kapitlet er Responsible Business Advisors anbefalinger til Bergen kommune om oppretting av en framtidig samarbeidsarena. Det er skrevet med styringsgruppen for fairtradebyen Bergen og andre beslutningstakende organer i Bergen kommune som målgruppe.

2. Metode

Responsible Business Advisors designet en firetrinns kartleggingsmetode for å løse oppdraget:

1. Beskrivelse av risikoutsatte næringer i Bergen med fremtredende etiske utfordringer
2. Kartlegging av bedrifter registrert i Bergen som fokuserer på etisk og rettferdig handel eller som har praksis for risikohåndtering for mennesker og miljø som del av virksomheten sin
3. Kartlegging av eksisterende støtteapparat og ressurser
4. Vurdering av eksisterende støtteapparat og kartlegging av bedrifters og andre aktørers ønsker og behov for en felles arena for rettferdig og etisk handel i Bergen

Figur 2.1: Konseptuelt rammeverk for oppdragsløsningen

2.1 Definisjoner og avgrensninger

Følgende definisjoner og avgrensninger er lagt til grunn i oppdragsløsningen:

Etiske utfordringer:

Etiske utfordringer defineres som risiko for brudd på:

1. Arbeidstakerrettigheter.

Internasjonale standardene, dvs hva som forventes og aksepteres er nedfelt ILO kjernekonvensjoner, dvs. konvensjoner knyttet til

- Tvangsarbeid: ILOs kjernekonvensjoner nr. 29 (med tilhørende 2014 protokoll) og nr. 105
- Barnearbeid: ILOs kjernekonvensjoner nr. 138 og nr. 182
- Diskriminering: ILOs kjernekonvensjoner nr. 100 og nr. 111
- Fagorganisering og kollektive forhandlinger: ILOs kjernekonvensjoner nr. 87 og nr. 98

2. **Andre menneskerettigheter (MR)** nedfelt i FNs menneskerettighetserklæring.

3. **Miljøhensyn.** Miljø-ødeleggelser som følge av næringsvirksomheten, herunder tap av biologisk mangfold. Miljø-ødeleggelser som forringer livs- og levevilkår til lokalbefolkning, eksempelvis vannforurensning som tar livsgrunnet fra lokale fiskere, har også en kobling til

menneskerettigheter. Luft-forurensing, klima-endringer, utvinning av ikke-fornybare ressurser og (manglende) avfallshåndtering som plast på avveie faller også inn under miljø-ødeleggelser som følge av næringsvirksomhet.

Norske myndigheter har underskrevet en rekke internasjonale konvensjoner og protokoller for et bedre miljø og klima, som FNs klimakonvensjon og konvensjon for biologisk mangfold, Kyoto-protokollen, Paris-avtalen og Gøteborg-protokollen.³ Forurensingsloven og avfallsforskriften er blant relevante miljølover for næringslivet.

4. **Anti-korrupsjon.** Korrupsjon kan igjen være koblet til brudd på alle ovenstående punkter.

Det internasjonale arbeidet mot korrupsjon er nedfelt i FNs konvensjon mot korrupsjon - **United Nations Convention against Corruption (UNCAC)**. UNCAC er den første globale standarden for anti-korrupsjonsarbeidet⁴, og anerkjenner betydningen av både forebyggende og straffende tiltak. *OECD Anti-Bribery Convention*⁵ er en annen sentral konvensjon. Utgangspunktet var å redusere politisk korrupsjon og næringslivskriminalitet i utviklingsland gjennom å oppmuntre til sanksjoner mot bestikkelser (bribery) i internasjonale forretningstransaksjoner utført av bedrifter hørende hjemme i et OECD-land.⁶

5. **Egen forretningspraksis.** Bedrifiers egen forretningspraksis kan øke eller redusere risiko for etiske utfordringer. Måten man forhandler, pris- og tidspres man setter, plutselige endringer i ordre med mer vil ha en effekt på leverandørkjeden og produksjonsforhold.

"Fremtredende etiske utfordringer":

Alle bedrifter og bransjer har en risiko for å møte etiske utfordringer hver eneste dag. Fremtredende etiske utfordringer defineres som brudd som har **særskilt alvorlige konsekvenser**, brudd som har et **stort omfang** i form av antall mennesker berørt, og brudd som **vanskelig lar seg gjenopprette, kompensere eller erstatte**.

Etisk og rettferdig handel og risikohåndtering for mennesker og miljø:

Rettferdig handel forstås som produktmerke- og sertifiseringsordninger. Et produktmerke vil si at forhold i produksjonen av produktet har undergått og bestått en kontroll.⁷ Produktmerket kan ha et miljø- og/eller sosialt⁸ fokus. Kontrollen kan omfatte miljøforhold påstemplet et kjennetegn (logo). En sertifiseringsordning vil si at virksomheten undergår og består en kontroll på systemnivå. I begge tilfeller betaler virksomheten (og/eller forbrukeren) til den/de eksterne tredjeparter som eier administrer og garanterer for gjeldende produktmerke- eller sertifiseringsordning. I Norge er Fairtrade en kjent produktmerkeordning, og Miljøfyrtårn en kjent sertifiseringsordning. Se også kapittel fire og fem for beskrivelse og kartlegging av (utvalgte) produkt- og sertifiseringsordninger.

Etisk handel defineres som at bedriften selv tar ansvar for å håndtere etiske utfordringer i egen leverandørkjede. Det er vanlig å forstå etisk handel til å dreie seg om menneske- og arbeidstakerrettigheter til de som produserer varer og komponenter, men kan også inkludere miljø og korrupsjon.

³ Gøteborgprotokollen er en internasjonal miljøavtale som omhandler langtransporterte luftforurensinger.

⁴ FN-konvensjonen mot korrupsjon trådte i kraft desember 2005, og ble ratifisert av Norge 29. juni 2006.

⁵ OECD-Konvensjonens offisielle navn er *Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions*. Den ble gjort gjeldende 15. februar 1999.

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/OECD_Anti-Bribery_Convention

⁷ Hvor stor del av leverandørkjeden som kontrolleres, varierer. For råvarer som kaffe og te kontrolleres forhold på farmen eller plantasjonen.

⁸ Dvs at internasjonalt vedtatte menneske- og arbeidstakerrettigheter respekteres.

En bedrifts fokus på **risikohåndtering for mennesker og miljø** kan, men vil ikke nødvendigvis, overlappes med etisk handel. Det avhenger av kjernevirksomheten. Eksempelvis kan marin sektor ha fokus på risikostyring i egen virksomhet og operasjoner, men mindre på sin globale leverandørkjeden. Svart eller underbetalt arbeidskraft er typiske risiko i byggebransjen, mens utvinningsindustrien innehar risiko for både miljø- og klimaforringelser.

Ansvarlig næringsliv som samlebegrep

I denne rapporten benyttes samlebegrepet **ansvarlig næringsliv**⁹ for både rettfærdig og etisk handel, og risikohåndtering for mennesker og miljø. *Responsible Business Conduct (RBC)* er det engelske tilsvarende samlebegrepet RBC som begrep tar mer og mer over for det hittil mer kjente begrepet *CSR (Corporate Social Responsibility)*. Hensikten er å tydeliggjøre at det handler om ansvar knyttet til bedriftens kjernevirksomhet. CSR på sin side har – særlig på andre kontinenter enn Europa, vært forstått som veldedighet. Blant mange bedrifter har CSR også hatt omdømme-risiko som utgangspunkt. *RBC* – ansvarlig næringsliv, tydeliggjør at risikoen gjelder mennesker og miljø som berøres negativt av virksomheten.

ESG – Environmental, Social and Governance er et begrep som blant annet er befestet og brukes blant investorer.¹⁰ ESG og RBC sammenfaller hva gjelder tematisk fokus. Vi har valgt å holde oss til begrepet ansvarlig næringsliv da det beskriver både en virksomhets handlinger for å etterkomme krav og forventinger til sosiale og miljømessige standarder, og måten bedriften innretter sin virksomhet for å bringe merverdi til en global bærekraftig utvikling.

Målsettingene i ansvarlig næringsliv er også sterkt sammenfallende med FNs bærekraftsmål. Dessverre ses disse blant noen som to atskilte emner. Arkitekten bak UNGP, professor John Ruggie sine ord i åpningstalen til UN Forum on Business and Human Rights er tydelig på sammenhengen:

“For business to fully realize its contribution to sustainable development, it must put efforts to advance respect for human rights”¹¹

2.2 Beskrivelse av risikoutsatte næringer i Bergen

For å beskrive næringer i Bergen med fremtredende risiko for etiske utfordringer, har Responsible Business Advisors tatt utgangspunkt i bedrifter som er registrerte i Bergen, og etter ønske fra oppdragsgiver inndelt disse i næringer i henhold til Vestland fylkeskommunes statistikkjeneste¹².

Ettersom næringene er nokså grovt inndelte, vil samtlige næringer ha en større eller mindre risiko for etiske utfordringer innen alle de seks identifiserte etiske risikoområdene. For at risikoanalysen skal kunne bli meningsfull og så skjematisk som mulig har det blitt foretatt strenge prioriteringer av hva som skal med og hva som må utelukkes. For å definere vesentlige risikoer og fremtredende etiske utfordringer tilhørende de største næringene i Bergen, har det blitt benyttet en vesentlighetsanalyse basert på risikoenes *omfang*, *alvorlighetsgrad* og *mulighet for gjenoppretting*. Prosessen med å identifisere de mest fremtredende etiske utfordringer for næringslivet i Bergen er illustrert i Figur 1.2.

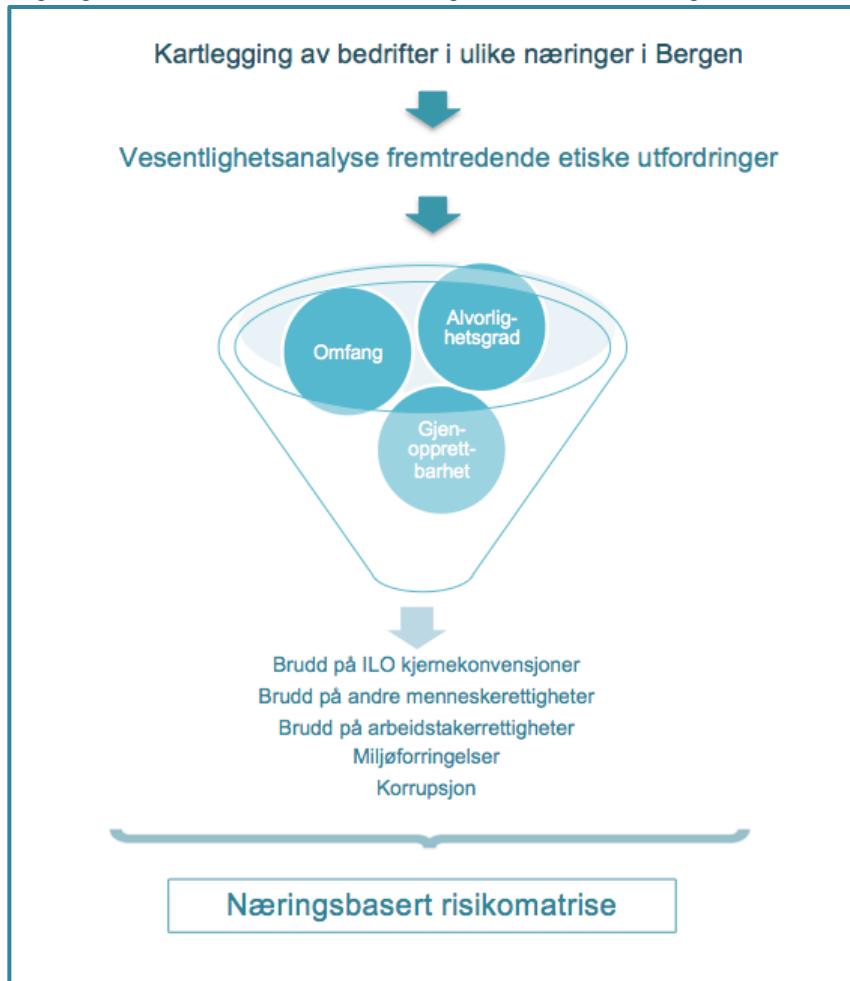
⁹ Ansvarlig forretningspraksis brukes også som begrep – blant annet av Innovasjon Norge

¹⁰ ESG er det sentrale begrepet i PRI – Principles on Responsible Investment – utviklet av og for investorer

¹¹ <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/businesses-must-respect-human-rights-to-achieve-sustainable-development-goals-says-john-ruggie-in-keynote-address-at-un-forum/>

¹² <http://statistikk.ivist.no/hf/>

Figur 2.2: Framgangsmåte for å definere risikoer og risikoutsatte næringer

For å beskrive risikoutsatte næringer, bransjer og produktkategorier og de tilhørende fremtredende etiske utfordringer, har Responsible Business Advisors foretatt en skrivebordsanalyse basert på anerkjente kilder, se vedlegg A. Et ansvarlig næringsliv møter de etiske utfordringene på ulike arenaer, etter hvem som står i fare for å bli utsatt for brudd for på sine rettigheter eller hvor korrupsjon og/eller miljøforringelse kan forekomme, det være seg i bedriftens egen virksomhet, i leverandørkjeden, lokalsamfunn eller storsamfunnet, samt hvilke typer brudd det er snakk om.

Metodiske utfordringer

I dagens globaliserte økonomi henter så og si alle næringer varer og komponenter som tilvirkes i og/eller består av råvarer fra land og næringer med fremtredende etiske utfordringer. Det gjelder ikke bare handelsvarer til konsumenter, men også varer som omsettes i B2B-markedet¹³, samt varer som typisk leveres til det offentlige. Utallige medieoppslag minner oss på at alvorlige brudd på arbeidstakeres rettigheter også skjer her til lands. Det finnes et vell av svært gode og detaljerte kilder for brudd på ILOs kjernekonvensjoner, arbeidstakerrettigheter, menneskerettigheter, miljøforringelse og korrupsjon, både på aggregert nivå, for de ulike næringene, og et utall enkelttilfeller. Utfordringen har vært å gjøre informasjonen så kort som mulig for å opprettholde leservennligheten, samtidig som det er detaljert nok til å gi mening. Det siste har innebåret å velge bort en rekke opplysninger, og en interessert og opplyst leser vil kunne finne dette frustrerende. Disse leserne henvises til oversikten over anerkjente kilder som er benyttet i vedlegg A for videre fordykning.

¹³ Business-to-Business

2.3 Kartlegge bedrifter registrert i Bergen som fokuserer på etisk og rettferdig handel

Denne delen av oppdraget har blitt utført som en ren skrivebordstudie basert på en rekke åpne kilder og registre.

Rettferdig handel

Det florerer med merkeordninger med ulik troverdighet. Responsible Business Advisors har derfor avgrenset "rettferdig handel" til å gjelde merkeordninger som er medlemmer av ISEAL Alliance. ISEAL Alliance¹⁴ er en internasjonal organisasjon for kvalitetssikring av produktmerke- og sertifiseringsordninger. Fairtrade og Utz/Rainforest Alliance¹⁵, som også brukes av Bergens-bedrifter og offentlige instanser, er begge medlemmer der. ISEAL omfatter merkeordninger for mange bransjer/produkter, blant annet juveler, fisk, palmeolje, og en rekke andre jordbruksprodukter. Kartleggingen har tatt utgangspunkt i merkeordningenes nettsider der de opplyser hvilke bedrifter som inngår i ordningene.

Etisk handel og risikohåndtering for mennesker og miljø

I kartleggingen av bedrifter med fokus på etisk handel og/eller praksis for risikohåndtering har følgende offentlig tilgjengelige kilder blitt benyttet:

1. ASA med rapporteringsplikt på samfunnsansvar
2. Bedrifter som offentliggjør rapporter etter den internasjonalt anerkjente rapporteringsstandarden Global Reporting Initiative (GRI)
3. Medlemmer i én eller flere av plattformene
 - Global Compact
 - Etisk Handel Norge
 - S-Hub
 - Transparency International Norge
 - Klimapartner
4. Bedrifter som har deltatt på kurs hos det norske OECD Kontaktpunktet og/eller NHH-kurset «Bærekraftige forretningsmodeller»
5. Butikker omtalt i FIVH sin byguide Bergen
6. Miljøfyrtårnsertifiserte bedrifter i Bergen.

Metodiske utfordringer

Den store oppmerksomheten som har vært de senere år om bedrifters samfunnsansvar og medansvar for bærekraft har skapt en forventning til at bedrifter skal vektlegge slike elementer i sin risikohåndtering. Responsible Business Advisor antar at mange bedrifter allerede har, eller er i ferd med å integrere ansvarlig forretningspraksis i sin risikohåndtering. Noe av dette ville muligens kunne ha blitt fanget opp ved å søke opp bedriftenes nettsted eller lete opp deres årsrapporter. Det finnes rundt 10.000 Bergensregistrerte bedrifter, og rundt 4.000 av disse har over 10 ansatte. Å skulle ettergå et såpass høyt antall bedrifter ved hjelp av manuelle nettsøk ville blitt svært kostbart, og dermed ha en lav-kost-nytte verdi. Et alternativ ville kunne ha vært å foreta en generell spørreundersøkelse blant bedrifter i Bergen. Foretaksregisteret i Brønnøysund er kjent for å ha relativt pålitelige telefonnumre til bedriftene, men mindre pålitelige e-post-adresser. En spørreundersøkelse burde derfor ta utgangspunkt i telefonoppringninger til den enkelte bedrift, noe som også ville blitt svært kostbart. Teknisk kunne det vært et alternativ å sende ut en nettbasert e-postutsendt spørreundersøkelse til bedriftenes generelle e-postadresse. Erfaringsmessig er svarprosenten på slike generelle utsendinger ofte svært lav. Svarene ville derfor ikke gi en oversikt over hvilke Bergensregistrerte bedrifter som har integrert ansvarlig

¹⁴ Medlemmene er forpliktet til å følge deres *ISEAL Credibility Principles*: «Sustainability; Improvements; Relevance; Rigour; Engagement; Impartiality; Transparency; Truthfulness; Efficiency.»

¹⁵ Utz ble en del av Rainforest Alliance i 2018

næringsliv i sin virksomhet, men kun gitt informasjon om de enkeltbedriftene som hadde besvart en slik spørreundersøkelse. Også dette ble vurdert til å ville være et kostbart og lite hensiktsmessig tiltak i forhold til den type informasjon man kunne forventet å få. Virksomheter som benytter konsulentbistand og/eller betalende verktøy og ressurser er heller ikke inkludert i kartleggingen.

Gitt disse vurderingene omhandler Kapittel 4 bedrifter som har registrert sin ansvarlige forretningspraksis i de åpne nettkildene det vises til i listen overfør. Dette skaper to dilemmaer: i) å tilhøre plattformene i listen overfør betyr ikke at en bedrift nødvendigvis driver på en samfunnsansvarlig måte; ii) å ikke tilhøre en av plattformene overfør betyr ikke nødvendigvis at bedriftene ikke driver på en samfunnsansvarlig måte. Ettersom disse to metodiske dilemmaene virker i motsatt retning, mener Responsible Business Advisors at oversikten i kapittel 4 gir en nyttig innsikt i antall og type bedrifter som har et fokus på etiske og rettferdig handel.

2.4 Kartlegging av tilgjengelig støtteapparat og ressurser

For nasjonale og internasjonale støtteapparat og ressurser har det blitt gjort en skrivebordbasert kartlegging basert på innspill fra Næringsseksjonen i Bergen kommune, innspill fra dybdeintervjuer med 18¹⁶ ressurspersoner og kunnskap innad hos Responsible Business Advisors.

Oversikten er laget med tanke på at den vil kunne overføres til en nettportal for ansvarlig næringsliv i Bergen. Definerte målgrupper er ment for å gjøre en eventuell overgang til nettbasert ressurside søkbar og dermed mer brukervennlig. I en eventuell framtidig nettbasert ressurside i regi av en samarbeidsarena, kan søkevennlighet styrkes ytterligere ved å kategorisere de kartlagte ressursmiljø og støtteapparat tematisk. Kommersielt baserte virksomheter som tilbyr konsulenttjenester og/eller verktøy og ressurser er ikke inkludert i kartleggingen av tilgjengelige støtteapparat og ressurser.

Metodiske utfordringer

I kartleggingen av eksisterende støtteapparat og ressursmiljøer har Responsible Business Advisors innenfor rimelighetens grenser valgt en inkluderende linje, og listen inneholder mange ulike miljøer som har blitt trukket fram som verdifulle av de ulike ressurspersonene som har blitt intervjuet. De kartlagte ressursmiljøene har nokså ulik karakter, og noen av disse vil man kanskje kunne si at kun indirekte har å gjøre med ansvarlig næringsliv. Dette betyr imidlertid ikke at listen er uttømmende.

2.5 Kartlegging og analyse av ønsker og behov for en samarbeidsarena

Denne kartleggingen er kvalitativ i sin karakter, og baserer seg på informasjon innhentet gjennom dybdeintervjuer og innspillsmøter med folk tilhørende de fire identifiserte målgruppene for studien: offentlig sektor, privat sektor, kunnskapssektor/akademia og organisasjoner.¹⁷ Se Vedlegg B for intervjuguide.

Etter gjennomføringen av dybdeintervjuene, ble det planlagt innspillsmøter som skulle avholdes i midten av mars 2020, et innspillsmøte for privat sektor, et for organisasjoner og offentlig sektor, og et for kunnskapssektoren. Korona-pandemien satte en stopper for avholdelse av fysiske møter og disse ble utsatt en måned og omgjort til virtuelle møter medio april 2020. Grunnet lav påmelding ble det kun avholdt et slikt innspillsmøte med alle de påmeldte fra de ulike målgruppene sammen. På grunn av særlig lav deltakelse fra næringslivet, ble, i samråd med

¹⁶ Av hensyn til personvern er konsultere personer skilt ut som et separat vedlegg til hovedrapporten.

¹⁷ Av hensyn til personvern er konsultere personer skilt ut som et separat vedlegg til hovedrapporten.

oppdragsgiver, avholdelse av ytterligere innspillmøter utsatt til disse igjen kunne avholdes som fysiske møter. 19-20 oktober 2020 gjennomførte Responsible Business Advisors tre fysiske innspillmøter i Bergen – ett for hver av grupperingene kunnskapssektor; offentlig sektor og organisasjoner; næringssektor.

Metodiske utfordringer

Når man gjør et utvalg av representanter for et miljø som skal bli dybdeintervjuet, vil svarene som oppstår avhenge mer av den enkelte respondents personlige oppfatninger og preferanser enn miljøet som sådan. Utfordringen består dermed i å intervju et tilstrekkelig antall personer slik at man kan trekke ut mønster, eller en trend, av informasjonen. Målgruppene, især privat sektor, er svært mangfoldige, og man skal være varsom med å trekke konklusjoner om at identifiserte trender er representative for alle.

3. Risikoutsatte næringer i Bergen

3.1 Innledning

Nedenfor beskrives sentrale etiske utfordringer, eller risikoer, for et ansvarlig næringsliv. De etiske utfordringene er inndelt i seks kategorier: i) ILO kjernekonvensjoner om tvangsarbeid, barnearbeid, diskriminering, fagorganisering og kollektive forhandlinger; ii) andre arbeidstakerrettigheter, iii) menneskerettigheter for øvrig som nedfelt i FNs menneskerettighetserklæring, iv) miljøhensyn, v) korrupsjon og vi) forretningspraksis.

Etter en innledende oversikt over næringsstrukturen i Bergen samt et mer overordnet bilde av fremtredende etiske utfordringer, følger nærmere beskrivelser for utvalgte næringer. Næringsinndelingen følger i hovedtrekk inndelingen i Tabell 3.1. nedenfor. På grunn av risikobildet fokuserer risikoanalysen på klær og næringsmidler som sektorer, i stedet for «Overnatting og servering» og «Handel» i tabellen nedenfor. Dette fordi henholdsvis klær og næringsmidler dekker viktige varegrupper for mange aktører og fordi det er mange kjente og fremtredende utfordringer knyttet til disse varegruppene. Beskrivelsene gir et dekkende bilde av fremtredende etiske utfordringer innen de ulike næringene, men formatet gjør at det ikke er mulig å dekke *alle* forhold. Hvilken informasjon og statistikk som finnes varierer mellom de ulike etiske risikoområdene, noe som også reflekteres i diskusjonen nedenfor.

Næringsstrukturen i Bergen

Det er registrert i underkant av 10.000 bedrifter i Bergen med til sammen litt over 165.000 ansatte. Næringslivet i Bergen kan deles inn i åtte næringer som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 3.1: Registrerte bedrifter i Bergen etter næring

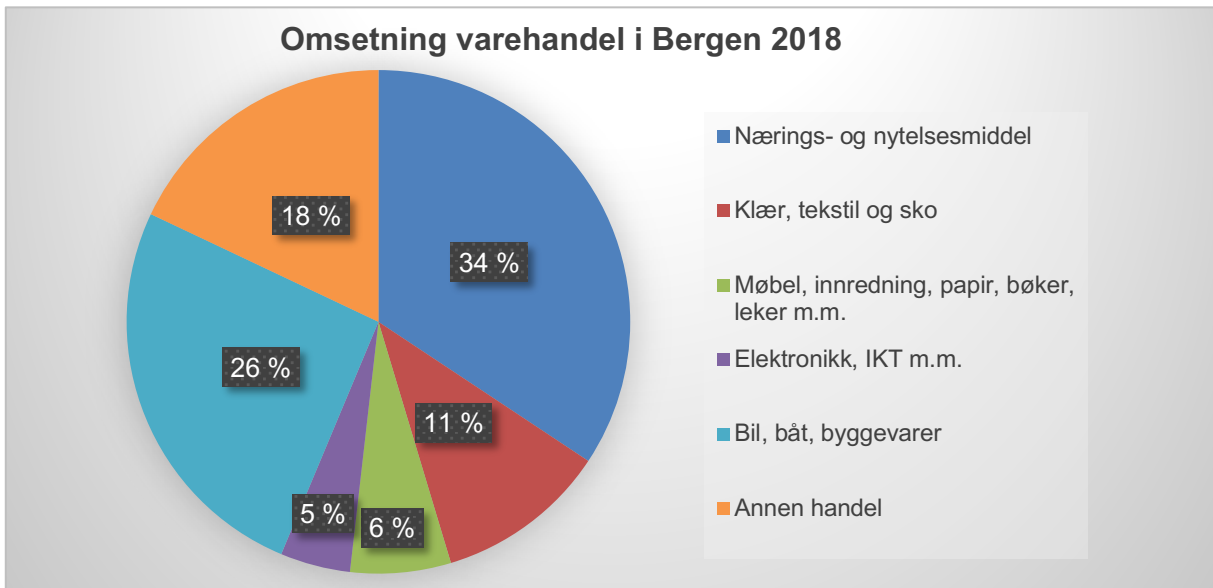
Næring	Virksomheter		Ansatte*	
	Antall	Andel	Antall	Andel
Bygg, anlegg, eiendom, renovasjon	2 317	24 %	27 155	16 %
Marin sektor/sjømat*	355	4 %	1 310	1 %
Maritim*	1 508	15 %	6 088	4 %
Olje og gass*	1 060	11 %	12 432	8 %
Overnatting og servering	570	6 %	6 284	4 %
Varehandel	1 884	19 %	17 769	11 %
Finans	137	1 %	4 952	3 %
Andre	2 000	20 %	93 960	54 %
Alle	9 831	100 %	165 654	100 %

Kilde: Fylkesstatistikk Vestland www.statisikk.ivest.no, tall for 1. kvartal 2019 (* antall årsverk, 2017).

Ikke overraskende er de fleste virksomhetene små, over 6.000 består av færre enn 10 ansatte. Innenfor bygg og anlegg har eksempelvis bare 1 av 4 bedrifter flere enn 10 ansatte.

Varehandel, med til sammen 1.884 registrerte bedrifter med rundt 17.800 ansatte omfatter både detalj- og engroshandel. Omsetningen for 2018 ble dominert av Nærings- og nytelsesmidler som stod for 34 prosent, tett fulgt av Biler, båter og byggevarer med 26 prosent av omsetningen. Figur 3.1 viser fordelingen etter varegrupper.

Figur 3.1: Omsetning i varehandelen i Bergen i 2018

Kilde: Fylkesstatistikk Vestland statisikk.ivest.no

De aller fleste som driver med handel, produksjon eller innkjøp er på en eller annen måte knyttet til globale produksjons- og handelsnettverk. Dette innebærer en risiko for virksomheten, ved at man direkte eller indirekte kan bidra til brudd på menneskerettighetene eller miljøforringelser i verdikjeden. Samtidig ser vi at dette også gjør seg gjeldende for aktiviteter i Norge, for eksempel ved bruk av underleverandører og bemanningsbyrå som opererer med uakseptable vilkår for sine arbeidere.

3.2 Fremtredende etiske utfordringer

Mange etiske utfordringer vil være de samme på tvers av næringer og bransjer; om man kjøper og selger dagligvarer, kjøper inn mat til hoteller eller soya til produksjon av fiskefôr kan man finne sammenfallende etiske utfordringer i leverandørkjeden. Tilsvarende, om man driver klesbutikk, kjøper inn arbeidsklær til sykehus eller handler med møbler, vil de etiske utfordringene i bomullsplukking og tekstilproduksjon kunne være de samme.

Figur 3.2 illustrerer de fire sfærene hvor brudd kan forekomme. Risikoområdene kan være de samme i flere sfærer, for eksempel kan farlige arbeidsforhold og mangel på fagorganisering forekomme både i egen virksomhet og i leverandørkjeden, men både avdekking og forbedringsmetodikken vil ofte variere med graden av makt og påvirkningsmuligheter. På miljøsidan bør man være oppmerksom på at det er ingen automatikk i at gode HMS-forhold på en fabrikk eller plantasje reduserer risikoen for miljøforringelse for mennesker og natur i nærområdet. Mangel på rensing av spillvann er et eksempel på dette, et annet er at økt bruk av vann i produksjon kan føre til mangel på rent vann for lokalbefolkningen.

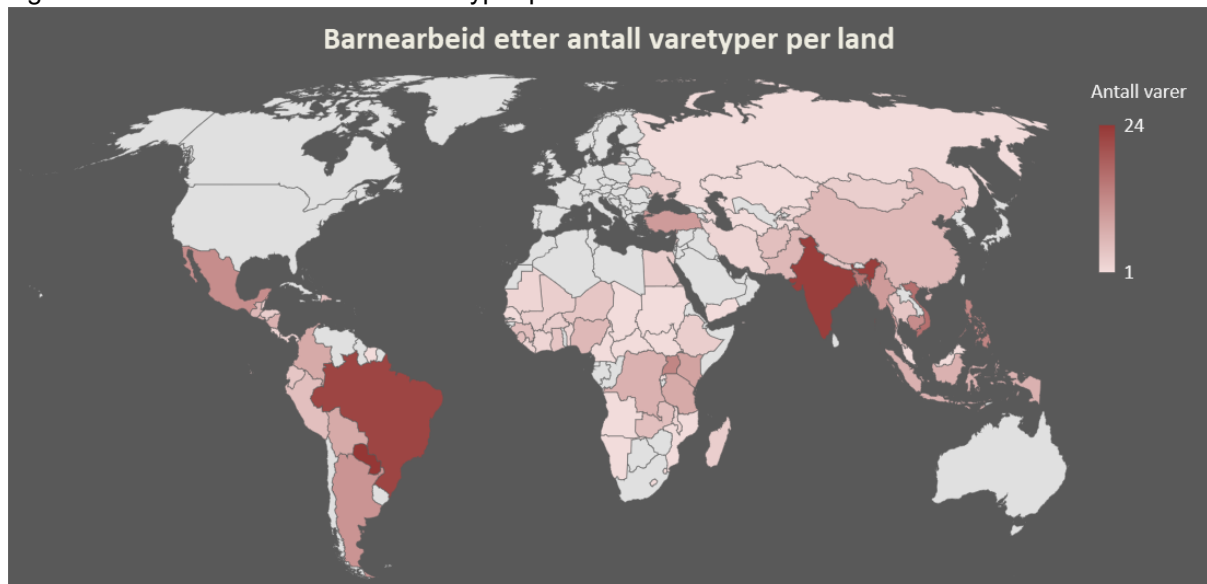
Figur 3.2: Ulike arenaer hvor brudd på menneskerettigheter/arbeidstakerrettigheter, korrupsjon og/eller miljøforringelse kan forekomme

Barnearbeid

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO estimerer at til sammen 152 millioner barn er ofre for barnearbeid. Av disse arbeider 73 millioner under farlige forhold¹⁸. Det amerikanske arbeidsdepartementets oversikt for 2018¹⁹ over de verste formene for **barnearbeid**, ser på i hvilke land og for hvilke varer det forekommer grove brudd på arbeidstakerrettigheter. Figur 3.3 viser antall varetyper per land hvor barnearbeid er identifisert.

Figur 3.3: Barnearbeid etter antall varetyper per land

Utarbeidet av Responsible Business Advisors basert på *US department of Labor's 2018 findings on the worst forms of child labor*

¹⁸ <https://www.ilo.org/global/topics/child-labour/lang--en/index.htm>

¹⁹ <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/findings>

Tabell 3.2: Forekomst av barne- og tvangsarbeid etter varegruppe og land

Vare	Barnearbeid	Tvangsarbeid
Bomull	Argentina, Aserbajdsjan, Benin, Brasil, Burkina Faso, Egypt, India, Kasakhstan, Kina, Kirgisistan, Mali, Tadsjikistan, Tyrkia, Turkmenistan, Zambia	Benin, Burkina Faso, Kina, Kasakhstan, Tadsjikistan, Turkmenistan, India, Pakistan, Usbekistan
Fisk	Bangladesh, Brasil, Filippinene, Ghana, Indonesia, Jemen, Kambodsja, Kenya, Paraguay, Peru, Tanzania, Uganda, Vietnam	Bangladesh, Ghana, Indonesia, Thailand
Gull	Bolivia, Burkina Faso, Colombia, DR Kongo, Ecuador, Etiopia, Filippinene, Ghana, Guinea, Indonesia, Mali, Mongolia, Nicaragua, Niger, Nigeria, Peru, Senegal, Sudan, Surinam, Tanzania, Uganda	Burkina Faso, DR Kongo, Nord-Korea, Peru
Kaffe	Brasil, Colombia, Costa Rica, Dominikanske Republikk, Elfenbenskysten, El Salvador, Guatemala, Guinea, Honduras, Kenya, Mexico, Nicaragua, Panama, Sierra Leone, Tanzania, Uganda, Vietnam	Elfenbenskysten
Klær	Argentina, Bangladesh, Myanmar, India, Thailand, Tyrkia, Vietnam	Argentina, Brasil, India, Kina, Malaysia, Thailand
Tekstiler	Bangladesh, Kambodsja, Kina, Etiopia, India, Nepal, Vietnam	Etiopia, India, Nepal, Nord-Korea
Kull	Afghanistan, Colombia, Mongolia, Pakistan, Ukraina	Pakistan, Kina, Nord-Korea
Kveg, kjøtt	Brasil, Costa Rica, El Salvador, Etiopia, Lesotho, Mauretania, Namibia, Paraguay, Sør-Sudan, Tsjad, Uganda, Zambia	Brasil, Bolivia, Niger, Paraguay, Sør-Sudan
Murstein	Afghanistan, Argentina, Bangladesh, Bolivia, Brasil, Myanmar, Ecuador, Egypt, Iran, Kambodsja, Kina, India, Nepal, Pakistan, Paraguay, Peru, Uganda, Vietnam	Afghanistan, Myanmar, Kina, India, Nepal, Pakistan, Nord-Korea, Russland
Pornografi	Colombia, Filippinene, Mexico, Paraguay, Russland, Thailand, Ukraina	Russland
Ris	Brasil, Myanmar, Dominikanske Republikk, Filippinene, India, Kenya, Mali, Uganda, Vietnam	Myanmar, India, Mali
Sukker	Bolivia, Brasil, Myanmar, Belize, Dominikanske Republikk, Colombia, El Salvador, Filippinene, Guatemala, India, Kambodsja, Kenya, Mexico, Paraguay, Thailand, Uganda, Vietnam	Bolivia, Brasil, Myanmar, Dominikanske Republikk, Pakistan
Tepper	Afghanistan, India, Iran, Nepal, Pakistan	India, Nepal, Pakistan
Tobakk	Argentina, Brasil, Filippinene, Indonesia, Kambodsja, Kenya, Kirgisistan, Libanon, Malawi, Mexico, Mosambik, Nicaragua, Tanzania, Uganda, Vietnam, Zambia	Malawi
Tømmer	Kambodsja, Vietnam	Brasil, Nord-Korea, Peru, Russland

Utarbeidet av Responsible Business Advisors basert på *US department of Labor's 2018 findings on the worst forms of child labor*

Varer med hyppige forekomster av barne- og tvangsarbeid framkommer i tabellene 3.3 og 3.4.

Tabell 3.3 Forekomst av barnearbeid

Forekomst av barnearbeid	
Vare	Antall land
Gull	21
Murstein	18
Kaffe	17
Sukker	17
Tobakk	16
Bomull	15
Kveg, kjøtt	14
Fisk	11
Ris	9
Pornografi	7

Tabell 3.4: Forekomst av tvangsarbeid

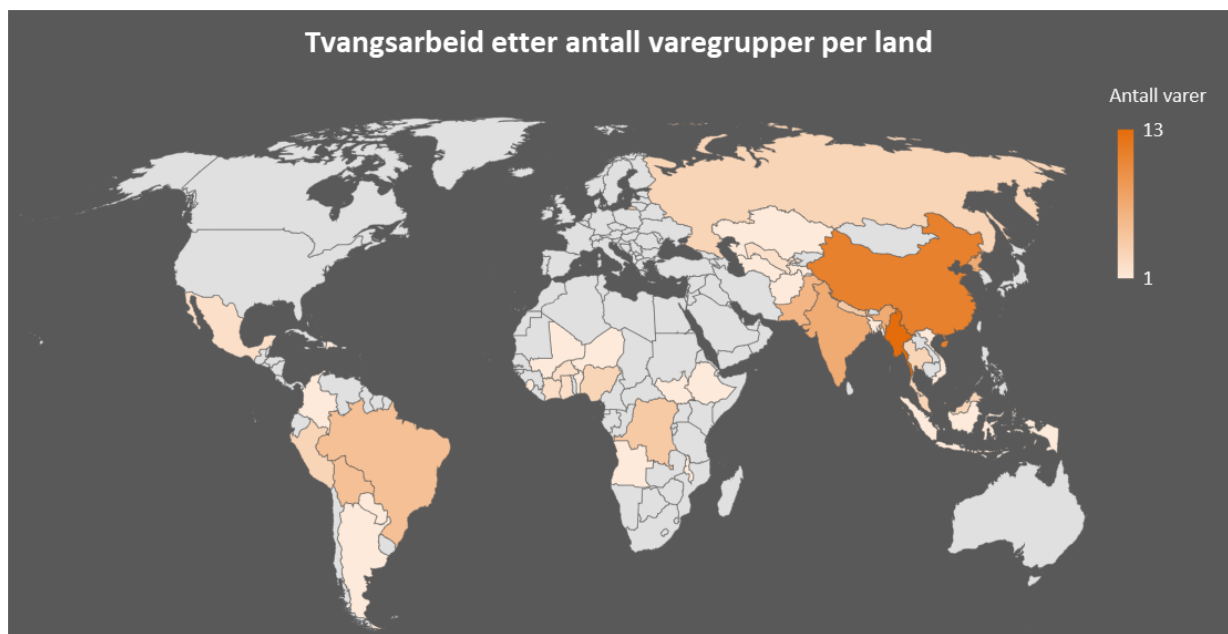
Forekomst av tvangsarbeid	
Vare	Antall land
Bomull	8
Murstein	8
Klær	7
Sukker	5
Kveg	5
Tømmer	4
Gull	4
Fisk	3
Tepper	3
Kull	3

Utarbeidet av Responsible Business Advisors basert på *US department of Labor's 2018 findings on the worst forms of child labor*

Tvangsarbeid

Ifølge ILO finnes det 24 millioner mennesker som arbeider under tvangslignende forhold²⁰. Figur 3.4 illustrerer den geografiske oversikten over tvangsarbeid fordelt på antall varegrupper.

Figur 3.4: Tvangsarbeid fordelt på antall varegrupper per land

Utarbeidet av Responsible Business Advisors basert på *US department of Labor's 2018 findings on the worst forms of child labor*

Arbeidstakerrettigheter

FNs organisasjon for arbeidstakerrettigheter - ILOs har definert 8 konvensjoner som såkalte kjernekonvensjoner som alle ILOs medlemsstater forventes å følge, uavhengig av om landet har ratifisert konvensjon(ene) eller ikke²¹. ILOs kjernekonvensjoner omfatter bekjempelse av

²⁰ <https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang--en/index.htm>

²¹ ILOs 8 kjernekonvensjoner: <https://www.ilo.org/global/standards/introduction-to-international-labour-standards/conventions-and-recommendations/lang--en/index.htm>

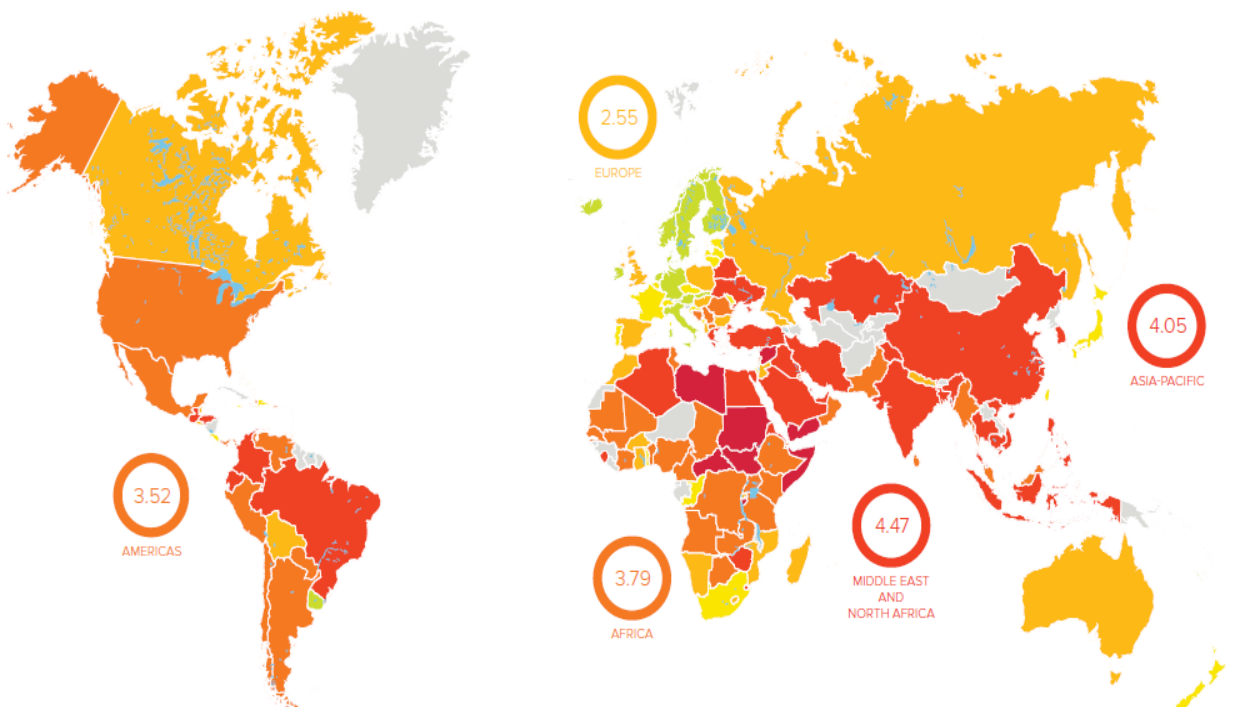
tvangsarbeid (ILO kjernekonvensjoner #029 og #105); bekjempelse av barnarbeid (ILO kjernekonvensjoner #138 og #182); bekjempelse av diskriminering og retten til likelønn (ILO kjernekonvensjoner #100 og #111); retten til fri fagorganisering og kollektive forhandlinger (ILO kjernekonvensjoner #087 og #098)

Andre områder med sentrale etiske utfordringer for arbeiderne, og som også er nedfelt i ILOs konvensjoner og anbefalinger er HMS; lønnsvilkår (en lønn å leve av); arbeidstid; arbeidskontrakter; forsikringsordninger og boforhold. De fleste bedrifters policy/retningslinjer for arbeidsforhold i deres globale leverandørkjede, innehar referanse til ILO kjernekonvensjoner og ovenstående punkter.

Den globale fagforeningsforeningssammenslutningen ITUC publiserer årlig «Global Rights Index», en oversikt over status for arbeidernes rettigheter. Her rangeres de 145 verste land basert på 97 indikatorer knyttet til ILO-konvensjonene, relevant lovverk og etterlevelsen av dette. De innsirklede tallene i figuren nedenfor gjengir rettighetsindeksen på regionsnivå.

Figur 3.5 ITUCs indeks for faglige rettigheter, 2019

5+	Ingen garanti mot rettighetsbrudd på grunn av sammenbrudd av rettstaten
5	Ingen garanti mot rettighetsbrudd
4	Systematiske rettighetsbrudd
3	Rettighetsbrudd er vanlig
2	Gjentatte rettighetsbrudd
1	Sporadiske rettighetsbrudd

Kilde: <https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/2019-06-ituc-global-rights-index-2019-map-en.pdf>

Figur 3.5 viser at både Stillehavsdelen av Asia samt Nord-Afrika og Midtøsten beskrives som områder med systematiske brudd på rettigheter. Ikke overraskende er det en viss overlapp med land der risikoen for barne- og tvangsarbeid er stor. I følge ITUC sto det i 2019 dårligst til med

arbeidstakerrettighetene i disse 10 landene:

- Algerie
- Bangladesh
- Brasil
- Colombia
- Filippinene
- Guatemala
- Kasakhstan
- Saudi Arabia
- Tyrkia
- Zimbabwe

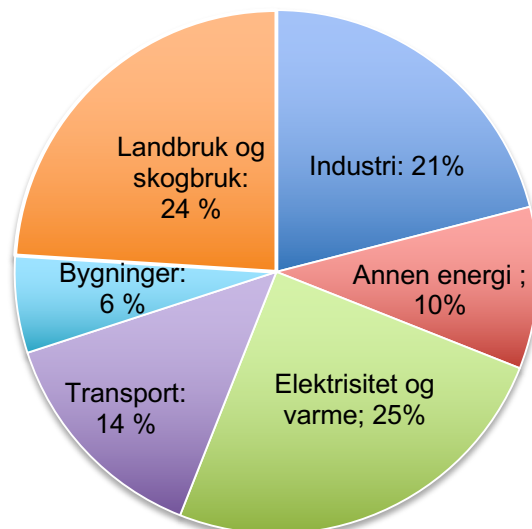
Andre menneskerettigheter

Situasjoner der andre menneskerettigheter kan bli utfordret av næringsdrift er for eksempel ved beslagleggelse/bruk av store landareal til gruvedrift, industrielt jordbruk eller bygging av fabrikker. Her kan lokalbefolkningens tilgang til jord og vann komme i konflikt med næringsinteresser, i tillegg kommer utfordringene med kompensasjon, både type, størrelse og form, til lokalbefolkning som får livsvilkårene sin forringet eller i verste fall tvinges til å flytte. Andre brudd kan være sjikanering og voldtekt av kvinner, eller ved at (bare) menn står som mottagere av kompensasjonsbetaling ved flytting av lokalsamfunn i forbindelse med en utbygging. Nye bruksmønstre for knappe vann- og landressurser er potensielt konfliktskapende. Videre kan bruken av det bedriften produserer påvirke menneskerettigheter utover området der produktet tilvirkes. Dette kan for eksempel være når myndigheter benytter utbygget telekommunikasjonsnettverk til å overvåke sine innbyggere eller våpen kommer på avveie og brukes mot folk eller befolkninger.

Klima og miljø

Når det gjelder **klima** er avskoging en fare ved bruk av store landarealer til industrielt jordbruk, både til mat, dyrefor eller for eksempel bomull. Effektivitet og valg av energiform til transport, produksjon og oppvarming er viktige elementer i et klimaperspektiv.

Figur 3.6: Globale menneskeskapte utslipp av klimagasser etter sektor

Kilde: <https://www.epa.gov/ghgemissions/global-greenhouse-gas-emissions-data>, basert på IPCCs analyse i 2014 av utslippstall fra 2010.

Figur 3.6 viser at jord- og skogbruk samt annet bruk av land står for omtrent en fjerdedel av utslippene, industrisektoren en femtedel og transport 14 prosent. De største utslippene kommer fra energisektoren med samlet sett 35 prosent av totalen. Alle bransjer og verdikjeder vil på ulike

måter være i berøring med alle sektorene i sirkelen ovenfor. Naturlig nok vil marin og maritim sektors klimaavtrykk være mindre knyttet til jordbruk enn tilfellet er for matvareproduksjon, men, som analysen nedenfor viser, vil for eksempel produksjon av fôr til fiskeoppdrett beslaglegge store landareal. Transport, det være seg av innsatsvarer, ferdige produkt eller som en tjeneste, er noe alle er i berøring med, og energi er noe alle bruker.

På **miljøsid** er bruk og forurensing av vann en viktig faktor, plastforurensing av vann og jordsmonn, samt utvinning av ikke-fornybare ressurser og klimautslipp er andre fundamentale utfordringer. Noen eksempler på høyrisikoprosesser er garving av skinn²², produksjon av dongeribukser²³ og avrenning fra gjødsel og sprøytemidler i jordbruket²⁴. Monokulturer i industrielt landbruk utfordrer det biologiske mangfoldet. Den samme risikoen finnes for overfiske og marin oppdrett i stor skala.

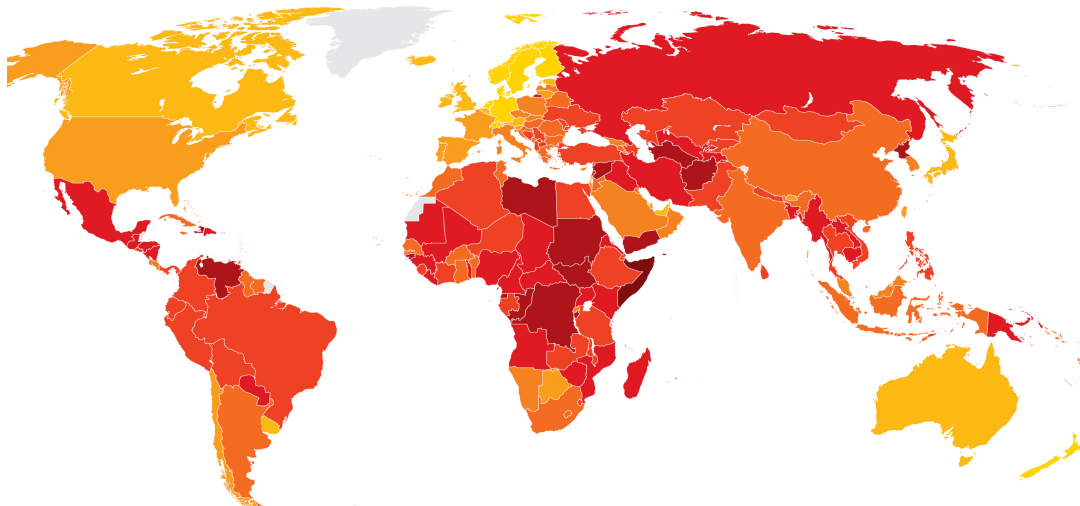
Korrupsjon

Det finnes ulike definisjoner av korrupsjon, fra den brede forståelsen som omhandler all maktmisbruk for personlig gevinst, til Verdensbankens avgrensning som fokuserer på «...*abuse of public office for private gain*». Selv om ordlyd og omfang varierer, er det en innarbeidet forståelse at tre elementer er sentrale i korrupsjon; misbruk av makt for personlig gevinst²⁵. Eksempler på korrupsjon er arbeidere som må betale med penger eller seksuelle tjenester for å få seg jobb, importører som smører tollvesenet eller selskaper som bruker tvilsomme metoder for å sikre kontrakter og konsesjoner. Skatteflukt er også en del av denne utfordringen.

I sin tale på den internasjonale anti- korrupsjonsdagen 9.desember 2019, anslo FNs generalsekretær António Guterres at 3.600 milliarder USD går tapt årlig i korrupsjon²⁶. Av dette er 1.000 milliarder USD bestikkelser, resten blir stjålet som en del av korruperte handlinger.

Transparency Internationals årlige undersøkelse av folks oppfatning av korrupsjonsnivået viser at korrupsjonen er utbredt i mange av landene norske bedrifter handler med, herunder Bergens-baserte bedrifter.

Figur 3.7: Transparency International sin Corruption Perception Index, 2019

Kilde: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/press-and-downloads> (13.5.2020)

Forretningspraksis

²² <http://ieh.noop.no/Artikler/12801.html>

²³ <https://www.ecowatch.com/environmental-cost-jeans-2544519658.html>

²⁴ <http://www.fao.org/land-water/news-archive/news-detail/en/c/1032702/>

²⁵ <https://www.u4.no/terms>

²⁶ <https://news.un.org/en/story/2018/12/1027971>

Med forretningspraksis menes relasjonen mellom innkjøper og leverandør. Erfaringen viser at korte leveransefrister (ledetider), sene ordreendringer, prispress uten å ta tilstrekkelig hensyn til produksjonskostnader ved etisk produksjon og korte og uforutsigbare kontrakter har negative følger for produsenters evner til å sikre anstendige arbeidsforhold²⁷. Risiko-områdene vil angå de ulike sfærene i ulik grad. Hovedtrekkene i dette er illustrert i Tabell 3.5.

Risiko-områder oppsummert

Tabell 3.5: Etiske risiko-områder for en bedrift

	ILOs kjernekonvensjoner	Andre arbeidstakerrettigheter	Andre menneskerettigheter	Miljø	Korrupsjon	Forretningspraksis
I egen virksomhet	X	X	X	X	X	X
I leverandørkjeden	X	X	X	X	X	X
Lokal-samfunn			X	X	X	
Stor-samfunnet			X	X	X	

3.3 Bygg og anlegg

De 2.317 Bergens-bedriftene i denne kategorien har til sammen litt over 27.000 ansatte. Vi finner mange små bedrifter her, 3 av 4 har færre enn 10 ansatte, og litt over halvparten driver innen tjenesteyting og eiendomsdrift.

De etiske utfordringene innenfor bygg og anlegg vil på ulike måter være relevante for både entreprenører, rådgivere, eiendomsforvaltere, håndverkere, produsenter og importører av bygningsmaterialer. Arbeids- og miljøforhold i leverandørkjeden til importerte bygningsmaterialer, samt innleie av arbeidskraft på norske bygge- og anleggsplasser er to områder med kjente etiske utfordringer.

Høsten 2019 gjennomførte Unionen, fagforeningen for byggebransjen i Bergen, en undersøkelse om innleie av arbeidskraft ved kommunale, fylkeskommunale og private byggeprosjekter i bergensområdet. Man fant brudd på innleiebestemmelsene i 39 av 50 undersøkte byggeplasser²⁸.

Import av stein og tømmer er forbundet med fremtredende risiko for uønskede konsekvenser for mennesker og miljø. I **steinbrudd** i for eksempel India og Kina, varierer helse- og sikkerhetsrisikoen mye mellom ulike steinbrudd og fabrikker, med tidvis stor risiko for fallulykker og silikoseforgiftning²⁹. Dette henger ofte sammen med manglende opplæring i og bruk av verneutstyr. Det er ikke uvanlig at arbeiderne hentes inn på korte kontrakter, også dagarbeidere, gjerne via mellommenn i ett eller flere ledd. Kombinert med lavtlønnet akkordarbeid gir dette ofte arbeidsdager langt utover etablerte lover og normer. I gruedrift brukes ofte store mengder vann, noe som i tillegg til utslipp av forurenset vann også kan medføre redusert tilgang til vann for lokalbefolkningen og på den måten skape eller forverre lokale konflikter.

²⁷ <https://mneguidelines.oecd.org/OECD-Due-Diligence-Guidance-Garment-Footwear.pdf>

²⁸ <https://frifagbevegelse.no/magasinet-for-fagorganiserte/innleie-atte-av-ti-byggeplasser-i-bergen-bryter-loven-6.158.654099.d06ad8ec9f>

²⁹ <https://www.anskaffelser.no/samfunnsansvar/sosialt-ansvar/laer-om-hoyrisikoprodukter/bygningsmaterialer-naturstein-og-tommer>

Tabell 3.6: Utvalgte produkter og forekomst av barne- og tvangsarbeid³⁰

Land		
Vare	Barnearbeid	Tvangsarbeid
Stein	Egypt, India, Madagaskar, Nepal, Nicaragua, Paraguay, Uganda, Zambia	India, Nepal
Tømmer	Kambodsja, Vietnam	Brasil, Nord Korea, Peru, Russland
Granitt	Benin, Nigeria, Sierra Leone	Nigeria

Utarbeidet av Responsible Business Advisors basert på *US department of Labor's 2018 findings on the worst forms of child labor*

Når utenlandske arbeidstakere får vesentlig dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn norske arbeidstakere kaller vi det gjerne **sosial dumping**, et ikke ukjent fenomen i bygge- og anleggsbransjen. Jobben kan være skaffet gjennom en agent/formidler som kanskje har lånt arbeideren penger til reisen, ordnet opphold og er mellommann for lønnsutbetalingen. Organiseringsgraden på byggeplasser er generelt sett lav³¹, Fellesforbundet forklarer dette med at «...*faste ansatte fagarbeidere mer og mer blir erstattet av arbeidere tilknyttet bemanningsbyråer. De er ofte utenlandske arbeidere som ikke tør å organisere seg i frykt for å miste jobben.*» Det er også avdekket ekstremtilfeller hvor trusler om represalier mot familien i hjemlandet blir brukt for å kontrollere arbeiderne³².

Bygge- og anleggsbransjen har et fokus på sikre arbeidsforhold. Den økende bruken av bemanningsselskaper og arbeidere som gjerne ikke snakker norsk eller engelsk understreker viktigheten av å sikre god opplæring i, og faktisk bruk av, verneutstyr og sikkerhetsprosedyrer. Det blir dermed viktig å ettergå bemanningsbyråer for å sikre at disse har en praksis i tråd med gjeldende normer og standarder³³.

Klimautslippene fra oppvarming av norske bygg er kraftig redusert de siste 20 årene. Bygg-, anlegg- og eiendomsnæringen forbruker 40 prosent av all energi, produserer 40 prosent av alt avfall, og står for 40 prosent av samlet ressursbruk³⁴. Det betyr at valg av materialer, transportmetoder og energikilder allerede i prosjekteringsfasen har potensielt sett stor betydning på næringens samlede klima- og miljøavtrykk. Her er både livsløpsanalyser av materialbruk og sirkulærøkonomiske vurderinger nyttige perspektiver.

³⁰ <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/findings>

³¹ [https://www.nrk.no/norge/fellesforbundet - -fa-medlemmer-pa-byggeplasser- -mer-sosial-dumping-1.13369095](https://www.nrk.no/norge/fellesforbundet--fa-medlemmer-pa-byggeplasser--mer-sosial-dumping-1.13369095)

³² <https://agendamagasinet.no/debatt/ofrene-rett-foran-oss/>

³³ <https://iris.iom.int/>

³⁴ <http://www.bygg.no/article/1748>

Tabell 3.7: Fremtredende etiske utfordringer for bygg- og anleggsbransjen

ILOs kjernekonvensjoner	Andre arbeidstakerrettigheter	Andre menneskerettigheter	Miljø	Korrupsjon	Forretningspraksis
Barnearbeid	Manglende verneutstyr	(Tvangs-) flytting ved dagbrudd	Forurensing av vann og jord	Bestiktelser for å få jobb	Innkjøpspraksis som prispress, korte frister og usikre kontrakter (for leverandører)
Tvangsarbeid, særlig blant migrantarbeidere	Lave lønninger	Tap av dyrket mark	Materialbruk	Bestiktelser ved tilegnelse av landareal	
Negativ innstilling til fagorganisering	Korte og usikre kontrakter – dagarbeid		Valg av energikilder		
Diskriminering, basert på etnisitet, kjønn mm	Kontrollert av mellommenn		Håndtering av avfall		
	Lange arbeidsdager				

3.4 Sjømat – marin sektor

I følge statistikken fra Vestland fylkeskommune finner vi 355 bedrifter med rundt 1.300 ansatte i marin sektor Bergen. Flertallet av disse bedriftene leverer tjenester og utstyr, mens 63 av bedriftene driver med produksjon eller foredling av fôr, fisk eller annen sjømat. Bergen er også hjemsted for noen av verdens største selskaper innen fôrproduksjon og lakseoppdrett. I tillegg til de om lag 450 arbeidsplassene i produksjon og foredling i selve Bergen, har mange av de totalt 35.000 arbeidsplassene i marin sektor på Vestlandet koblinger til Bergensbaserte bedrifter og forskningsmiljø, og mange bergensere pendler ut av byen for å jobbe i denne sektoren.

Med rundt 1.000 forskere innen marin sektor har Bergen Europas største konsentrasjon av marine **forskningsmiljøer**, og forskningen omfatter hele den marine verdikjedens bredde og dybde, fra geologi, økosystem og populasjonsgenetikk, til fiskevelferd, markedsanalyser og ernæring.

Det er etiske utfordringer innenfor produksjon av fiske- og sjømatprodukter og innen engros- og detaljhandel med sjømat, samt i innkjøp av sjømat til hotell, restaurant og storkjøkken.

Det estimeres at det er rundt 40 millioner mennesker som omfattes av tvangsarbeid, menneskehandel eller tvangsekteskap i verden i dag, og internasjonalt benytter mange begrepet **moderne slaveri** om dette fenomenet.³⁵ I den globale fiskerinæringen finner vi utbredt bruk av tvangsarbeid.³⁶ For eksempel har den thailandske fiskeflåten som opererer i internasjonalt farvann fått et rykte som særlig utsatt, med blant annet tilfeller av både burmesiske og thailandske slavearbeidere.³⁷ Tilsvarende situasjoner finner man også i deler av den indonesiske og vietnamesiske fiskeflåten.

³⁵ https://www.alliance87.org/global_estimates_of_modern_slavery-forced_labour_and_forced_marriage.pdf

³⁶ <https://www.lpnfoundation.org>

³⁷ https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/thailand0118_report_web.pdf

De viktigste **miljø- og klimaaspektene** er ulike for fiskede produkter og oppdrett, med unntak av plastforurensing, for eksempel fra gamle redskaper. I det første tilfellet vil forbruk av drivstoff i fisket være sentralt for miljø- og klimaeffekten, mens fôrproduksjonen er spesielt viktig for marin oppdrett³⁸.

Oppdrett av for eksempel scampi i mange tropiske strøk har blitt pekt på som ødeleggende for mangroveskogen. Den naturlige balansen i havet, også i våre hjemlige strøk, blir utfordret av både rømming og sykdommer av oppdrettsfisk, samt overfiske til fôr knyttet til oppdrett. Både soya og fiskemel er viktig i produksjonen av fiskefôr, og mens den industrielle dyrkingen av soya setter bevaring av regnskogen i Brasil³⁹ i fare, kan den økende fiskemelproduksjonen for å møte etterspørselen etter fiskefôr i blant annet Peru, komme i konflikt med lokalbefolkningens behov for matfisk, samt føre til overfiske og ulovlig fiske⁴⁰.

Tabell 3.8: Forekomst av barne- og tvangsarbeid i leverandørkjedene til fisk og sjømat

Land		
Vare	Barnearbeid	Tvangsarbeid
Fiskeri	Bangladesh, Brasil, Filippinene, Gana, Indonesia, Jemen, Kambodsja, Kenya, Paraguay, Peru, Tanzania, Uganda, Vietnam	Bangladesh, Gana, Indonesia, Thailand
Skalldyr	Bangladesh, Kambodsja, Honduras, Thailand	Myanmar, Thailand

Utarbeidet av Responsible Business Advisors basert på *US department of Labor's 2018 findings on the worst forms of child labor*

Tabell 3.9: Fremtredende etiske utfordringer i sjømatsektoren

Antall bedrifter i Bergen: 355			Antall ansatte: 1.277		
ILOs kjerne-konvensjoner	Andre arbeidstaker-rettigheter	Andre menneskerettigheter	Miljø	Korrupsjon	Forretningspraksis
Barnearbeid	HMS:	Tilgang til matfisk	Overfiske	Bestiktelser for å slippe unna kontroll	
Tvangsarbeid, særlig blant migrant-arbeidere	Manglende verneutstyr	(Tvangs-) flytting p.g.a. bruk av land til soyadyrking til fôr	Avskoging ifbm soyadyrking	Bestiktelser for å skaffe konsesjoner	
Negativ innspilling til fagorganisering	Lave lønninger		Plast i havet	Skip seiler under falske flagg	
Diskriminering basert på etnisitet, kjønn mm	Lange arbeidsdager		Ødeleggelse av mangroveskog		
			Ubalanse i havets økosystem		
			Forurensing av luft og vann		

³⁸ <https://sjomatnorge.no/hvilke-miljofotavtrykk-bor-vaere-fra-sjomat/>

³⁹ <https://www.fishfarmingexpert.com/article/grieg-nutreco-and-tesco-in-bid-to-save-cerrado/>

⁴⁰ <https://www.framtiden.no/201910177494/aktuelt/mat/tommer-havet-for-fisk-i-jakt-pa-fiskefor.html>

3.5 Maritim sektor

Den maritime næringen sysselsetter rundt 20.000 mennesker i Bergensregionen og byen har Norges største flåte med over 500 norskflaggede skip. Blant de rundt 1.500 maritime bedriftene i Bergen finner vi flere verdensledende rederier og leverandører, samt klynger for forskning og utvikling. Bergen, sammen med Vestland fylkeskommune, har gått i bresjen for elektrifisering av ferjetransporten, en trend som har spredd seg til resten av landet.

De fremtredende etiske utfordringene i shippingindustrien handler om arbeidsforhold om bord, arbeids- og miljøforhold knyttet til fartøyenes livsløp samt energibruken i selve transporten. Bergens Tidende kunne våren 2019 avsløre at polske arbeidere jobbet 77 timer i uka for å tette skroget på fregatten *Helge Ingstad*.⁴¹ Ofte vil det også i maritim sektor hefte risiko ved det man velger å frakte på skipene⁴².

I 2016 ble det avdekket nord-koreanske arbeidere under slavelignende forhold som bygget norske skip⁴³ i Polen. Dette er muligens et ekstremtilfelle, men det understreker nødvendigheten av god kontroll og tett oppfølging med verft under bygging av skip. I den andre enden av et **fartøys livsløp** finner vi problematikken med farlig og ulovlig opphogging, såkalt «beaching», et tema som blant annet Raftostiftelsen og Maritime Bergen satte søkelyset på under «Mind the Gap Tour» i 2018/19⁴⁴.

Fra tid til annen dukker det opp tilfeller der skip tas i arrest på grunn av mistanker om sosial dumping, det vil si at mannskapet ikke får utbetalt den lønnen de har krav på⁴⁵. I en global bransje som skipsfart kan det til tider være vanskelig å ha full oversikt over hvilke bindinger mannskap måtte ha til for eksempel bemanningsbyråer, noe som gjør dette til et område rederier og befraktere bør være ekstra oppmerksomme på.

Tabell 3.10: Fremtredende etiske utfordringer i maritim sektor

Antall bedrifter i Bergen: 1.508			Antall ansatte: 3.252			
ILOs kjernekonvensjoner	Andre arbeidstakerrettigheter	Andre menneskerettigheter	Miljø	Korrupsjon	Forretningspraksis	
Tvangsarbeid	HMS	Skipsopp-hogging og forurensing	Skipsopp-hogging og forurensing	Bestiktelser for å omgå kontroll med miljøgifter		
Manglende fagorganisering	Lave lønninger					Energikilder
Diskriminering, basert på etnisitet, kjønn mm	Korte og usikre kontrakter – dagarbeid Lange arbeidsdager					

3.6 Petroleumssektoren (offshore)

⁴¹ <https://www.bt.no/nyheter/innenriks/i/GGxL16/broet-loven-for-aa-faa-ulykkesfregatten-paa-vannet-igjen>

⁴² <https://www.nrk.no/rogaland/kan-tene-millionar-pa-a-frakte-bilvrak-ut-av-landet-1.14741768>

⁴³ <https://www.tu.no/artikler/fra-vestlandet-til-pyongyang-norske-selskap-i-europeisk-slaveskandale/350677>

⁴⁴ <https://www.maritimebergen.no/mind-the-gap-seminar-med-raftostiftelsen/>

⁴⁵ <https://www.skipsrevyen.no/article/kystverkets-innleide-skip-tatt-i-arrest/>

Olje- og gassektoren er en av basisnæringene i Bergen og regionen, det vil si en av de viktigste driverne for næringsutvikling i området⁴⁶. I 2017 var rundt 12.000 personer sysselsatte i sektorens 1.060 selskaper. Den domineres av et fåtall store utvinningsselskaper, med en underskog av over 1.000 leverandører av tjenester og utstyr, flere av er disse verdensledende på sine felt.

De etiske utfordringene knyttet til offshore-basert utvinning av olje og gass har i hovedsak vært knyttet til fire ulike områder: Klima, korrupsjon, skatt og sosial dumping.

I 2019 anklaget Norsk Sjømannsforbund Equinor for å inngå kontrakter som førte til **social dumping** på sokkelen ved å gjøre det «...vanskelig for leverandørtjenesten å drive med norske lønns- og arbeidsvilkår...»⁴⁷. Det illustrerer viktigheten av at de store aktørene har innkjøpsvilkår og kontraktsforhandlinger som integrerer hensynet til leverandørenes evner til å sikre anstendige arbeidsvilkår for egne ansatte.

Det er store penger i omløp innen olje- og gass, og sektoren er ofte tett knyttet til nasjonal politikk, ikke sjelden i land med det mange vil kalle underskudd på demokratisk kontroll. Det fordrer klare interne retningslinjer og systemer for å unngå å bli innblandet i, eller medvirke til, korrupsjon. Grundige bakgrunnssjekker (*integrity due diligence*) er viktige verktøy for operatører for å minimere risikoen, noe for eksempel Equinor la vekt på i forbindelse med at selskapet fikk nye tillatelser i Mexico⁴⁸.

Fokuset på åpenhet rundt **kapitalstrømmer** i utvinningssektoren er stadig økende, blant annet reflektert i Norads utviklingsprogram "Skatt for utvikling". Olje- og gassreservene representerer ofte store nasjonale verdier, til tider også i land som ikke er blant dem som ligger høyest på rangeringer i forhold til demokratisk kontroll, noe som gir et særlig ansvar for å redusere faren for å medvirke til at fellesressurser kun kommer et fåtall til gode. For selskaper kan dette være ekstra utfordrende i "krevende" markeder der myndigheter ikke alltid følger opp arbeidsmiljølovgivning, miljølovgivning med mer. Dette krever klare interne prosedyrer og holdninger på alle nivåer, en sunn bedriftskultur, og vilje til å diskutere de etiske utfordringene åpent.

Klima og utslipp av CO₂ er et brennbart tema når vi snakker om olje- og gassnæringen. Samtidig som det berører selve kjernevirksomheten, utfordrer det bransjen til teknologisk utvikling, omstilling og nyvinning for å minimere klimakonsekvensene av virksomheten, for eksempel gjennom elektrifisering av den norske sokkelen.

En sentral utfordring på **miljøsid** er knyttet til faren for negative konsekvenser for det marine økosystemet i tilknytning til utvinningen. Dette gjelder i nærheten av installasjonene til havs, i forhold til risiko for utslipp, samt faren for ødeleggelse av miljøhabitater for arter ved ilandføring av olje og gass og føring innover i land med ledning til raffineri og videre til markeder. Ilandføringsinstallasjoner, det være seg raffinerier eller rør, legger ofte beslag på store landareal og selskaper kan havne i krevende avveininger der lokalbefolkning og sentralmyndighetene i produksjonslandet kan ha kryssende interesser. Lokalbefolkningen vil ofte være redd for å miste land, at eiendommer forringes, jordbruksland blir mindre fruktbart og kystfiske trues, mens sentralmyndighetene kan legge mer vekt på framtidige skatteinntekter, utvikling av en nasjonal industri og å skape nye arbeidsplasser⁴⁹. Et dilemma kan være at arbeidsplasser som skapes blir gitt til andre enn lokalbefolkningen, som blir sittende igjen med omkostningene uten å kunne ta del i mulighetene, noe som ofte fører til lokal konflikt.

⁴⁶ Pådriver, Handlingsplan for næringsutvikling i Bergen 2019–2020, Bergen kommune

⁴⁷ <https://frifagbevegelse.no/maritim-logg/sjofolk-mener-equinor-bidrar-til-social-dumping-6.158.607804.64aa379392>

⁴⁸ <https://enerwe.no/korrupsjon-mexico-okonomi-og-finans/slik-skal-statoil-unnga-grasonen-i-mexico/138952>

⁴⁹ <https://www.bistandsaktuelt.no/nyheter/2015/statoil-tanzania/>

Tabell 3.11: Fremtredende etiske utfordringer i offshore olje og gass

ILOs kjernekonvensjoner	Andre arbeidstakerrettigheter	Andre menneskerettigheter	Miljø	Korrupsjon	Forretningspraksis
Negativ innstilling til fagorganisering	HMS Korte og usikre kontrakter – dagarbeid Lange arbeidsdager	Konflikt over bruk av landeiendom ved boring på land, innføring av olje- og gass-ledninger på og over land.	Skipsopp-hugging og forurensing Energikilder Foringelse av strandsone Ødeleggelse av fiskerier	Konsesjoner gis mot at ledere i et land blir deleiere i virksomheten	

3.7 Klær, tekstil og sko

Denne næringen omfatter detalj- og engroshandel og produksjon av klær, arbeidstøy og sko. Problemstillingene er relevante for alle som driver med innkjøp av arbeidstøy og tekstiler til institusjoner, industri og bedrifter i Bergen, i tillegg til direkte salg til forbrukere.

Sammen med jordbruk er klesindustrien den sektoren som har fått mest kritikk, som oftest med fokus på dårlige arbeidsforhold i leverandørkjedene. Bomull er et jordbruksprodukt, men er en så sentral innsatsfaktor i kles- og tekstilindustrien at den av analytiske årsaker er tatt med her. **Bomullsdyrking** krever mye vann og bruk av sprøytemidler er vanlig. Det innebærer risiko for forurensing av vann og jordsmonn, samt helse- og miljørisiko for bomullsarbeiderne. Bruk av begrensede vannressurser kan også skape konflikter med og i lokalsamfunn. Bomullssektoren er også der vi finner flest forekomster av både **barne- og tvangsarbeid**. Barnearbeid, særlig gjelder dette jenter, i bomullsfrøproduksjon i India er et kjent eksempel. Skal vi ta med en «gladsak» i all elendigheten? Midt i elendigheten finnes det heldigvis gode nyheter. Usbekistan som for noen år siden var viden kjent for barnearbeid, kan melde at dette har tatt slutt, noe som er et tegn på at press og systematisk arbeid nytter!⁵⁰

Andre sentrale etiske utfordringer i kles- og tekstilindustrien er mangel på levelønn, organisering og anstendig arbeidstid. **Branner** forekommer ofte i tekstil- og klesfabrikker, senest i februar 2020 mistet 7 indiske arbeidere livet i en brann, da mangel på rømningsveier gjorde at de ikke kom seg ut i tide⁵¹. Bak den mest kjente industriulykken i nyere tid, Rana Plaza i Bangladesh i 2013 hvor over 1.137 tekstilarbeidere, de fleste kvinner, mistet livet, skjulte det seg både korrupsjon (bygget var ulovlig oppført), brudd på ILOs kjernekonvensjoner - arbeidernes stemme ble ikke hørt da de dagen før påpekte sprekker i bygningene, leveransepress fra kunder, og manglende bygningskontroll⁵². Selv om dette var et ekstremtilfelle, illustrerer det mange fremtredende etiske utfordringer i leverandørkjedene for klær og tekstiler.

Farging, eller bleking, av tekstiler, klær og lær innebærer fare for **forurensning** gjennom utslipp av spillvann. Et eksempel er garving av skinn, hvor man ofte bruker krom, noe som kan forgifte grunnvann og være dødelig for vannlopper som er sentrale for fiskebestander⁵³. **Bestiktelser** for

⁵⁰ https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_735883/lang-en/index.htm

⁵¹ <https://www.washingtonpost.com/world/2020/02/12/nandan-denim-fire/>

⁵² https://www.nrk.no/urix/_rana-plaza-kollapsen-var-mord-1.11678627

⁵³ <https://www.framtiden.no/rapporter-klær/797-giftig-luksus/file.html>

å kjøpe seg fri fra utslippskontroller er velkjent, med påfølgende økt risiko for at gift slipper ut i vannsystemene og dermed også finner veien til jord, planter og dyr⁵⁴.

Flukt fra krig og konflikt bidrar til at risikoen for uverdige arbeidsforhold i leverandørkjeden flytter seg til andre områder og verdikjeder, noe som er tydelig blant de flere millioner syriske flyktningene i Tyrkia, Libanon og Jordan på jakt etter jobb. Her er det avdekket både barnearbeid og uverdige arbeidsforhold i tekstilindustrien⁵⁵.

En innkjøpspraksis med prispress og korte leveringstider kan bidra til lave lønninger, lange arbeidsdager og økt risiko for ulykker, viser funn i en rapport av Etisk Handel Norge⁵⁶ og Sustainable Trade, også referert til i OECDs sektorveileder for klær, tekstiler og sko⁵⁷.

Tabell 3.12: Utvalgte tekstilprodukter og forekomst av barne- og tvangsarbeid⁵⁸

Vare	Land	
	Barnearbeid	Tvangsarbeid
Bomull	Argentina, Aserbajdsjan, Benin, Brasil, Burkina Faso, Egypt, India, Kasakhstan, Kina, Kirgisistan, Mali, Tadsjikistan, Tyrkia, Turkmenistan, Zambia	Benin, Burkina Faso, Kina, Kasakhstan, Pakistan, Tadsjikistan, Turkmenistan, Usbekistan
Klær	Argentina, Bangladesh, Myanmar, India, Thailand, Tyrkia, Vietnam	Argentina, Brasil, Kina, India, Malaysia, Thailand, Vietnam
Sko	Bangladesh, Brasil, India, Indonesia, Tyrkia, Vietnam	Kina
Tekstil	Bangladesh, Etiopia, Kambodsja, Kina, India, Nepal, Vietnam	Etiopia, Nord Korea
Lær	Bangladesh, India, Pakistan, Vietnam	

⁵⁴ <http://ieh.noop.no/Artikler/12801.html>

⁵⁵ <https://www.bbc.com/news/business-37716463>

⁵⁶ <http://ieh.noop.no/noop/file.php?id=13481>

⁵⁷ [OECD Due Diligence Guide on responsible supply chain management in the garment and footwear sector](#) (s 74)

⁵⁸ <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/findings>

Tabell 3.13: Fremtredende etiske utfordringer innen produksjon av klær, sko og tekstiler

55 Bergensbaserte salgs- og produksjonsbedrifter, i tillegg til kommer utsalgsteder. Sektorens omsetning utgjør 11% av varehandelen i Bergen					
ILOs kjernekonvensjoner	Andre arbeidstakerrettigheter	Andre menneskerettigheter	Miljø	Korrupsjon	Forretningspraksis
Barnearbeid Tvangsarbeid, særlig blant migrantarbeidere Negativ innstilling til fagorganisering Diskriminering, kjønnsbasert vold	HMS; brann- og bygnings-sikkerhet, inneluft, farging Lave lønninger Korte kontrakter Lange arbeidsdager	Flytting ved bygging av fabrikker og etablering av bomullsmarker Kamp om tilgang til vann-ressurser	Synkende grunnvann knytte til bomullsproduksjon Forurensing av vann og jordsmonn ved garving av lær, farging av tekstiler, og utvasking av klær Sprøyting i bomullsdyrking	Bestiktelser for å slippe utslippskontroll Bestiktelser ved kontroll av arbeidsvilkår	Innkjøpspraksis som prispress, korte frister, orde-enderinger i siste liten, usikre kontrakter (for leverandører)

3.8 Nærings- og nytelsesmiddel (unntatt sjømat)

Sektoren omfatter detalj- og engrossalg med dagligvarer, fôrproduksjon til dyrehold, drikkevarer, med problemstillinger som er relevante for Bergensbaserte produsenter, utsalgsteder, bedrifter og institusjoner med storkjøkken.

I næringen finnes produkter tilvirket under slavelignende arbeidsforhold som finner veien til norske butikker. Alle som handler med mat, om det nå er dagligvarebutikker, hoteller og restauranter eller storkjøkken, håndterer varer hvor det forekommer alvorlige brudd på grunnleggende arbeidstaker- og menneskerettigheter. Risikoen for de alvorligste bruddene på arbeidstakernes rettigheter øker ofte jo nærmere i verdikjeden man kommer uttak av råvarer, for eksempel er forekomsten av tvangsarbeid større i innhøsting og plukking enn i bearbeiding. Dette gjelder både i korte leverandørkjeder uten bearbeiding, som bananer og jordbær, og der hvor det er flere ledd fra innhøsting til forbruk, som for eksempel fra kakao til sjokolade og tomater til ketchup.

Migrantarbeidere, for eksempel i Middelhavslandene, er en særlig utsatt gruppe, på desperat jakt etter jobb, langt hjemmefra og som gjerne har satt seg i gjeld med løfte om jobb. De fleste mangler sosiale nettverk og kunnskap om språk og kultur i arbeidslandet, og kan dermed bli utnyttet av arbeidsformidlere og agenter som ofte har kontroll på pass og reisedokumenter, hvor arbeiderne skal bo, transport til og fra arbeidsstedet og lønnsutbetaling. Noen eksempler på slavelignende arbeidsforhold i produksjon av dagligvarer finner vi hos tomatplukkende nordafrikanere i Sør-Italia⁵⁹ og blant polske jordbærplukkere i Fresvik i Sogn⁶⁰. **Barnearbeid** er et utbredt problem i jordbruksindustrien i mange land, for eksempel er det dokumentert barnearbeid i kakaosektoren både i Vest-Afrika og Latin-Amerika.

⁵⁹ <https://www.nrk.no/urix/importerte-slave-tomater-til-norge-1.13742208>

⁶⁰ <https://www.nrk.no/vestland/-han-nekta-oss-a-reise-heim-og-nekta-oss-lon-1.14667605>

Tabell 3.14: Utvalgte landbruksprodukter og forekomst av barnearbeid⁶¹

Vare	Land
Sukker	Belize, Bolivia, Brasil, Colombia, Dominikanske Republikk, El Salvador, Filippinene, Guatemala, India, Kambodsja, Kenya, Mexico, Myanmar, Paraguay, Thailand, Uganda, Vietnam
Kaffe	Brasil, Colombia, Costa Rica, Elfenbenskysten, El Salvador, Guatemala, Guinea, Honduras, Kenya Mexico, Nicaragua, Panama, Sierra Leone, Tanzania, Uganda, Vietnam
Kveg	Bolivia, Brasil, Costa Rica, El Salvador, Etiopia, Kambodsja, Lesotho, Mauritania, Namibia, Niger, Paraguay, Sør-Sudan, Tsjad, Uganda, Zambia
Ris	Brasil, Dominikanske Republikk, Filippinene, India, Kenya, Mali, Myanmar, Uganda, Vietnam
Kakao	Brasil, Elfenbenskysten, Ghana, Guinea, Kamerun, Sierra Leone, Nigeria
Te	Kenya, Malawi, Myanmar, Rwanda, Tanzania, Uganda
Bananer	Belize, Brasil, Ecuador, Filippinene, Nicaragua

Industrielt jordbruk er ofte utfordrende for **menneskerettigheter** og **miljø** gjennom å legge beslag på store landområder, noe som medfører en risiko for nedhugging av regnskog, forurensing av vann og jordsmonn og (tvangs)flytting av lokalsamfunn. Dyrking av **palmeolje** har medført kraftig nedhugging av regnskogen i f.eks. Indonesia, inkludert tvangsflytting av lokalsamfunn. Produksjon av soya, til blant annet i fiske- og dyrefôr, bidrar til avskoging i regnskogen i Brasil⁶².

Tabell 3.15: Fremtredende etiske utfordringer i nærings- og nytelsesmiddelindustrien

Antall bedrifter i Bergen: Industri: 43, Hotell og restaurant: 260 Sektorens omsetning utgjør 34% av varehandelen i Bergen					
ILOs kjernekonvensjoner	Andre arbeidstakerrettigheter	Andre menneskerettigheter	Miljø	Korrupsjon	Forretningspraksis
Barnearbeid	HMS: Sprøytemidler og manglende verneutstyr	Kjønnsbasert vold ved sesongarbeidskraft	Forurensing av vann og jord	Bestiktelser for å få jobb	Innkjøpspraksis som prispress, korte frister, usikre kontrakter (for leverandører)
Tvangsarbeid, særlig blant migrantarbeidere	Lave lønninger	Konfliktfare knyttet til knapphet på vann og fruktbare landområde	Monokultur og biologisk mangfold	Bestiktelser ved tilegnelse av landareal	
Negativ innstilling til fagorganisering	Lange arbeidsdager				
Diskriminering basert på etnisitet, kjønn mm					

⁶¹ <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/findings>

⁶² Blant 84 selskaper som gikk sammen om et åpent brev til støtte for avskogingsfri soyaproduksjon i Brasil finner Grieg Seafood, Mowi og Lerøy. <https://www.fishfarmingexpert.com/article/grieg-nutreco-and-tesco-in-bid-to-save-cerrado/>

3.9 Finanssektoren

Det er registrert 137 bedrifter innenfor finans og forsikring i Bergen, med til sammen rundt 5.000 ansatte. 80 av disse bedriftene har færre enn 10 ansatte. Finansnæringen er involvert i alle sektorer, enten via fondsinvesteringer, som långiver, som tilrettelegger for finansielle operasjoner, eller som kanal for overføring av penger. De etiske utfordringene som finnes i andre næringer er dermed alle relevante for aktørene innen finans, selv om rollen er annerledes.

I likhet med for næringslivet forøvrig, kan etiske utfordringer angripes på to måter: å unngå å medvirke til brudd på menneskerettigheter, skade på miljø eller klima, også kjent som «*do no harm*», eller ved å søke å være en del av tiltak som aktivt bidrar til bedre vilkår for mennesker og miljø, altså «*do good*».

Fremtiden i Våre Hender (FIVH) har laget en etisk bankguide for å veilede norske forbrukere⁶³ som ønsker å se hvordan banker og finansinstitusjoner forholder seg til etiske utfordringer og bærekraftsmål. OECD har laget en guide på aktsomhetsvurderinger for finanssektoren⁶⁴. FN-initierte PRI – Principles for Responsible Investment⁶⁵ - utviklet av og for investorer, angir et sett med prinsipper for hvordan investorer kan og bør inkorporere ESG (Environmental, Social and Governance) tema i praksis.

Terrorfinansiering, hvitvasking, skatteflukt eller aggressiv skatteplanlegging er sentrale risikoer i finansnæringen. I 2016 ble publikum for alvor oppmerksom på den tette koblingen mellom finansnæringen og skatteflukt da en rekke medier avslørte de såkalte Panama-papirene som blant annet viste norske bankers medvirkning til kunders bruk av skatteparadis. Den senere saken som involverte et islandsk fiskerederi, namibiske tjenestemenn og DNB⁶⁶ illustrerer viktigheten av gode interne kontroll- og varslingsrutiner og beslutningsmekanismer for å minimere risikoen for å bli involvert i korrupsjon og pengestrømmer. Den nye hvitvaskingsloven i Norge har blant annet ført til at norske banker krever pass for at kundene skal kunne logge inn med BankID. Banker som vil operere i USA må etterleve strenge krav til kontroll og rapportering, blant annet i kampen mot terrorfinansiering.

Åpenhet i kapitalstrømmer er et annet område med økende fokus. Sivilsamfunnsorganisasjoner har lenge hevdet at registrering av selskaper, inkludert fond, i såkalte skatteparadis, eller oversjøiske finanssentra med lav eller ingen skattlegging av overskudd, har lagt til rette for skatteunndragelse og – omgåelse. Dette kan være med på å undergrave skatteinngangen i ressursrike utviklingsland, og dermed gjøre det vanskeligere å finansiere arbeidet med å nå FNs bærekraftsmål. Størrelsen på illegitime kapitalstrømmer er vanskelige å anslå, en studie fra Verdensbanken i 2007 antydte at dette utgjorde minst det tidobbelte av samlet bistand⁶⁷. Samtidig er det tendenser til politisk fokus på åpenhet, et uttrykk for dette er EUs nylige inkludering av Caymanøyene på sin svarteliste på skatteområde. For finansnæringen i Bergen vil det være viktig å ha god oversikt over nasjonale og internasjonale lover og reguleringer, ha klare interne systemer for kontroll og varsling, samt gode mekanismer som trer i kraft når uønskede transaksjoner oppdages.

Som investor og långiver handler det om å unngå å være en del av verdikjeden til **uønskede produkter og bransjer**, som for eksempel klasevåpen og pornografi. Det trengs klare retningslinjer på hvilke selskaper og produkter man ikke vil finansiere med tanke på klima og miljø, samt etterspørre verifiserbar informasjon fra, og om, selskaper med tanke på hvordan de håndterer sine etiske utfordringer innenfor arbeidstakerrettigheter, menneskerettigheter, miljø, korrupsjon og forretningspraksis. En finansinstitusjon som støtter opp om for eksempel

⁶³ <https://etiskbankguide.no>

⁶⁴ <https://mneguidelines.oecd.org/rbc-financial-sector.htm>

⁶⁵ <https://www.unpri.org/>

⁶⁶ <https://www.nrk.no/urix/slik-skal-fiskekorrupsjonen-i-namibia-ha-skjedd-1.14795511>

⁶⁷ <https://fsi.taxjustice.net/en/>

bærekraftsmål 8, anstendig arbeid for alle, bør ha klare forventninger til hvordan dette konkretiseres hos de selskapene man finansierer, enten det nå er som eier eller långiver.

Særlig på miljøsidan kommer det stadig flere såkalte grønne fond, for å skaffe mer finansiering til miljø- og klimavennlige tiltak. Også her er det viktig å ha klare mål, og måleindikatorer, for å sikre at fondene faktisk lever opp til sine egne ambisjoner. EUs nylige lanserte taksonomi⁶⁸ gir klare føringer i så måte, og vil få konsekvenser for hele finansbransjen.

3.10 Oppsummering

Ansvarlig næringsliv innebærer at en bedrift har oversikt over hvilke, faktiske eller potensielle, påvirkninger virksomheten har på mennesker og miljø. Og at den iverksetter tiltak for å motvirke negative konsekvenser som følge av bedriftens virksomhet. Arbeidstakerrettigheter, (andre) menneskerettigheter, miljø og klima samt korrupsjon dekker de fire sentrale områdene for ansvarlig næringsliv. I tillegg er bedrifters innkjøpspraksis av stor betydning. Barne- og tvangsarbeid forekommer i mange land og for mange varegrupper, og faglige rettigheter er under sterkt press i mange av de samme landene. Korrupsjon er utbredt i mange av de landene Bergensbedrifter henter varene sine fra eller har andre forretningsrelasjoner med.

Både barne- og tvangsarbeid forekommer i land som leverer varer til, eller har andre forretningsforbindelser til næringslivet i Bergen. Brasil, India, Bangladesh, Argentina, Uganda, Tyrkia og Vietnam er alle land der barnearbeid forekommer innenfor mange varegrupper. Når det gjelder tvangsarbeid, skiller Kina, Myanmar, India, Pakistan, Bolivia og Brasil seg negativt ut.

På produksiden har gull, murstein, kaffe og sukker forekommer av barnearbeid i flest land, mens tvangsarbeid er mest utbredt i land i produksjonen av bomull, murstein og klær. På miljøsidan er forurensning av vann et viktig tema på tvers av sektorer, det være seg i landbrukets bruk av sprøytemidler og avrenning fra gjødsel, bruk av vann til ulike prosesser i for eksempel garving og gruveindustrien, eller konflikter knyttet til retten til vann, der lokalbefolkning, industri og sentrale myndigheter kan ha ulike interesser. Biologisk mangfold trues av storskala landbruksindustri, tilsvarende risikoer finnes også i marin oppdrett.

På klimasiden står energiproduksjon, industri og jord- og skogbruk for de største utslippene, med transport like bak.

Tabell 3.16 oppsummerer funnene for framtreende etisk risiko i de utvalgte næringene i Bergen der det kommer fram at så å si alle næringer løper etiske risikoer i så å si alle risiko-kategorier.

⁶⁸ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en

Tabell 3.16: Oppsummert fremtredende etisk risiko i utvalgte næringer i Bergen

	ILOs kjerne- konven- sjoner	Andre arbeids- taker- rettigheter	Andre menneske - rettigheter	Miljø	Korrup- sjon	Forret- nings- praksis
Bygg og anlegg	X	X	X	X	X	X
Sjømat	X	X	X	X	X	
Maritim sektor	X	X	X	X	X	
Olje og gass	X	X	X	X	X	
Klær, tekstil og sko	X	X	X	X	X	X
Nærings- og nytelses-middel	X	X	X	X	X	X
Finans	(X)	(X)	(X)	(X)	X	(X)

De sentrale etiske utfordringene et ansvarlig næringsliv står ovenfor har både (bedrifts)individuelle og kollektive dimensjoner. En enkeltbedrift kan for eksempel sette i verk gode tiltak for å redusere faren for barne- og tvangsarbeid i sine leverandørkjeder, men det vil som oftest kreve samarbeid på bransjenivå og med flere sektorer (politisk, arbeidstakere og sivilsamfunn) for å komme i inngrep med de grunnleggende årsakene.

4. Bedrifter med fokus på ansvarlig næringsliv

4.1 Innledning

Med «ansvarlig næringsliv» som samlebetegnelse, er det kartlagt bedrifter i Bergen som fokuserer på etisk og rettferdig handel eller som har praksis for risikohåndtering for mennesker og miljø som del av sin virksomhetsstyring.

Med bergensbaserte bedrifter menes bedrifter som er registrert i Brønnøysundregistrene med hovedkontor i Bergen kommune. Bedrifter som opererer som kjeder med hovedkontor andre steder i landet, er ikke inkludert, selv om bedriften er registrert med egne organisasjonsnummer. Dagligvarekjeder og kleskjeder er eksempler på slike. Det er gjort to unntak: én stor aktør innen olje og gass er inkludert på grunn av deres vesentlig størrelse i antall ansatte og aktive deltakelse innen ansvarlig næringsliv i Bergen. En aktør innen helse og sosialsektoren har avdelingskontor i Bergen, men er inkludert fordi de er landsdekkende og vesentlig aktør i sektoren.

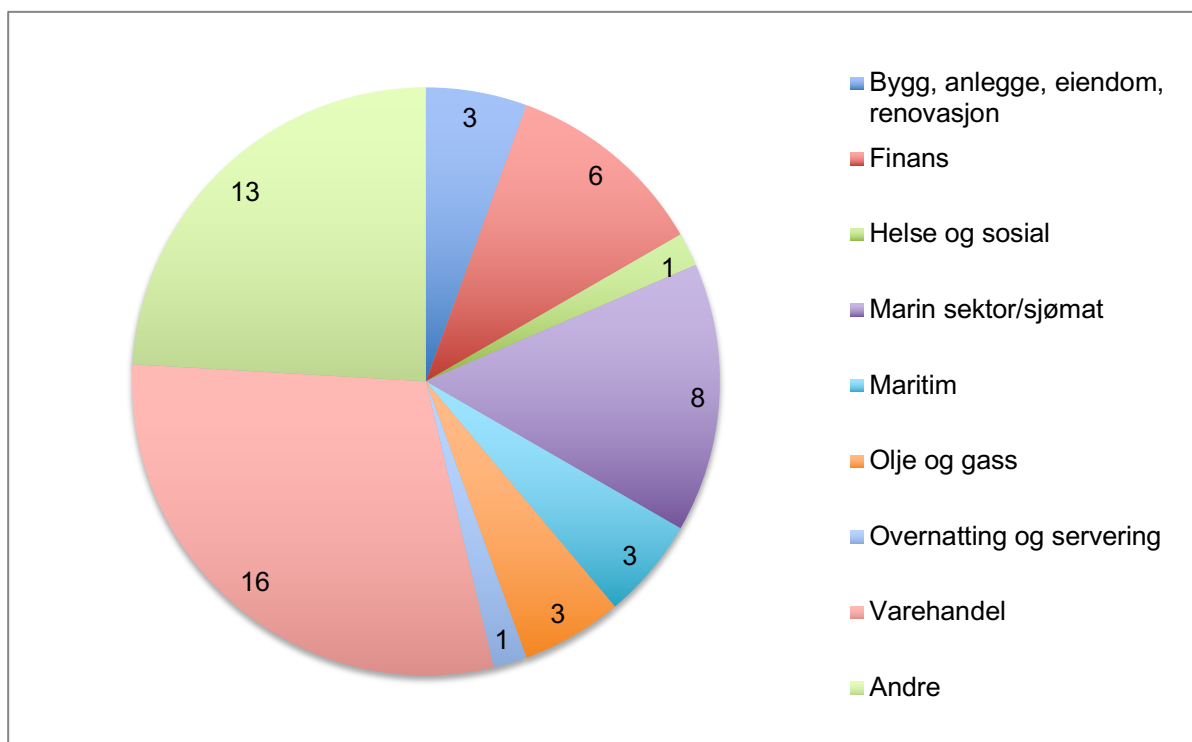
Kartleggingen deler bedrifter inn i to hovedgrupper:

- ✓ Bedrifter som benytter seg av eksternt administrerte merke- og sertifiseringsordninger
- ✓ Bedrifter med fokus på etisk handel og/eller praksis for risikohåndtering for mennesker og miljø som del av sin virksomhetsstyring

Kartleggingskriterier beskrives nærmere nedenfor.

Det har blitt identifisert totalt **54** bergensbaserte bedrifter som på ulike vis har fokus på ansvarlig næringsliv, Figur 3.1 viser fordelingen blant disse per næring.

Figur 4.1: Ansvarlig næringsliv-bedrifter i Bergen fordelt på næring

Andre næringer omfatter energi (4) transport, emballasje (2), hvitevarer, lager/kontorutstyr, konsulent/rådgivning (2) og værvarsling. En aktørs navn er ikke oppgitt.

I tillegg er totalt **118⁶⁹** Bergens-bedrifter med mer enn 10 ansatte Miljøfyrtårn-sertifisert.

I det videre går det nærmere inn på hvordan fokus på sider ved ansvarlig næringsliv utøves i praksis.

4.2 Bergenbaserte bedrifters arbeid med rettferdig handel

Rettferdig handel er avgrenset til sertifiserings- og merkeordninger som er tilsluttet [ISEAL Alliance](#). ISEAL Alliance er en internasjonal, medlemsbasert kvalitetssikrer for frivillige, merke- og sertifiseringsstandarder innen bærekraft. Fullverdige medlemmer godkjennes etter, og plikter å følge, ISEAL sine «*Credibility Principles*». Prinsippene er utarbeidet basert på en ett år lang konsultasjon med bidrag fra over 400 interessenter fra fem kontinenter. Prinsippene og hva de omhandler og forventer av eier av standarden er beskrevet i Tabell 4.1.

Tabell 4.1: ISEAL Credibility Principles

ISEAL Prinsipp	Beskrivelse
Bærekraft	Eier av standarden har tydelig definerte bærekraftmålsettinger og tilnærminger for å oppnå målene. De fatter beslutninger som er godt egnet til å oppnå målsettingene.
Forbedringer	Eier av standarden søker å forstå effekten (impact), samt måle og dokumentere progresjon for å oppnå definerte målsettinger. De har interne læringsmiljøer og oppmuntrer til innovasjon for å bedre forhold for mennesker og miljø.
Relevans	Standarden er hensiktsmessig i forhold til formålet. Eierne prioriterer de viktigste bærekraftsområdene for gjeldende produkt/prosess, næringsvirksomhet eller service. De inkluderer kun krav som tjener målene, som gjenspeiler beste vitenskapelige forståelse og relevante internasjonale normer, og som, hvis nødvendig, tilpasses til lokale forhold.
Prinsippfasthet	Alle komponentene i standarden er strukturert for å skape resultater. Dette gjelder særlig på utøvende nivå, og som resulterer i målbar framdrift mot standardens overordnede målsettinger, samtidig som vurdering av etterlevelse (<i>compliance</i>) gir et nøyaktig bilde av hvorvidt kravene er oppnådd.
Engasjement	Eiere av standarden engasjerer en balansert og representativ interessentgruppe i å utvikle standarden. Standardens systemer gir meningsfull og tilgjengelig mulighet til å delta i styrende organer, gjennomgang, overvåking (<i>monitoring</i>) og evaluering av standarden. Eierne bemyndiggjør interessenter med rettferdige klagemekanismer.
Upartiskhet	Gjennom sine styringssystemer, prosedyrer og operasjoner, identifiserer og meglar standardens eiere i interessekonflikter .

⁶⁹ Det totale antallet Miljøfyrtårn-sertifiserte bedriftsenheter i Bergen er 235 (per april 2020).

	Åpenhet, tilgjengelighet og balansert representasjon bidrar til upartiskhet.
Åpenhet	Standardens eiere gjør relevant informasjon om standardens utvikling, styringssystemer, evalueringer og evalueringsprosesser, effekt, og ulike måter interessenter kan engasjere seg fritt tilgjengelig.
Tilgjengelighet	For å redusere implementeringsbarrierer, minimerer standardsystemet kostnader og særs byrdefulle krav. De legger til rette for: informasjon om hvordan standarden kan imøtekommes, opplæring og økonomiske ressurser til kapasitetsbygging i leverandørkjeden samt for aktører i standardsystemet
Sannferdighet	Utsagn og kommunikasjon fra aktører innen standardsystemet og blant sertifiserte enheter om fordelene eller effekt (impact) som følge av systemet eller fra kjøp eller bruk av sertifiserte produkter eller tjenester er verifiserbare, ikke misvisende, og muliggjør et informert valg.
Effektivitet	Standardsystemet refererer til eller samarbeider med andre pålitelige ordninger for å forbedre konsistens og effektivitet i standardinnhold og driftspraksis. De forbedrer levedyktigheten gjennom bruk av gode inntektsmodeller og organisasjons-ledelsesstrategier.

Kartleggingen er konsentrert til bedrifter som bruker én eller flere ISEAL-tilsluttede standarder. Per februar 2020 er 19 frivillige standarder fullverdige ISEAL-medlemmer. To av disse er ikke tatt med her, da de ikke er relevante for bedrifter.⁷⁰ De andre representerer flere næringer: sjømat, jordbruk (kaffe, te, kakao, juice, frukt & grønt), bomull, sukker, diamanter/gull/platina, tepper, trevirke, biomasse-produkter, palmeolje og biologiske produkter.

Bedrifter som omsetter produktene, eksempelvis dagligvarekjeder som selger ISEAL-merkede produkter er ikke tatt med i kartleggingen.

Nedenstående tabell viser oversikt over antall bedrifter i Bergen som benytter sertifiserings- og merkeordninger tilsluttet ISEAL Alliance i sitt arbeid med bærekraft og ansvarlig næringsliv. Totalt **syv** Bergensbaserte bedrifter benytter ISEAL-tilsluttede sertifiserings- og merkeordninger. En av disse benytter to ulike merkeordninger.

Tabell 4.2: Oversikt over antall Bergensbaserte bedrifter som benytter ISEAL Alliance sertifiserings- og merkeordninger

Ordning	Produkt / fokus	Bergen bedrifter	Kommentar
Aquaculture Stewardship Council (ASC)	Ansvarlig akvakultur, sjømat. Fokus på miljø	Totalt 5	Disse omfatter store Bergensbedrifter innen sjømat
Fairtrade	Næringsmidler (kaffe, kakao, te, juice). Fokus på arbeidstakerrettigheter og miljø	Totalt 1	Merkeordningen omfatter også blomster. Ingen Bergensbaserte blant disse

⁷⁰ Gjelder i) Assurance Services International (ASI) som yter forsikringsordninger til merke- og sertifiseringsordninger, og ii) SAN – Sustainable Agriculture Network som er en sammenslutning kun for sivilsamfunnsorganisasjoner.

Marine Stewardship Council (MSC)	Bærekraftig akvakultur, sjømat	Totalt 1	MSC-sertifisert fisk er tilgjengelig i de fleste dagligvarebutikker
Utz	Næringsmidler (kaffe, te, kakao, hasselnøtter) Fokus på bedre dyrkingsmetoder, arbeidstakerrettigheter og miljø.	Totalt 1	Samme bedrift som Fairtrade. I 2018 slo Utz seg sammen med ISEAL-merkeordningen Rainforest Alliance. Rainforest Alliance har 25 merkevarer innen ulike produktkategorier tilgjengelig i norske utsalgssledd som også finnes i Bergen. Det er ukjent om produktmerking er endret etter sammenslåing.

Tabell 4.3 viser oversikt over resterende ISEAL Alliance sertifiserings- og merkeordningene uten tilknyttede Bergensbaserte bedriftsmedlemmer.

Tabell 4.3: ISEAL Alliance sertifiserings- og merkeordninger uten Bergensbaserte bedriftsmedlemmer

Ordning	Produkt / fokus	Kommentar
Alliance for Water Stewardship (AWS)	Bærekraftig bruk av ferskvann	
Better Cotton Initiative (BCI)	Forbedringer i ordinær bomullsektor	Har 5 norske bedriftsmedlemmer, ingen fra Bergen
Bonusucro	Redusere miljømessige og sosiale effekter ved sukkerrørproduksjon.	
Forest Stewardship Council (FSC)	Merkeordning for ansvarlig produksjon av tre-produkter, eksempelvis hagemøbler.	NB! Ikke mulig å få tak i oversikt over Bergensbaserte bedrifter som importerer FSC-sertifiserte produkter. Finnes i utsalg i Bergen, eksempelvis drikkekartonger.
GeoGolf	Bærekraftig golf	Ingen norske medlemmer
Global Coffee Platform	Medlemsorganisasjon for kaffebønder, handelspartnere og sivilsamfunnsorganisasjoner. Jobber for bedre arbeids- og miljøforhold ved produksjon, prosessering og handel med kaffe.	Har 2 norske medlemmer, ingen fra Bergen
GoodWeave	Jobber for å få slutt på utbytende barnearbeid i teppeindustrien. Gir utdanning til barn og støtte til landsbyer berørt av barnearbeid. Sertifiserer tepper fri for barnearbeid.	Har 1 norsk medlem, ingen fra Bergen.
Linking Environment And Farming (LEAF)	Merkeordning for bærekraftig jordbruksprodukter.	Hovedsakelig i Storbritannia
Responsible Jewelry Council (RJC)	Internasjonal standard for ansvarlig forretningspraksis for diamanter, gull og platina	Mer enn 1,000 medlemmer globalt, ingen norske
Roundtable on Sustainable Biomaterials (RSB)	Standard med mål å sikre at bruk av biomasse og andre bio-	Har 1 norsk medlem, ingen fra Bergen.

Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO)	Medlemsbasert non-profit med standard for bærekraftig produksjon av palmeolje	Seks ordinære og to tilknyttede norske medlemmer, ingen fra Bergen. Til sammenlikning er 63 danske og 58 svenske bedrifter medlemmer
Union for Ethical BioTrade (UEBT)	Biologiske produkter	Har mange produsenter i utviklings- og framvoksende økonomier i medlemsmassen.

4.3 Bergensbaserte bedrifters arbeid med etisk handel og risikostyring

Med **etisk handel** forstås at bedriften selv tar ansvar for å håndtere etiske utfordringer i sin leverandørkjede.

Med fokus på **risikohåndtering for mennesker og miljø** forstås at bedrifter har systemer på plass for å foreta aktsomhetsvurderinger og konsekvensanalyser for å vurdere og fange opp risiko i tilknytning til at bedriftens virksomhet kan bryte med menneskerettigheter eller arbeidstakerrettigheter, eller stå ansvarlig for miljøforringelse.

Dette kan være risikoer som finnes i en bedrifts leverandørkjede, men det kan også være knyttet til bedriftens egne operasjoner, som svart eller underbetalt arbeidskraft, forurensning med mer. En bedrifts fokus på risikohåndtering for mennesker og miljø kan, men må ikke, overlappe med etisk handel. Det avhenger av kjernevirksomheten. Eksempelvis kan finansnæringen ha fokus på risikostyring av utlåns- og investeringsporteføljen som også omfatter kunders leverandørkjede, men ha mindre fokus på egen leverandørkjede.

Bedrifter som jobber med etisk handel og risikostyring er avgrenset til følgende utvalg og kategoriseringer:

1. ASA med rapporteringsplikt på samfunnsansvar
2. Bedrifter som offentliggjør rapporter etter den internasjonalt anerkjente rapporteringsstandarden Global Reporting Initiative (GRI)
3. Medlemmer i én eller flere av plattformene
 - Global Compact
 - Etisk Handel Norge
 - S-Hub
 - Transparency International
 - Klimapartner
4. Bedrifter som har deltatt på kurs hos OECD Kontaktpunkt og/eller NHH-kurset «Bærekraftige forretningsmodeller»
5. Butikker omtalt i FIVH sin byguide Bergen
6. Antall Miljøfyrtårnsertifiserte bedrifter i Bergen

Denne avgrensningen innebærer at det sannsynligvis er flere Bergensbaserte bedrifter som gjør et godt arbeid innen etisk handel og risikostyring, men som ikke fanges opp i denne kartleggingen. Det kan særlig gjelde små- og mellomstore bedrifter som «bare gjør det», uten å dokumentere og rapportere. Videre finnes det en rekke sammenslutninger utenfor Norges grenser som jobber på tilsvarende måte som ovenfor nevnte norske plattformer, eksempelvis Sustainable Apparel Coalition, Fair Wear Foundation; Sedex; Business Social Compliance Initiative (BSCI Amfori), Responsible Business Alliance mm. Kartleggingen omfatter ikke Bergensbaserte deltakere i disse. Denne kartleggingen omfatter **ikke en vurdering av hvilken effekt** deltakelse i plattformer og/eller rapportering har hatt for mennesker og miljø.

Tabell 4.4: Bedrifter i Bergen med fokus på etisk handel og risikostyring

	Bygg og anlegg	Finans	Helse og sosial	Marin sektor / sjømat	Maritim	Olje og gass	Overnatting, servering	Varehandel	Andre	Totalt
ASA		1		3	1				1	6
GRI-rapportering		1		5	3	2		1	1	13
Global Compact		3		1	3	2			4	13
Etisk Handel Norge			1					4	1	6
S-Hub		2		1		1			1	5
Transparency Int				2						2
Klimapartner	3	2					1	1	5	12
Kurs Kontaktpunkt		1			1					2
Kurs "Bærekraftige forr.modeller" NHH		1							1	2
FIVH Byguide								11		11

1. Bergensbaserte selskaper med rapporteringsplikt på samfunnsansvar

Regnskapsloven § 3-3c stadfester store, private foretaks plikt til å redegjøre om hva foretaket gjør for å integrere hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, likestilling og ikke-diskriminering, sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon i sine forretningsstrategier, i sin daglige drift og i forholdet til sine interessenter⁷¹.

Det er 12 ASA registrert i Bergen. Rapportering på samfunnsansvar varierer, fra svært enkel redegjørelse til utfyllende rapportering på samfunnsansvar. Én av de 12 ASA bruker FNs bærekraftsmål som rammeverk for utøvelse av samfunnsansvar, med utfyllende rapportering på bærekraft i sin årsrapport 2018. Det bemerkes at deres mål i all vesentlighet er knyttet til miljø.

2. Rapportering etter Global Reporting Initiative - GRI

Global Reporting Initiative – GRI er en internasjonalt anerkjent rapporteringsstandard som oppfyller Regnskapslovens krav til rapportering på samfunnsansvar. Totalt **13** Bergensbaserte bedrifter har rapportert eller rapporterer etter GRI. Blant disse har **fire** rapporter i 2018 eller 2019. De resterende har rapport tidligere år. En stor aktør i Bergen rapporterer etter GRI på konsernnivå fra hovedkontoret i Oslo.

Til sammenlikning har totalt 125 bedrifter offentliggjort sine rapporter på GRI sin portal. Antallet omfatter alle bedrifter som har rapportert på GRI én eller flere ganger. Seneste rapporteringsår

⁷¹ <https://lovdata.no/nav/lov/1998-07-17-56/kap3/%C2%A73-3>

for bedrifter utenfor Bergen er ikke kartlagt. Da offentliggjøring av egen GRI-rapport på GRI sin portal er frivilling, tas forbehold om at det totale antallet kan være høyere.

3. Medlemmer i plattformer

Rapportering til **UN Global Compact** oppfyller også Regnskapslovens krav til rapportering på samfunnsansvar. **13** Bergensbaserte bedrifter er medlemmer i Global Compact, hvorav **fem** er sammenfallende med GRI-rapportører i 2019 og/eller tidligere år.

To Global Compact medlemmer deltar i den internasjonale løsningsplattformen *Sustainable Ocean Business Action Platform*. Ett medlem deltar i det internasjonale initiativet «*Science-based targets*». ⁷² Alle tre bedrifter tilhører marin sektor/sjømat.

Etisk Handel Norge har **fem** Bergensbaserte bedriftsmedlemmer – alle innen varehandel. Medregnet sentral landsdekkende virksomheter med hovedkontor utenfor Bergen, er totalt seks bedrifter medlemmer i Etisk Handel Norge.

Sustainability Hub Norway (S-Hub) har **fem** Bergensbedrifter.

Transparency International Norge har **to** Bergensbaserte bedriftsmedlemmer.

Klimapartner Vestland har **12**⁷³ bedriftsmedlemmer.

4. Kursdeltakelse i OECD Kontaktpunkt og/eller NHH

To bedrifter har deltatt på **kurs** i aktsomhetsvurdering hos **OECD Kontaktpunkt**. **Én** (ikke navngitt) har deltatt på kurs i «**Bærekraftige forretningsmodeller**» ved NHH.

5. Butikker omtalt i Bærekraftig byguide Bergen

11 butikker er omtalt i **Framtiden i Våre Hender sin Bærekraftig byguide Bergen**. Disse er typisk små enkeltstående bedrifter. Noen har også netthandel og når dermed ut til hele Norge.

6. Miljøfyrtårnsertifiserte bedrifter i Bergen

116 Bergen-baserte bedrifter som er AS med over 10 ansatte, og **2** ASA er **Miljøfyrtårnsertifisert**. Blant disse utøver åtte AS også ansvarlig næringsliv på ovenstående områder: fire er også Klimapartner; tre er også medlem i Etisk Handel Norge - hvorav én også er medlem i Global Compact og har sertifiseringsordningene Fairtrade og Utz, og én har også omfattende bærekraftrapportering.

For å lette *brukeres* søk, har Miljøfyrtårn en mer detaljert inndeling i type bedrifter som er vesensforskjellig fra gjengs sektorinndeling. For oversikt over Miljøfyrtårnsertifiserte bedrifter i Bergen vises det til [Miljøfyrtårns hjemmeside](#).

4.4 Oppsummering

Relativt sett, i forhold til totalt antall registrerte bedrifter i Bergen, er det per 2020 ikke mange bedrifter som har registrert at de jobber konkret med rettferdig og etisk handel, eller etisk rettet risikostyring. Det samme bildet gjelder forøvrig for hele Norge. Norges totale antall registrerte⁷⁴ Allmennaksjeselskap (ASA) er 177, mens det er 33,372 registrerte aksjeselskap (AS) med 10

⁷² Deltakere i «Sustainable Ocean Business Platform» er basert på informasjon fra Global Compact Norge sine hjemmesider (20.02.2020), men er ikke oppgitt på de internasjonale sidene www.unglobalcompact.org.

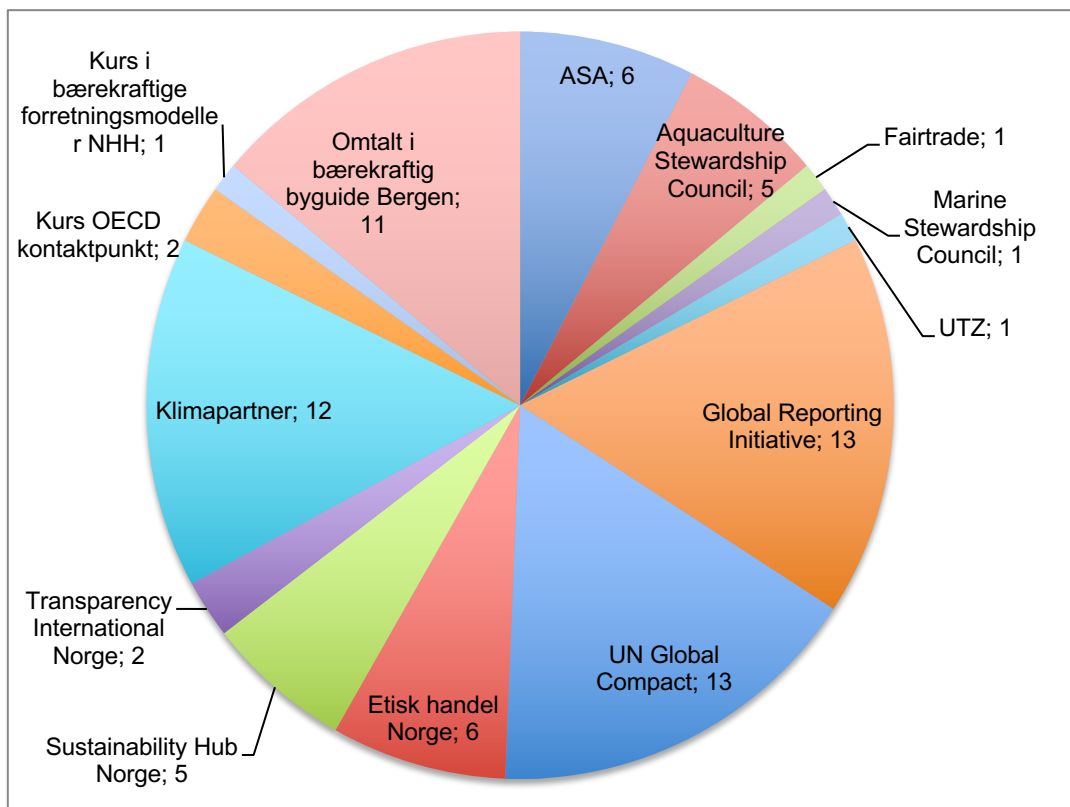
⁷³ Per mars 2020.

⁷⁴ Søk i Enhetsregistret 22.02.2020: MVA-pliktige ASA og AS med over 10 ansatte for Norge totalt, unntatt selskaper under konkursbehandling

ansatte eller mer, tilsammen **34.083 bedrifter**. Det samlede bedriftsmedlemstallet for sammenslutninger gjennomgått i denne kartleggingen (Global Compact; Etisk Handel Norge; Sustainability Hub; Transparency International Norge) er **342** bedrifter, altså rundt **1%**. Da flere av disse er med i flere sammenslutninger, er den reelle andelen enda lavere.

I Bergen er det identifisert **54** bedrifter med fokus på rettferdig handel, etisk handel og risikostyring. Det utgjør **3%** av de totalt **1.698⁷⁵** registrerte bedriftene i Bergen med over 10 ansatte (hvorav 12 ASA og 1.686 AS med over 10 ansatte). De **116** Bergens-bedriftene med over 10 ansatte som er Miljøfyrtårn-sertifisert kommer i tillegg.

Figur 4.2: Tilslutning til merke/sertifiseringsordninger og deltakelse i plattformer blant bedrifter i Bergen

Blant de 54 identifiserte bedriftene er en av disse en stor olje og gass-aktør med hovedkontor i Oslo, hvilket innebærer at retningslinjer, strategier og rapportering styres derfra. De er likevel regnet med på grunn av sin sentrale posisjon i Bergen. Det samme er én landsdekkende aktør innen finans og én innen helse og sosial med avdelingskontor i Bergen.

Et kjennetegn ved de større bedriftene som aktivt utøver ansvarlig næringsvirksomhet, er at de deltar i flere parallelle ordninger, plattformer, kurs og arbeidsgrupper.

7 Bergens-baserte bedrifter deltar i ISEAL Alliance-tilsluttede merke/sertifiseringsordninger. **4** av de samme driver også eget arbeid gjennom etisk handel, egen risikostyring og offentlig rapportering.

⁷⁵ Søk i Enhetsregistret 22.02.2020: MVA-pliktige ASA og AS med over 10 ansatte registret i Bergen kommune, unntatt selskaper under konkursbehandling

En aktør innen varehandel deltar i to merkeordninger og er også medlem i en plattform.

To store finansaktører som er medlem i plattformer, deltar også på kurs i regi av andre.

Blant de kartlagte bedriftene som utøver ansvarlig næringsliv, er åtte av disse også Miljøfyrtårn-sertifisert.

5. Tilgjengelig støtteapparat og ressurser

5.1 Innledning

Denne delrapporten inngår som en del av oppdraget «Ståsted- og mulighetsanalyse etisk og rettferdig handel», for Bergen kommune ved næringsseksjonen. Utredningen springer ut av Bergen kommunes satsing på etisk og rettferdig handel som en del av fairtradebyen Bergen. Bergen kommune satser også på klima/miljø og grønn næringsutvikling, og alt dette til sammen forstås som ansvarlig næringsliv. I henhold til OECD forstås ansvarlig næringsliv (Responsible Business Conduct) å omfatte menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljøansvar/belastning og korrupsjon i egen virksomhet og i leverandørkjeden.

Formålet med denne delrapporten er å kartlegge tilgjengelige ressursmiljø og støtteapparater for ansvarlig næringsliv i Bergen, i Norge og internasjonalt. Kartleggingen av støtteapparat og ressursmiljø er skrevet med tanke på overføring av informasjonen til dedikerte web-sider.

5.2 Metodiske avgrensninger

Delrapporten er en deskbasert kartlegging av nasjonale og internasjonale støtteapparat og ressurser innen ansvarlig næringsliv. Det deskbaserte arbeidet er komplett med innspill gjennom dybdeintervjuer med interessentgrupper fra det offentlige, academia, organisasjoner, næringslivs- og arbeidstakerorganisasjoner, samt etter innspillsmøter med representanter fra de samme interessentgruppene vår og høst 2020.

Det finnes en rekke – og stadig voksende antall ressursmiljøer og støtteapparater med fokus på ett eller flere av ovenfor nevnte tema innen ansvarlig næringsliv. Det har derfor vært nødvendig å gjøre noen avgrensninger.

Kartlegging av organisasjoner er ikke komplett. Utvalget er avgrenset basert på målgrupper. Bedrifter og forbrukere/befolkning. I kartlegging av organisasjoner med bedrifter som spesifikk målgruppe har vi avgrenset disse til medlemsbaserte ressursmiljø og støtteapparat. Det utelater en rekke organisasjoner som har stor kompetanse innen et fagområde: eksempelvis regnskog, ansvarlig vann- og skogforvaltning, organisasjoner og komiteer som jobber i/med geografisk spesifikke områder (eksempelvis Palestina og Vest-Sahara). I kartlegging av organisasjoner med forbrukere/befolkning som målgruppe har vi avgrenset kartleggingen til hovedsakelig å inkludere de som aktiviserer enkeltmennesket, og har tilbud i Bergen. Vi har inkludert et knippe landsdekkende organisasjoner

Ressursmiljøer som er registrert som bedrifter omfattes heller ikke av denne kartleggingen. Blant denne gruppen fins blant annet kompetanse i å gjennomføre aktsomhetsvurderinger på menneskerettigheter, etiske inspeksjoner, miljøkonsekvensanalyser, yte strategisk og/eller temaspesifikk rådgivning, kurs og kompetansebygging i bedriften og av produsentledelse og arbeidere i leverandørkjeden. Det fins også bedrifter som tilbyr teknologiske løsninger, for eksempel CO2-regnskap, sporbarhetssystemer, risikokartlegging ved bruk av blokk-kjedeteknologi og verktøy som kartlegger og følger bærekraften i et prosjekt.

Utbudet av internasjonale ressursmiljøer og støtteapparater er naturlig nok enda større. Avgrensning har derfor vært strengt nødvendig og rapporten utelater dermed svært mange. Eksempelvis finnes det tematiske ressursmiljøer med ekspertise på barnearbeid, tvangsarbeid, migrantarbeidere, levelønn, eller helse, miljø og sikkerhet. Det finnes ressursmiljøer innenfor en

rekke sektorer: jordbruksvarer som te, kaffe, bananer, innen klær & tekstil, innen lær og naturstein og mineralutvinning i konfliktområder for å nevne noen få.

Med en forståelse for at virksomheter med høy modenhetsgrad innen ansvarlig næringsliv allerede har kjennskap til toneangivende internasjonale ressurser, og at mindre modne virksomheter vil ha en høyere terskel for å kontakte internasjonale ressursmiljø enn norske, har vi avgrenset utvalget til et lite knippe anerkjente europeiske konferanser og støtteapparater som

- i) favner alle interessentgrupper (næringsliv, organisasjoner, offentlig sektor og akademia), og
- ii) er gratis tilgjengelig.

5.3 Om de kartlagte ressursmiljøene og støtteapparatene

Kartleggingen presenterer hvert ressursmiljø/støtteapparat med en kort omtale og kobling til hjemmesider. Flere Bergensbaserte bedrifter har benyttet og/eller er medlemmer i de ulike ressursmiljøene og støtteapparatene. Noen bedrifter har benyttet og/eller er medlem i flere. For oversikt over disse vises det til hovedrapportens kapittel 3 /delrapport «Ansvarlig næringsliv i Bergen»

De tilgjengelige norske ressursmiljøene og støtteapparatene er kategorisert i henhold til målgruppe. Bergen-baserte ressursmiljø og støtteapparat er **markert med mørk rød skrift**.

1. Medlemsbaserte ressursmiljøer for næringsliv og andre interessentgrupper
2. Myndighetsbaserte ressursmiljøer som retter seg mot flere interessenter
3. Uavhengige forskningsmiljøer
4. Juridiske ressursmiljøer på menneskerettigheter
5. Ressursmiljøer for forbrukere og/eller som representerer befolkningen
6. Internasjonale ressursmiljøer og støtteapparater

I innspillmøter i Bergen i oktober 2020, foreslo interessenter flere organisasjoner som relevante for ansvarlig næringsliv i Bergen. Disse listes til sist, og kan eventuelt legges til i en utvidet utgave og/eller overgang til online oversikt over ressursene.

Deretter gir vi en oversikt over plattformer med eksisterende fokus på ansvarlig næringsliv og bærekraft, samt plattformer med potensial til å spre oppmerksomhet om temaet.

5.4 Medlemsbaserte ressursmiljøer for næringsliv og andre interessentgrupper

Future-Proof

Målgruppe: Næringslivet. I første rekke de som er representert i Bergensregionen.

FUTURE-PROOF er en regional samarbeidsplattform på næringsliv og menneskerettigheter. Formålet til FUTURE-PROOF er å hjelpe næringslivet til å etterleve sitt menneskerettighetsansvar både her hjemme og ute i leverandørkjedene. Dette gjøres gjennom ulike aktiviteter og initiativer som bidrar til blant annet økt bevisstgjøring, kunnskaps- og erfaringsdeling, samt kapasitetsbygging. Plattformen skal bistå selskaper i å møte kravene fra investorer, forbrukere, ansatte, forretningspartnere og ikke minst myndigheter nasjonalt og internasjonalt som øker i takt med utviklingen av den globale bærekraftagendaen. Plattformen ble etablert av Bergen Næringsråd og Raftostiftelsen på initiativ fra Ressursgruppe Internasjonal hos Bergen Næringsråd i 2020.

Arbeidsgruppen til FUTURE-PROOF består i dag av representanter fra Equinor, DOF, DNB, Grieg Star og Bergen Kommune. Sammen bidrar disse med viktige innspill til utvikling av aktiviteter og innhold i plattformen. FUTURE-PROOF representerer en langsiktig satsning og fra februar 2021 vil plattformen ha egen nettside som vil synliggjøre initiativet for enda flere. Arbeidet ledes av prosjektkoordinator fra Raftostiftelsen (se egen omtale av Raftostiftelsen).

<https://www.rafto.no/no/vart-arbeid/naringsliv>

Bergen Næringsråd

Målgruppe: Bedrifter

Bergen Næringsråd er den største medlemsorganisasjonen for næringslivet i Bergensregionen med over 3000 medlemmer, som til sammen representerer mer enn 100.000 arbeidstakere. Bærekraft og samfunnsansvar har vært på deres agenda siden 2009. Bergen Næringsråd bidrar inn mot UNGP Bergen, og drifter miljøprosjektet PlastSmart, som involverer mange Bergens-baserte bedrifter. Utover det har Bergen Næringsråd en rolle som formidler av bærekraft og samfunnsansvar, og da særlig gjennom arrangementer. Årlig arrangerer Bergen Næringsråd rundt 120 møter, med totalt ca 12.000 mennesker innom møtene i løpet av et år. Møtene er alt fra store konferanser til seminarer og frokostmøter. Blant disse er det flere med helt eller delvis fokus på bærekraft. Noen eksempler er den årlige Bergenskonferansen (flere år); Hordaland på Børs, Transport og Logistikkdagen, Fornybarkonferansen, og Vekstkonferansen (alle i 2019). De bekjentgjør også andres arrangementer på sine hjemmesider, som Mangfoldprisen og BI podkasts om bærekraft.

<https://www.bergen-chamber.no>

Sustainability Hub Norway (S-HUB)

Målgruppe: Næringsliv, organisasjoner, offentlig sektor

Sustainability HUB Norway (S-HUB) er en medlemsbasert organisasjon opprettet i 2017. Medlemskap er åpent for bedrifter, organisasjoner, kommuner, fylkeskommuner og offentlig virksomhet. Utover betaling av medlemskontingent er det ingen medlemsforpliktelser.

S-HUB jobber etter tre mål:

Mål 1. Øke kunnskap om og lederskap på bærekraft, sosialt ansvarlig forretningsdrift

Mål 2: Bygge et sterkt miljø innen bærekraft

Mål 3: Oppmuntre til mer handling

S-HUB arrangerer medlemsbaserte møteplasser og åpne seminarer og konferanser. S-HUB utgir månedlige nyhetsbrev og har en relativt omfattende jobb-portal hvor ledige stillinger innen bærekraft annonseres. S-HUB har 32 bedriftsmedlemmer (ultimo februar 2020)

I 2019 publiserte S-HUB for første gang rapporten «State of Sustainability in Norway». 2020-rapporten er annonsert å gjøres offentlig i tredje kvartal 2020. Denne rapporten utarbeides i samarbeid med NHH og et Oslobasert kommunikasjonsbyrå. Februar 2020 lanserte S-HUB bedriftsnettverket "Sustainable Food Norway". Nettverket er åpent for ikke-medlemmer av S-HUB, men bindende og mot betaling. Et bærekraftsnettverk for ledere er planlagt lansert i mars 2020.

S- HUB har hovedkontor i Oslo, og én regionansvarlig for S- HUB Bergen med base i Bergen.

<https://www.sustainabilityhub.no>

Koalisjonen for Ansvarlig Næringsliv (KAN)

Målgruppe: Næringsliv, fagbevegelse, sivilsamfunn og private.

KAN ble etablert i mars 2020 og jobber for en menneskerettighetslov for næringslivet. Utgangspunktet er at i) menneskerettighetsbrudd knyttet til næringslivet forekommer, og ii) et felles regelverk for alle vil utjevne forskjellene og skape like konkurransevilkår bedrifter imellom. KAN ønsker at Norge følger andre land og tar utgangspunkt i FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UNGP) for å etablere menneskerettighetslover for næringslivet. De som knytter seg til koalisjonen slutter seg til en felles [plattform-tekst](#). Per april 2020 har koalisjonen 40 tilsluttede, hvorav 12 store og kjente norske bedrifter, men ingen fra Bergen. Privatpersoner kan også gi sin underskrift til en ny menneskerettighetslov for næringslivet.

<https://koalisjonenkan.no/>

Seriøsitetsforum

Målgruppe: Bedrifter, organisasjoner, offentlige etater og politikere.

Seriøsitetsforum ble først gang etablert av Byggenæringens Landsforbund i 2002, og jobber for bedre forhold i byggebransjen. HMS-kortene og Startbank er blant konkrete tiltak som samarbeidet har resultert i. I 2019 ble seriøsitetsforum revitalisert, med fokus på arbeidslivskriminalitet i byggebransjen.

<https://www.bnl.no/arbeidsforhold/hms/valg-av-seriose-aktorer/>

UN Global Compact Norge

Målgruppe: Næringsliv, organisasjoner, offentlig sektor

UN Global Compact er verdens største medlemsbaserte organisasjon for bærekraftig næringsliv. Den internasjonale organisasjonen ble etablert i år 2000. NHO fungerte som sekretariat for nordiske Global Compact-bedrifter helt til et eget norsk sekretariat ble etablert i Oslo på slutten av 2019. Medlemskap er åpent for små, mellomstore og store bedrifter og organisasjoner. For å bli medlem må man søke om medlemskap. Søknad innebærer at søker tilslutter seg Global Compacts ti overordnede prinsipper knyttet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og anti-korrupsjon. Hver søknad blir vurdert og godkjent av Global Compacts hovedkontor i New York. Antall bedriftsmedlemmer i Global Compact (per ultimo februar 2020):

Globalt: 10,558 bedrifter

Norge: 130 bedrifter

UN Global Compact Norge organiserer medlemsaktiviteter og arrangementer og tilbyr kunnskapsdeling gjennom uformelle nettverk og tematiske løsningsplattformer. Mens nettverkene er mer uformelle, har løsningsplattformene en faglig prosessleder og aktivitetsplan for det neste året med tett oppfølging av bedriftene. Eksempler på løsningsplattformene er bærekraftig business i Arktis, sirkulære forretningsmodeller, helse og bærekraftige mat-systemer,

stordata for bærekraftig verdiskapning, og norsk romsatsing. Medlemmer kan delta i både norske og globale løsningsplattformer. Medlemmer må rapportere årlig på egen framdrift i arbeidet. Rapportene offentliggjøres på Global Compact sine hjemmesider. Manglende rapportering kan medføre eksklusjon.

<https://globalcompact.no>

Etisk handel Norge

Målgruppe: Næringsliv, arbeidsgiverorganisasjoner, fagforeninger, organisasjoner og offentlig sektor

Etisk handel Norge (tidligere Initiativ for Etisk Handel – IEH) ble stiftet i år 2000 av Handels- og servicenæringens hovedorganisasjon (i dag Virke), Kirkens Nødhjelp, LO og Coop Norge. Etisk handel Norge er en medlemsorganisasjon og et ressurscenter for bærekraftig handel med formål om å fremme ansvarlig forretningspraksis i leverandørkjeder slik at handel bidrar til å ivareta menneske- og arbeidstakerrettigheter, samfunn og miljø.

Medlemskap er åpent for bedrifter, arbeidsgiverorganisasjoner, fagforeninger, organisasjoner og offentlig sektor. Etisk Handel Norge 155 bedriftsmedlemmer (ultimo februar 2020). Bedriftene representerer i all hovedsak handelsbedrifter innen en rekke sektorer.

Medlemmer forplikter å tilslutte seg Etisk handel Norges Prinsipperklæring og til å innføre egne retningslinjer for etisk handel som er minst like omfattende som angitt i Etisk handel Norges prinsipper for bærekraftig forretningspraksis (Code of Conduct). Etisk handel Norges Code of Conduct omfatter tvangsarbeid, barnarbeid, diskriminering, rett til fagorganisering, og kollektive forhandlinger (alle ILOs kjernekonvensjoner), brutal behandling, lønn, arbeidstid, HMS, regulære ansettelser, marginaliserte befolkningsgrupper, og miljø.

Etisk handel Norge tilbyr medlemmene individuell rådgivning, kurs og workshop, og tilgang til ressurser og verktøy for bærekraftsarbeidet. De arrangerer også åpne kurs og seminarer. Etisk handel Norge drifter Norad-støttede prosjekter medlemmer kan delta i. Deltakende bedrifter betaler egenandel og egne kostnader.

Medlemmer må rapportere årlig på egen progresjon i arbeidet. Rapportene offentliggjøres på Etisk handel Norge sine hjemmesider. Manglende rapportering og/eller gove brudd på Etisk handel Norges Prinsipperklæring kan medføre eksklusjon. Etisk handel Norge har sekretariat i Oslo.

<https://etiskhandel.no>

Transparency International Norge (TI-Norge)

Målgruppe: Næringsliv, organisasjoner, offentlig sektor og undervisningsinstitusjoner

Transparency International (TI) er en global sivilsamfunnsorganisasjon som står i spissen for kampen mot korrupsjon. Gjennom nesten 100 avdelinger over hele verden og et internasjonalt sekretariat i Berlin, sprer TI kunnskap om skadevirkningene av korrupsjon og samarbeider med myndigheter, næringsliv og sivilsamfunn om å utvikle og iverksette effektive tiltak for å bekjempe korrupsjon. TI driver koalisjonsbygging mot korrupsjon, og har et nasjonalt og internasjonalt nettverk av eksperter innenfor ulike felt.

Transparency International Norge (TI-Norge) er en partipolitisk uavhengig medlemsbasert forening, etablert i Norge i 1999. Foreningen er en selvstendig akkreditert avdeling av den verdensomspennende organisasjonen Transparency International.

TI-Norge er åpen for medlemskap fra bedrifter, offentlig eide selskaper og virksomheter, interesseorganisasjoner / særlovsselskaper, ideelle organisasjoner og foreninger, samt offentlig sektor (kommuner, fylkeskommuner og kommunale virksomheter). TI-Norge har 25 private bedrifter som medlemmer (ultimo februar 2020)

TI-Norge tilbyr bedrifter, organisasjoner, forvaltningen og undervisningsinstitusjoner foredrag om en rekke temaer relatert til korrupsjon og antikorrupsjonsarbeid, som forebygging, risikovurdering og korrupsjon i utviklingsland.

TI-Norges hjemmesider inneholder fritt tilgjengelige ressurser rettet mot ulike interessentgrupper som [næringsliv](#), [organisasjoner](#), [offentlig sektor](#) og [journalister](#). De har også en [domsamling over korrupsjonsdommer i Norge](#).

TI International utgir årlig en [global korrupsjonsindeks](#).

TI-Norges sekretariatet holder til i Oslo.

<http://transparency.no>

5.5 Myndighetsbaserte eller offentlig initierte ressursmiljøer

Arbeidstilsynet Bergen

Arbeidstilsynet retter innsats mot de mest risikoutsatte næringene, og der konsekvenser av kjente risikoforhold er alvorlig – på kort eller lang sikt. Etatens overordnede mål de siste årene har vært at

- useriøsitet og arbeidslivskriminalitet skal bekjempes
- virksomhetene skal ivareta systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid

I samarbeid med Statens arbeidsmiljøinstitutt og andre forsknings- og kunnskapsinstitusjoner utarbeider Arbeidstilsynet analyser om arbeidsmiljø- og helsetilstanden i Norge, supplert med analyser av Arbeidstilsynets egne data og tilsynserfaringer, og øvrig forskningslitteratur. For å bekjempe useriøsitet og arbeidslivskriminalitet arbeider Arbeidstilsynet sammen med andre kontrolltater med å kartlegge og analysere omfang og utviklingstrekk.

På bakgrunn av disse kildene prioriterer Arbeidstilsynet innsats mot de næringene og virksomhetene som samlet sett har høyest risiko for negative helseutfall, arbeidslivskriminalitet og useriøsitet. Blant Arbeidstilsynets prioriterte bransjer og tema i 2020 relevant for bedrifter i Bergen er:

- ☞ [Arbeidsdykking](#)
- ☞ [Arbeidslivskriminalitet](#)
- ☞ [Akvakultur](#)
- ☞ [Bygge- og anleggsnæringen](#)
- ☞ [Industrinæringen](#)
- ☞ [Inkluderende arbeidsliv](#)
- ☞ [Overnattings- og servicebransjen](#)
- ☞ [Transport](#)

Flere bransjer og tema prioriteres over flere år. For full og oppdatert oversikt viser vi til Arbeidstilsynets hjemmesider

<https://www.arbeidstilsynet.no>

Klimapartnere Vestland

Målgruppe: Næringsliv, offentlig sektor

Klimapartnere Vestland er del av en nasjonal sammenslutning som jobber for utslippskutt og grønn forretningsutvikling. Klimapartner Vestland eies av, og er forankret i fylkeskommunen, og har partnere fra både privat og offentlig sektor. Bergen kommune er blant disse. Alle som er tilsluttet Klimapartner forplikter seg til å levere årlig klimaregnskap for å vise sin utslippsutvikling, og som organisasjonen bruker for å identifisere hvor partnere har forbedringspotensialer og mulighet for nye grønne forretningsområder. Alle partnere utfordres til å bli fossilfrie (direkte utslipp) senest innen 2030. Klimapartner samler oversikt over god praksis og grønne støtteordninger for private og offentlige enheter, og tilbyr en rekke arrangement gjennom året.

Partnerskapene finansieres gjennom årlig partnerkontingent og tilskudd fra fylkeskommunen. I tillegg hentes prosjektmidler.

Klimapartnere Vestland holder til i Bergen og driftes av Norsk klimastiftelse

<https://klimapartnere.no/region/vestland/>

Norges OECD-kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv

Målgruppe: Næringsliv, arbeidstakerorganisasjoner, sivilt samfunn og andre interessenter

Som OECD-land har Norge forpliktet seg til å fremme OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper (heretter "Retningslinjene") og til å opprette nasjonale kontaktpunkt som skal styrke Retningslinjenes gjennomslagskraft og bidra til like konkurransevilkår. Retningslinjene omfatter respekt for menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø, og å motvirke korrupsjon. Det er tydeliggjort at Retningslinjene også gjelder bedrifter som handler med produksjonssteder utenfor Norges grenser, men ikke har eierskap i disse.

Norges OECD-kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv (heretter «Kontaktpunktet») er et upartisk rådgivende organ med fire medlemmer. Medlemmene utnevnes av Utenriksdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet, basert på forslag fra henholdsvis NHO, LO og Forum for Utvikling og Miljø (ForUM) på vegne av sivilsamfunnet, på grunnlag av kandidatenes faglige kompetanse.

Kontaktpunktets mandat⁷⁶ gitt av Utenriksdepartementet omfatter å:

- ☞ Gjøre Retningslinjene kjent og tilgjengelig
- ☞ Svare på henvendelser fra næringslivet, arbeidstakerorganisasjoner, sivilt samfunn og andre interessenter
- ☞ Behandle og bidra til å løse enkeltsaker om etterlevelse av Retningslinjene, og behandle klager relatert til ILOs erklæring om flernasjonale selskapers sosiale ansvar. Der dialog eller mekling ikke er mulig skal Kontaktpunktet offentliggjøre en slutterklæring om saken med anbefalinger til selskapet

⁷⁶ https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/naringsliv/kp_mandat.pdf

- ☞ Rapportere årlig til OECDs investeringskomité
- ☞ Dele erfaringer og diskutere saker og beste praksis med kontaktpunkter i andre land
- ☞ Etterleve kriteriene for ikke-rettslige klageordninger fra FN og OECD

Alle – også utenlandske organisasjoner/individer som mener at en bedrift ikke etterlever OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper – kan levere en klage til Kontaktpunktet. Det norske kontaktpunktet kan behandle saker der norske bedrifter er involvert, og saker som oppstår mot utenlandske bedrifter med virksomhet i Norge.

Kontaktpunktet tilbyr dialog og mekling når en bedrift blir klaget inn for manglende etterlevelse av OECDs retningslinjer. Hvis partene ikke blir enige, vil Kontaktpunktet vurdere i hvilken grad retningslinjene har blitt fulgt.

[Kontaktpunktets oversikt over klagesaker mot norske selskaper](#)

[OECD database over alle klagesaker i alle land.](#)

Retningslinjene og OECD tema- og sektorveiledere er gjort tilgjengelig på kontaktpunktets hjemmesider. Foreliggende tema- og sektorveiledere omfatter

- Metode for aktsomhetsvurdering
- Finans
- Konfliktmineraler
- Landbruk
- Tekstil og sko
- Utvinning

Siden 2015 har Kontaktpunktet arrangert årlig kurs i ansvarlig næringsliv og aktsomhetsvurderinger. Eventuelle kurs i 2020 er i skrivende stund ikke bekjentgjort. Av andre ressurser har Kontaktpunktet fått utarbeidet et ansvarlighetskompass og en nettportal om ansvarlig næringsliv som begge ligger tilgjengelige på Kontaktpunktets hjemmesider.

Kontaktpunktet har et sekretariat med base i Oslo.

<https://www.responsiblebusiness.no>

Digdir

Målgruppe: private og offentlige aktører innen offentlige anskaffelser

Digdir – Digitaliseringsdirektoratet (tidligere kjent som Difi) har en rekke ressurser innen ansvarlig næringsliv for bedrifter og offentlige innkjøpere. Flere er utviklet i samarbeid med eksterne interessenter, blant andre

- ✓ [Serisitettsbestemmelser i bygg- og anleggskontrakter](#) (Utarbeidet i fellesskap av Digdir, Fellesforbundet, Byggenæringens Landsforbud og KS.)
- ✓ [Kontraktsvilkår for ivaretagelse av arbeidstakerrettigheter og menneskerettigheter i leverandørkjeden](#) (utarbeidet av Digdir og Etisk Handel Norge)
- ✓ [Rapporter på produktkategorier med høy risiko for brudd på grunnleggende menneskerettigheter i](#)
 - Bygningsmaterialer (naturstein og tømmer)
 - Elektronikk og IKT
 - Mat og drikke
 - Medisinsk forbruksmateriell/utstyr

- Kontorrekvisita
- Leker og idrettsutstyr
- Møbler
- Tekstiler, arbeidsklær og fottøy

Digdir har et forum for samfunnsansvar (etisk handel) innenfor anskaffelser.

www.anskaffelser.no

5.6 Uavhengige forskningsmiljøer

Bjerknessenteret for klimaforskning

Målgruppe: beslutningstakere, næringsliv og befolkningen

Bjerknessenteret for klimaforskning er et samarbeid mellom Universitetet i Bergen, NORCE, Nansensenteret og Havforskningsinstituttet. Siden starten for 20 år siden, har Bjerknessenteret for klimaforskning vokst til å bli et av Europas største naturvitenskapelige klimaforskningscentre, med over 200 forskere fra over tretti land.

Basert på fire forskningstema: Globalt klima; Polart klima; Karbonsystemet og Klimafarer, fokuserer Bjerknessenteret sin klimaforskning på det naturvitenskapelige klimasystemet. Dette inkluderer både naturlige variasjoner i klima og menneskeskapte klimaendringer.

Senterets kunnskap om klimaendringer formidles til beslutningstakere, næringsliv og befolkningen gjennom rapporter, foredrag og podkast.

<https://bjerknes.uib.no>

Centre for Sustainable Business, NHH (CBS)

Målgruppe: bedrifter, studenter og offentligheten

Centre for Sustainable Business (CBS) driver forskning innen tre hovedområder: bærekraftige og sirkulære forretningsmodeller, bærekraftig forbruk og bærekraftsledelse. Forskningen gjennomføres i samarbeid med bedrifter. Orkla, Umoe Restaurants og WastelQ er blant bedrifter de samarbeider med.

CBS underviser på Bachelor, Master and Executive nivå, holder foredrag, og sprer forskningsresultater i ulike media.

<https://www.nhh.no/research-centres/csb/about-csb/>

Christian Michelsens Institutt - CMI

CMI er et uavhengig forskningsinstitutt med ekspertise på global utvikling, fattigdomsbekjempelse, menneskerettigheter og bærekraftig, sosial utvikling. FNS bærekraftsmål danner rammen for CMIs forskningsagenda.

CMI har en omfattende database med publikasjoner. De drifter også anti-korrupsjonssenteret U4. (se egen omtale)

CMI holder hus med Universitetet i Bergen og samarbeider tett med både UiB og NHH.

<https://www.cmi.no/>

Masterkurs i Business and human rights (UiB)

Målgruppe: studenter (må ha bachelor grad eller tilsvarnde)

Kurset øker forståelsen for brudd på menneskerettigheter som kan knyttes til næringsaktivitet, uavhengig av bedrifters intensjoner. Det fokuseres på dilemma bedrifter står ovenfor når de opererer i et rom hvor lokale standarder og regler kan være i strid med internasjonale standarder eller politikk. Kurset tar også for seg framvoksende initiativer innen næringsliv og menneskerettigheter og vurderer hvorvidt frivillige ordninger er hensiktsmessige.

Kurset setter studentene i stand til å utvikle strategier som er i samsvar med menneskerettigheter og ikke undergraver dem. Raftostiftelsen og IHRB er ansvarlig for hele innholdet i kurset, UiB har ansvar for det formelle og det praktiske. Det undervises på engelsk.

<https://www.uib.no/emne/SAMPOL610>

Center on Law and Social Transformation (LawTransform), UiB /CMI

Målgruppe: Kunnskapsmiljø

Centre on Law & Social Transformation – LawTransform åpnet 2014 som et samarbeid mellom Chr. Michelsen Institutt (CMI) og Universitet i Bergen (UiB). Forskere fra juss-studier, samfunnsvitenskap og en rekke andre disipliner samarbeider om hvordan lover kan forme samfunnet for bedre samfunnsstyring.

Flere forskere tilknyttet senteret spesialiserer seg på menneskerettigheter. LawTransform har base i Bergen.

<https://www.uib.no/en/svf/106433/centre-law-and-social-transformation>

U4 Anti-corruption Resource Center

Målgruppe: Donorer og utviklingsaktører

U4 Anti-corruption Resource Center er en del av CMI - Christian Michelsen Institutt i Bergen og utfører og deler forskning og fakta rundt korrupsjon.

U4 har en omfattende publikasjonsliste. Nettsiden deres har også en helpdesk med mer kortfattede forklaringer, samt fritt tilgjengelige, gratis online kurs. De arrangerer også workshops.

Hovedmålgruppen er donorer og utviklingsaktører, men deler av materialet egner seg også for næringslivet.

<https://www.u4.no>

Senter for klima og energiomstilling (CET), UiB

Målgruppe: kunnskapssektor, den generelle befolkningen

Senter for klima og energiomstilling (CET) sitt fokus er å utvikle og fremme tverrfaglig forskning på strategier, virkemiddel og veivalg for klima og energiomstilling i samfunnet. Senteret samarbeider blant annet med Bjerknessenteret, Uni Research og Norges Handelshøyskole. Innad i UiB har CET en koordinatorfunksjon for forskning på klima og energiomstilling, som etablerer institusjonelle nettverk ved UiB og med eksterne aktører og spiller en aktiv rolle i formidling. CET har som ambisjon å utvikle undervisningstilbud innen klima og energiomstilling.

CET arrangerer jevnlig lunsjseminarer med interne og eksterne innledere på tema om klima og energiomstilling, åpent for alle interesserte. En oversikt over planlagte seminar finnes på CET sin hjemmeside. Man kan også melde seg på epostliste for informasjon om kommende seminar. For tiden arrangeres lunsjseminarene virtuelt. Podkasts er tilgjengelige på deres nettsider, likeså deres publikasjon samt lenke til publiseringer i media. «Folk Mener» er en temaside hvor forskerne kartlegger folks holdninger til utvalgte klimaspørsmål.

Annethvert år arrangerer CET den tverrfaglige internasjonale konferansen «Beyond Oil» i Bergen. Neste konferanse er i oktober 2021.

<https://www.uib.no/cet>

Rethinking Economics Bergen

Målgruppe: Økonomistudenter, akademikere, profesjonelle, generelle befolkning

Rethinking Economics er et internasjonalt nettverk av studenter, akademikere og profesjonelle som vil bedre økonomi som fag og i samfunnet.

Gjennom kampanjer, arrangementer og prosjekter samler Rethinking Economics involverte og interesserte over hele verden for å debattere og handle i forhold til endring de mener er nødvendige for framtidens økonomi. Nettverket er representert i land på alle verdens kontinenter. Norge har en sentral sammenslutning i Oslo, og lokallag ved Blindern, OsloMet, NMBU, i Trondheim og i Bergen.

Rethinking Economics Bergen arrangerer gjesteforelesninger, samtaler og lesegrupper som utforsker alternativer til mainstram økonomisk teori utenfor det som i dag finnes på pensum. Arrangementene er åpne for alle, også de som ikke studerer eller jobber med økonomi.

[Rethinking Economics globale hjemmeside](#)
[Rethinking Economics Bergen Facebookside](#)

Norsk klimastiftelse

Målgruppe: Næringsliv, kunnskapssektor, offentlig sektor, befolkningen

Norsk klimastiftelse er en grønn tankesmie som sprer kunnskap og ideer om klimaendringer og klimaløsninger. Stiftelsens overordnede mål er et samfunn uten utslipp av menneskeskapte klimagasser. Operativt har de som mål å bidra til tiltak som reduserer utslipp av klimagasser og reduserer energiforbruk. Stiftelsen driver også holdningsskapende arbeid. #Klimafrokost er en serie åpne arrangementer med kunnskapsdeling og saklig diskusjon om temaer knyttet til

klimaendringer, klimaløsninger og energiomstillingen. De utgir også rapporter og analyser, driver nettavisen Energi og Klima, og deler ut SPIR-prisen til innovative aktører innen grønn teknologi.

Rådet er stiftelsens formelle nettverk. Her er landets fremste universiteter, høyskoler, forskningssentre og sentrale samfunnsaktører representert.

Norsk klimastiftelse har hovedsete i Bergen og avdelingskontor i Oslo.

<https://klimastiftelsen.no/>

<https://www.facebook.com/Klimastiftelsen>

Høgskulen på Vestlandet (HVL)

Målgruppe: Studenter, næringsliv

Høgskulen på Vestlandet (HVL) er en av de største utdanningsinstitusjonene i landet, med om lag 17 000 studenter.

HVL har både studietilbud og forskning som faller inn under samlebegrepet ansvarlig næringsliv, selv om det begrepet ikke brukes direkte. Relevante forsknings- og studietilbud er

- HVL Ansvarlig innovasjon og entreprenørskap⁷⁷
- BØA202 Etikk, samfunnsansvar og bærekraft⁷⁸

<https://www.hvl.no/>

Profesjonsetisk nettverk

Målgruppe: Kunnskapssektor, interesserte

Profesjonsetisk nettverk, etablert i år 2000, er et tverrfaglig, nasjonalt nettverk for profesjonsetikk. Nettverkets formål er å fremme kunnskap og kunnskapsutvikling om profesjonsetiske spørsmål, samt å være et forum for refleksjon og samtale omkring ulike profesjonsetiske tema.

Hvert vårsemester arrangerer nettverket en årskonferanse / profesjonsetisk workshop. Arrangør sirkulerer mellom utdannings- og forskningsinstitusjoner. I høstsemesteret arrangeres et halvdagsseminar. Gjennom året publiserer Profesjonsetisk nettverk blogg-artikler, og medlemmer kan publisere innlegg og kommentarer til aktuelle saker. Aktuelle seminar er i regi av andre blir også publisert på nettverkets hjemmeside.

Gjennom flere år har Profesjonsetisk nettverk vært medarrangør av Etikkdagene ved Høgskulen på Vestlandet – et årlig arrangement som er gratis og åpent for alle interesserte – inklusive næringslivet.

Deltakelse i nettverket er åpent for alle som er interessert i profesjonsetiske spørsmål innen forskning, undervisning eller praksis. Påmelding skjer gjennom nettverkets nettside.

<https://www.profesjonsetikk.no/>

⁷⁷ <https://www.hvl.no/forskning/gruppe/innovasjon-og-entreprenorskap/>

⁷⁸ <https://www.hvl.no/studier/studieprogram/emne/bøa202>

Fafo

Målgruppe: Myndigheter, arbeidslivets parter, nasjonale og internasjonale institusjoner

Fafo er en frittstående samfunnsvitenskapelig forskningsstiftelse som utvikler kunnskap om vilkårene for deltakelse i arbeidsliv, organisasjonsliv, samfunn og politikk, om sammenhengene mellom politikk og levekår, og om demokrati, utvikling og verdiskaping.

Fafo finansieres først og fremst av oppdragsforskning, men de mottar også støtte fra Forskningsrådet. De største norske oppdragsgivere er offentlige myndigheter og arbeidslivets parter. Nordisk Ministerråd, FN-systemet og Verdensbanken er blant internasjonale oppdragsgivere.

Fafos arbeider blant annet med tvangsarbeid, menneskehandel og sosial dumping i Norge, FNs bærekraftsmål og næringsliv og menneskerettigheter. En rekke publikasjoner innen disse temaene er tilgjengelig på deres hjemmesider.

<https://www.fafo.no>

Norsk Senter for Menneskerettigheter (SMR)

Målgruppe: Kunnskapsmiljø, studenter, andre interessenter

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) er et tverrfaglig senter ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. SMR har som formål å bidra til at internasjonalt vedtatte menneskerettigheter blir realisert. SMR er et sentralt kunnskapsmiljø for næringsliv og menneskerettigheter, blant annet gjennom masterkurs og PhD-stillinger, akademiske utgivelser og seminarer.

<https://www.jus.uio.no/smr/om/ia/naringsliv/>

5.7 Juridiske ressursmiljøer på menneskerettigheter

Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg

Målgruppe: Myndigheter, sivilsamfunnsorganisasjoner, egne medlemmer, menneskerettighetsjurister internasjonalt

Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg er et av Advokatforeningens faste utvalg med oppgave å arbeide for å fremme respekt for og etterlevelse av menneskerettighetene. De har et særlig fokus på forholdene i Norge, men jobber også internasjonalt.

Menneskerettighetsutvalget arbeider blant annet med:

- Barns menneskerettighetssituasjon i Norge, herunder enslige mindreårige asylsøkere
- Høringsuttalelser
- Deltagelse i NGO-forum, med samarbeid med organisasjoner som Helsingforskomiteen, Amnesty, International Commission of Jurists (ICJ), og Human Rights Foundation

- Å bistå ved foreningens kurs- og etterutdanningsvirksomhet, herunder avholde et årlig menneskerettighetsseminar

Næringsliv og menneskerettigheter har vært tema på flere arrangementer.

Alle utvalgets medlemmer står oppgitt på advokatforeningens hjemmesider.

<https://www.advokatforeningen.no/om/org/organer/faste-utvalg/menneskerettighetsutvalget/>

International Commission of Jurists (ICJ-Norge)

Målgruppe: nasjonale myndigheter og internasjonale organisasjoner som FN, ILO, Europarådet. Publikumsåpne seminarer

ICJ er en uavhengig, internasjonal organisasjon med sekretariat i Genève, stiftet i 1952. ICJ har et 80-talls avdelinger i like mange land. ICJ-Norge ble stiftet i 2008, og arbeider for å fremme ICJs formål i Norge og, i samarbeid med ICJs øvrige organisasjon, internasjonalt. ICJ består av en Kommisjon med 60 fremstående jurister fra alle verdensdeler. ICJ-Norges første styreleder, høyesterettsdommer (emeritus) Ketil Lund er én av ICJs nåværende kommisjonærer. Disse representerer kun seg selv, ikke landene de kommer fra.

Kommisjonens målsetting er å fremme og beskytte menneskerettigheter og rettsstatlige prinsipper, herunder styrke individets grunnleggende rettigheter og friheter og fremme domstolvesenets og advokatyrkets uavhengighet og alle staters gjennomføring av internasjonale standarder.

ICJ søker å påvirke politikk og praksis til regjeringer og internasjonale organisasjoner som FN, ILO og Europarådet. ICJ er rådgivende organ for nevnte organisasjoner. Om nødvendig, opptre ICJ også som part i søksmål for nasjonale og/eller internasjonale domstoler i prinsipielle saker om grunnleggende menneskerettighetsspørsmål. ICJ gir ut rapporter og publikasjoner innen temaer som: uavhengighet, etterlevelse og håndheving av internasjonale menneskerettigheter samt økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, både generelt og spesielt med hensyn til bestemte land/regioner, bestemte konflikter (eksempelvis krigsområder) eller bestemte utviklingstrekk (eksempelvis bekjempelse av terror) m.v.

ICJ-Norge arrangerer årlig en fiktiv rettssak og debatt om virksomheters menneskerettighetsansvar. Arrangementet er åpent for publikum. ICJ har base i Oslo.

<http://icj.no>

5.8 Ressursmiljøer for forbrukere og/eller som representerer befolkningen

Bærekraftige Liv

Målgruppe: forbrukere, befolkning

Med base i Bergen, har Bærekraftige Liv 40 grupper over hele landet som jobber for lavere økologisk fotavtrykk og høyere livskvalitet under mottoet: «fra handling til holdningsendring». I Bergen er det lokallag i Fyllingsdalen og Søreide, på Landås, Løvstakken og Minde, Natland og Sædalen, Nordnes Kronstad, Sandviken (Hellen), Skansen, Sydneshalvøen, Apeltun/Skjold og Åsane.

Bærekraftige Liv består av tre "grener":

1) Lokallagene, basert på frivillighet. Jobber for og med å finne gode, grønne samfunnsløsninger der folk bor. Deling av verktøy og transport til jobben, gi bort og bytte ting, rydding av kulturlandskap, felles ute-trening, redesign og dyrking av kjøkkenhager er noen av aktivitetene, som kan beskrives som en lokal delingsøkonomi.

2) NABO - det nasjonale senteret for bærekraftig omstilling av lokalsamfunn som jobber for å oppskalere grasroteksperimenter, og

3) Lystgården – senter for bærekraftige mat- og kultur.

Bærekraftige Liv har siden 2014 hatt fast plass i regjeringens Klimaråd, og deltar i prosjekter knyttet opp mot ulike fagmiljøer innen mat, energi, forbruk og transport.

De står bak etablering av Matkollektivet (www.matkollektivet.no) og arrangerer «Landåskonferansen», som gir nabolaget en talerstol.

<https://www.barekraftigeliv.no/>

Om i Morgen - OiM

Målgruppe: næringslivet, academia, befolkningen generelt og ungdom spesielt.

OiM betegner seg som et fornybarsenter og jobber med formidling, forskning, undervisning og tjenester knyttet til klima, bærekraft, energi og miljø. Gjennom et bredt spekter av tidsaktuelle arrangementer og prosjekter er de en møteplass, for kunnskapsutveksling og innovasjon. OiM engasjerer særlig den yngre generasjonen til å ta aktiv del i den politiske debatten.

Om i Morgen stiftelsen jobber med klima- og bærekraftstrategier for bedrifter som ønsker å ta del i den grønne omstillingen, og som ønsker å være en del av morgendagens nullutslippsamfunn. De har også forskningprosjekter.

<https://www.omimorgen.com/>

Raftostiftelsen

Målgruppe: menneskerettighetsforsvarere, myndigheter, næringsliv, skoleelever og studenter.

Raftostiftelsen arbeider for å fremme demokrati og menneskerettigheter. Internasjonalt støtter stiftelsen menneskerettighetsforsvarere gjennom den årlige Raftoprisen, oppfølging av prismottakerne og ulike partnerskap. Som nasjonalt freds- og menneskerettighetssenter er Raftostiftelsen ledende i å tilby dialogbasert undervisning i demokrati- og menneskerettigheter til elever og lærere over hele Vestlandet.

Raftostiftelsen arbeider for å fremme FNs retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter gjennom tett samarbeid med bedrifter, myndigheter og academia nasjonalt og internasjonalt. Raftostiftelsens program for næringslivet og menneskerettigheter omfatter blant annet kapasitetsbygging og utvikling av verktøy for bedrifter i utvalgte sektorer (finans, shipping, sjømat og byggenæringen), undervisning på masternivå ved UiB og NHH og andre skoler i det internasjonale CEMS-nettverket, arbeid for styrket lovverk og ledelse av FUTURE-PROOF (se egen omtale av FUTURE-PROOF)

<https://www.rafto.no/no/>

Re:Act Bergen

Målgruppe: ungdom 15-30 år

RE:ACT er Strømmestiftelsen sin ungdomsorganisasjon med visjon om en rettferdig og bærekraftig verden fri for fattigdom!

Lokallaget RE:ACT Bergen besøker skoler, arrangerer bærekraftige middager og klesbyttekvelder, foredrag, debatter og andre aktiviteter som problematiserer nordmenns forbruksmønster. Fokus er på å gjøre andre mer bevisst og informert om ulike globale problemer i verden.

<https://re-act.no/lokallag/bergen/>
<https://www.facebook.com/reactbergen/>

Spire

Målgruppe: Forbrukere, befolkning

Spire er en medlemsbasert organisasjon som jobber med politisk påvirkning og informasjonsarbeid knyttet til handel, mat, byutvikling og klima i et internasjonalt perspektiv. De arrangerer kampanjer, debatter, foredrag og kurs, produserer informasjonsmateriell, og deltar i politiske prosesser.

Spire Bergen er ett av 8 lokallag i Norge. Spire Bergen arrangerer debatter, deltar på og organiserer aksjoner, holder byttekvelder med mer.

<https://www.spireorg.no/>
<https://www.spireorg.no/spire-bergen.html>

Framtiden i våre hender (FIVH)

Målgruppe: Forbrukere, myndigheter

FIVH er blant Norges største miljø- og solidaritetsorganisasjoner med over 35.000 medlemmer. Deres overordnede mål er global rettferdighet, økologisk balanse og en løsning på verdens fattigdomsproblemer.

FIVH arbeider for etisk forsvarlig og miljøvennlig forbruk, med spesielt fokus på:

- Etiske klær
- Miljøvennlig livsstil
- Etiske penger
- Giffri hverdag
- Grønt oljefond
- Klimavennlig mat

Lokallagsgruppen FIVH Bergen har utarbeidet en [Bærekraftig Byguide](#) for Bergen.

<https://www.framtiden.no>

Amnesty International Norge / Vestland

Målgruppe: befolkningen, politikere og næringsliv

Amnesty International er en uavhengig global organisasjon som arbeider for at alle mennesker skal være like mye verdt. Menneskerettigheter og ansvarlig næringsliv er ett tematisk fokusområde hvor de også tilbyr samarbeid med næringslivet.

Det fins flere såkalte Amnestygrupper:

- ungdomsgrupper for de mellom 13 og 19 år
- studentgrupper tilknyttet universiteter og høyskoler
- lokalgrupper

Gruppene jobber for å synliggjøre Amnesty der de bor og bidrar til arbeidet for menneskerettighetene. Det gjør de ved å skrive leserinnlegg, stå på stand, arrangere filmkvelder og debatter, dele ting i sosiale medier med mer.

Amnesty region Vestland har kontor i Bergen.

<https://amnesty.no/>

Bergen Global

Målgruppe: Kunnskapsmiljø, interessenter, generelle befolkning

Bergen Global (tidligere Bergen Ressurssenter for Internasjonal Utvikling) er et fellesprosjekt mellom Universitet i Bergen og Chr. Michelsen Institutt.

Årlig arrangerer Bergen Global omtrent 100 åpne foredrag seminar, litteratur-salonger og andre arrangementer. Særlig frokostmøtene er godt besøkt, og tiltrekker seg relevante interessenter ut fra tema.

Bergen Global har en egen seminarrekke i forbindelse med menneskerettighetsbyen Bergen. I tillegg til åpne seminar, har de en god infrastruktur til å nå ut til mange gjennom publisering av podcasts, samt et bibliotek og dagsaviser tilgjengelig for publikum. Bergen Global holder til i Bergen.

<https://www.bergenglobal.no>

Changemaker

Målgruppe: bedrifter, interessenter, generelle befolkning

Changemaker er Kirkens Nødhjelp sin ungdomsorganisasjon, åpen for mennesker mellom 13 og 30 år, med forskjellige livssyn og politiske standpunkter. Bedrifters samfunnsansvar er blant Changemakers fokus tema. De jobber også for ny/sterke menneskerettighetslov for næringslivet.

Changemaker har en gruppe i Bergen.

<https://changemaker.no/>

Forum for Utvikling og Miljø (ForUM)

Målgruppe: Myndigheter. Representerer stor del av den norske befolkning

Forum for Utvikling og Miljø (ForUM) er en sammenslutning av rundt [50 norske organisasjoner](#). Den samlede medlemsmassen representerer en stor del av Norges befolkning. Et lite knippe eksempler på medlemmer relevant for næringsliv og menneskerettigheter er: Amnesty International, Redd Barna, Framtiden i Våre Hender, Mellomkirkelig råd, Kirkens Nødhjelp, Attac, FIVAS, Norsk Folkehjelp og FN-sambandet. De har også flere medlemmer som arbeider med næringsliv og miljø og klimarelaterte spørsmål, som WWF Verdens Naturfond og Naturvernforbundet.

ForUM publiserer jevnlig egne publikasjoner og uttaler seg ofte i media. De bidrar med politiske innspill til nasjonale og internasjonale aktører og er en pådriver ovenfor norske myndigheter på spørsmål som næringsliv og utvikling (herunder menneskerettigheter og miljø) og FNs bærekraftsmål.

<https://www.forumfor.no>

5.9 Utvalgte internasjonale ressursmiljøer

ILO Helpdesk for Business on International Labour Standards

Målgruppe: Bedrifter og Arbeidere

ILO – International Labour Organisation er FNs særorgan for arbeidslivsforhold. ILO er organisert som et trepartssamarbeid mellom FNs medlemsstaters myndigheter, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner. Sammen definerer disse minstestandarder i arbeidslivet, utvikler policies og fremmer anstendig arbeid og likestilling blant kvinner og menn. Flere ILO-konvensjoner berører også menneskerettigheter, hvor barnearbeid, tvangsarbeid, ikke-diskriminering, rett til fagorganisering og kollektive forhandlinger er blant de viktigste. Disse omtales også som ILOs kjernekonvensjoner, som alle FNs medlemsland har forpliktet seg på, uavhengig om de er definert i det enkelte lands lovgivning. ILO er dermed selve grunnpilaren for globale arbeidslivsstandarder. De fleste bedrifters policies vedrørende arbeidsforhold blant egne og leverandørers ansatte refererer til ILOs konvensjoner og anbefalinger.

ILO Helpdesk for Business yter gratis råd og veiledning til bedrifter og arbeidere. Nettsidene [Multinational Enterprises and Enterprise Engagement Unit](#) har flere ressurser vedrørende ansvarlig næringsliv. De kjører [kurs og webinar](#) og kan også kontaktes på epost: assistance@ilo.org

<https://www.ilo.org/empent/areas/business-helpdesk/lang--en/index.htm>

UN Forum on Business and Human Rights (UN Forum)

Målgruppe: Åpent for alle interessenter

The UN Forum on Business and Human Rights (UN Forum) hevder å være verdens største samling omkring dette temaet. UN Forum er et åpent og årlig arrangement som samler mer enn 2.000 deltakere fra myndigheter, bedrifter, sivilsamfunnsorganisasjoner, fagforeninger, FN, menneskerettighetsinstitusjoner, akademia, investormiljø og media i Genève.

UN Forum går over tre dager med +60 paneldiskusjoner relatert til UNGP (FNs veiledende prinsipper for menneskerettigheter og næringsliv med pillarene "Protect, Respect and Remedy"), så vel som aktuelle bedriftsrelaterte menneskerettighetstema.

UN Forum arrangeres årlig (november) i Genève, Sveits. Det er ingen deltakeravgift.

<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Forum/Pages/ForumonBusinessandHumanRights.aspx>

OECD Global Forum on Responsible Business Conduct (Global Forum)

Målgruppe: Åpent for alle interessenter

OECD Global Forum on Responsible Business Conduct (Global Forum) samler interessenter fra næringsliv, fagforeninger, sivilsamfunn og akademia for å diskutere globale sosiale og økonomiske utfordringer relatert til ansvarlig næringsliv.

Global Forum arrangeres årlig i juni ved OECDs hovedkontor i Paris, Frankrike. Det er ingen deltakeravgift.

<https://mneguidelines.oecd.org/global-forum/>

5.10 Andre foreslåtte ressursmiljø

Ovenstående oversikt er som sagt ikke komplett. I innspillmøtene foreslo interessentene følgende tillegg til de ovenstående presenterte:

Studentersamfundet; FN-Studentene; FIVAS; Grønn Ungdom; Regnskogsfondet; WWF; Utekontakten; Kirkens Bymisjon; Robin-Hood huset; Impact Hub; Hordaland natur og ungdom; Naturvernforbundet; Hope for Justice (jobber mot menneskehandel), Innkjøpsforeningen Bergen (NIMA i resten av landet); Stiftelsen Miljømerking; Slow Food Bergen; Vest-Norges Brüsselkontor; UNESCO Creative cities, UD, A-krim, LO (fagforeninger generelt), NHO (næringsforeninger generelt); Forskningsrådet,

Blant relevante bransjeorganisasjoner foreslås

- Bergen Sentrum
- Visit Bergen
- Salgs- og reklameforeningen
- Maritimt forum
- Kystrederiene
- Byggenæringens landsforening
- Entreprenørforeningen,
- Sfs (Samarbeid for sikkerhet i bygg og anlegg),
- Maskinentreprenørenes forbund,
- Transportbedriftenes landsforening,
- Norges lastebileierforbund, Yrkestrafikkforbundet,
- Norsk transportarbeiderforbund

5.11 Arrangementer og festivaler i Bergen og Vestland fylke

Bergen byr på mange arrangementer. Noen har spesifikt fokus på tema ansvarlig næringsliv som inkluderer menneskerettigheter, noen har fokus på menneskerettigheter generelt. Noen arrangementer fokuserer spesifikt på klima, noen under rammen FN's bærekraftsmål, mens

andre igjen fokuserer på gjenbruk som bærekraftstiltak. Noen har både ønske om, og potensial til å integrere et sterkere fokus på ansvarlig næringsliv.

Tabell 5.1 gir oversikt over et knippe av jevnlige arrangementer. Utover disse arrangeres det enkeltstående seminar, frokostmøter og workshops gjennom året i Bergen by. Disse er holdt utenfor kartleggingen.

Deretter listes arrangementer og plattformer med potensial til å bidra til økt oppmerksomhet om ansvarlig næringsliv og bærekraft ovenfor næringslivsaktører.

Tabell 5.1: Arrangementer og festivaler i Bergen med fokus på menneskerettigheter, bærekraft og ansvarlig næringsliv

Arrangement	Tema	Arrangør	Periode
Klimafestivalen§112	Klima	Klimanettverket	januar
SDG Conference Bergen	Bærekraft	UiB	februar
Menneskerettighets- uken	Menneskerettigheter	Amnesty	mars
Etikkdagene	Bærekraft	Høgskulen på Vestlandet	mars/april
Fornybarkonferansen	Bærekraft	Bergen Næringsråd, UiB, Norsk Klimastifelse, BKK, DnB	april
The Ocean	Bærekraft	GCE Ocean Technology; NCE Seafood Innovation Cluster; Havforskningsinstituttet Bergen kommune Universitetet i Bergen VIS	september
Thorolf Rafto Challenge	Menneskerettigheter	NHH, Rafto-stiftelsen	oktober
Internasjonal uke Bergen	Bærekraft	Internasjonal Uke, FN-Sambandet	oktober
Gjenbruksuken	Bærekraft	Naturvernforbundet, Bergen Kommune, BIR	november
One Ocean	Bærekraft	Statsråd Lemkuhl	Starter i 2021, seilas over 18 måneder
Vi må snakke om i morgen	Klima	Om i morgen (OIM)	årskonferanse

Plattformer med potensial til å bidra til økt oppmerksomhet om ansvarlig næringsliv og bærekraft
Bergen by og region Vestland har flere plattformer som har potensial til å bidra til økt oppmerksomhet om ansvarlig næringsliv og bærekraft. Blant disse er

- ☞ Regionalt Næringsforum
- ☞ Vestlandskonferansen
- ☞ Innovasjonsuken Opp
- ☞ Invest in Bergen (også kommunal)
- ☞ Etablerersenteret (også kommunal)

Klynger og nettverk

Bergen har flere klynger og nettverk med et potensial til spesifikt å inkludere ansvarlig næringsliv som tema i samarbeidet. Blant aktuelle klynger/nettverk i Bergen by som Bergen kommune bevilger relativt store bidrag til, og hvor støtteordningene er knyttet opp mot handlingsplan for næringsutvikling, nevnes **Stiftelsen Maritime Bergen, NCE Maritime Cleantech, VisitBergen og Fintech. B-Green, MCT Stor og NCE Seafood Inn.**

NOSCA Clean Ocean – NOSCA er et etablertnettverk som har sitt utgangspunkt i Bergen, men med medlemmene er fra hele landet. NOSCA utvikler teknologi, tjenester, verdikjeder og markeder for kartlegging, klassifisering og håndtering av marint oljesøl, plastforsøpling og uønskede effekter av alger.

6. Mulighetsanalyse av en fremtidig samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv i Bergen

6.1 Innledning

Bergen kommune ved næringsseksjonen har bedt om en analyse av⁷⁹:

"...mulighetene for et inkluderende, aktivt og langsiktig samarbeid for etisk og rettferdig handel i Bergen. En langsiktig samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv skal fange opp og bygge videre på gode lokale initiativer. Det må ikke bli «enda en» arena som næringslivet må forholde seg til, men virke samlende på miljøene i Bergen om hva som er utfordringer, minimumsstandard og -metode for ansvarlig forretningspraksis. Den skal gjelde for offentlig og privat næringsliv i Bergen og etiske utfordringer den står overfor, og være relevant for alle aktørgrupper som påvirker eller påvirkes av næringslivet... Et helhetlig og samlende miljø, et forum eller senter i Bergen, der alt fra store selskaper til små og mellomstore bedrifter, kunnskapsmiljøer, organisasjoner, politikere og innbyggere kan ha aktiviteter og ta opp aktuelle etiske problemstillinger og metoder for ansvarlig forretningspraksis. En slik arena vil fremme kunnskap og engasjement, og styrke interessent-dialog og samarbeid for næringslivsutvikling som respekterer mennesker og miljø. Den vil kunne dra veksel på hele Bergensregionen. Samtidig vil den kunne inspirere som modell for andre byer og kommuner.»

Analysen har inkludert interessentdialog med følgende målgrupper:

- ✓ Offentlig sektor
- ✓ Privat sektor
- ✓ Kunnskapssektor
- ✓ Organisasjonssektor (representerer berørte parter, grasrotinitiativ, private forbrukere og miljøsaken)

Grunnlagsmaterialet bak mulighetsanalysen er dybdeintervjuer med 18 informanter⁸⁰, et nettbasert innspillsmøte med 18 deltakere fra alle målgruppene gjennomført 17.4.2020⁸¹, og tre fysiske innspillsmøter i Bergen 19-20.10.2020⁸² med totalt 30 deltakere. Privat sektor, organisasjoner, kunnskapssektoren og offentlig sektor er representerte både i de semi-strukturerte dybdeintervjuene og på innspillsmøtene. Se Vedlegg B for intervjuguide til dybdeintervjuene og Vedlegg C for personer som har blitt konsultert i prosessen.

Behovene og perspektivene til de ulike målgruppene er naturlig nok ulike, noe også tilbakemeldingene og diskusjonen reflekterte. På tross av dette, som drøftingen nedenfor vil vise, trer noen gjennomgående hovedtrekk fram på tvers av målgrupper, noe som vil være nyttig i kommunens videre arbeid for å ytterligere fremme ansvarlig næringsliv i Bergen.

6.2 Behov og ønsker blant interessenter i Bergen

Behov som ikke blir dekket gjennom eksisterende ressursmiljø

Kommunens initiativ til å kartlegge hva som kan gjøres for å ytterligere styrke arbeidet med ansvarlig næringsliv blir godt mottatt i alle sektorer. Det finnes ikke i dag en felles arena i Bergen om ansvarlig næringsliv for privat sektor, offentlig sektor, kunnskapssektoren og sivilsamfunnet og befolkning. Hovedtrekkene for hvilke **behov som ikke er dekket** i tilstrekkelig grad gjennom eksisterende arenaer⁸³ for ansvarlig næringsliv oppsummeres i Figur 6.1.

⁷⁹ Brev fra Næringsseksjonen i Bergen kommune til Responsible Business Advisors datert 11.05.2020

⁸⁰ 3 fra næringslivsorganisasjoner, 7 fra kunnskapssektoren, 5 fra organisasjoner og 3 fra offentlig sektor.

⁸¹ I samråd med oppdragsgiver ble de planlagte fysiske innspillsmøtene omgjort til nettbaserte samlinger på grunn av reise- og forsamlingsrestriksjonene under korona-pandemien. Opprinnelig var det planlagt egne møter for næringslivet, kunnskapssektoren og frivillige organisasjoner. På grunn av lav påmelding ble de planlagte målgruppebaserte møtene, i forståelse med oppdragsgiver, slått sammen til et. Det var 18 påmeldte.

⁸² Korona-pandemien hindret fysiske møter å finne sted våren 2020, og Bergen kommune avbrøt kontrakten med Responsible Business Advisors inntil fysiske møter igjen kunne gjennomføres.

⁸³ Se Kapittel 5: Tilgjengelig støtteapparat og ressurser

Figur 6.1: Behov som ikke dekkes av eksisterende ressursmiljøer

- Et felles sted hvor man kan finne informasjon om hvem som gjør hva i Bergen; «...**vi må vite mer om hverandre**»
- **Reelt og likeverdig samarbeid**
- **Gjensidig læring** internt og på tvers av bransjer og målgrupper
- **Bransjespesifikk kunnskap**
- **Konkrete verktøy, kompetanse og veiledning – og avgrensning**
- **Folkeopplysning**, slik at forbrukerne (også) vet hva ansvarlig næringsliv er og hvor de kan handle rettferdig og bærekraftig

Behov for å vite mer om hverandre

Næringslivet legger særlig vekt på behovet for å ha et sted man kan henvende seg for å få informasjon om hva andre gjør, hvem besitter hvilken kompetanse og hvilke ressurser. Et ønske fra næringslivet var at veien til forsknings- og kunnskapsorganisasjoner gjøres kortere, for å i enda større grad å kunne dra nytte av kompetansen og kunnskapen som blir generert gjennom forskning i kunnskapssektoren.

Kunnskapssektoren understreket at ulike aktører blir invitert til, og deltar på andres arrangementer, selv om det ble pekt på at man ikke har lyktes i å tiltrekke seg like mange deltakere fra næringslivet som man hadde kunnet ønske seg. De nevnte ønsket om å i større grad å forstå kunnskapsbehovet i næringslivet, å bidra mer i den lokale dialogen gjennom å trekke veksler på globale erfaringer. Det ble pekt på et ønske om tettere kontakt med næringslivet, både for studenter og forskere. Blant annet vil mer kunnskap om bedrifters hverdag og utfordringer være nyttige innspill til prioriteringer av forskningen. Videre ble det nevnt at det vil være viktig at også de store bedriftene blir med. Videre framhever de at kommunen kan bidra med mer informasjon om relevante pågående politiske prosesser.

Fra **organisasjonssiden** pekes det på ønsket om å kunne være en dialog- og ressurspartner for næringslivet også i utfordrende og komplekse spørsmål, samt nytten av å kjenne til hverandres kompetanse, ressurser og utfordringer på tvers av målgruppene.

Likeverdig samarbeid

Næringslivet var positive til et tettere samarbeid med organisasjoner som har kompetanse de kan benytte konstruktivt, samtidig som det ble understreket at en ny samarbeidsarena ikke må bli brukt til moraliserende vaktbikkjeaktivitet.

Organisasjonene understrekte et ønsket om å få til et *mer likeverdig samarbeid på tvers av målgrupper*, der man møtes på likefot. Som en organisasjonsrepresentant formulerte det: «...*vi trenger å finne et format for/form på et reelt samarbeid mellom næringsliv, kommunen og sivilsamfunnet. Et samarbeid som går dypere enn å bli invitert til hverandres arenaer.*»

Behov for utveksling og gjensidig læring

Behovet for å lære mer av hverandre ble pekt fra flere hold. **Næringslivet** pekte på behovet for forenklete innkjøpssystemer i store offentlige innkjøpsorganisasjoner, og at det offentlige kan ha noe å lære av privat næringsliv på dette feltet. På et innspillsmøte kom det fram et behov fra en bedrift om å kjenne til hvilke sertifiseringer som finnes, nasjonalt og/eller internasjonalt, og hvordan underleverandører kan dokumentere etterlevelse. Flere deltakere i samme innspillsmøtet nevnte umiddelbart eksisterende merkeordninger som respons på dette behovet, noe som godt illustrerer potensialet i en arena for informasjonsdeling.

Offentlig sektor pekte det på potensialet for gjensidig læring, både på tvers av sektorer og bransjer, og mellom bedrifter i samme bransje. Representanter fra Bergen kommune nevnte for eksempel at private aktører kan lære noe av kommunens innkjøpspraksis når det gjelder hvordan man bør stille krav til leverandørene. Videre ble det nevnt behov for informasjonsutveksling, for eksempel kan politiet og Skatt Vest informere om sosial dumping.

Kunnskapssektoren nevnte ønsket om å i større grad å forstå kunnskapsbehovet i næringslivet, å bidra mer i den lokale dialogen gjennom å trekke veksler på globale erfaringer. Det ble framsatt ønske om å bruke en framtidig arena til å rekruttere case/informanter til studenter og forskere om ansvarlig næringsliv. Kunnskapssektoren understreket at samarbeid med næringslivet må skje på en måte som ivaretar forskningens uavhengighet. Videre nevnte flere representanter for kunnskapssektoren behovet for å samarbeide med næringslivet om praksisplasser for studenter innen ansvarlig næringsliv.

Flere pekte på mulighet for erfaringsoverføring fra **store og små bedrifter**, ikke minst med tanke på at de største bedriftene ofte sitter på betydelig kompetanse og andre verktøy som kan være nyttige for flere.

Behov for bransjespesifikk kunnskap

Flere uttrykte et ønske om at ansvarlig næringsliv får en sterkere forankring i bransjeorganisasjonene. **Offentlig sektor** pekte på at de overordnede ambisjonene til fairtradebyen Bergen er gode, men disse må følges av mer forpliktende mål. Her bør det offentlige og bransjer i næringslivet gå sammen om å utvikle gode mål slik at reelle tiltak kan iverksettes.

Behov for konkrete verktøy, kompetanse og veiledning – og avgrensning

Næringslivet uttrykte at ansvarlig næringsliv er et viktig begrep. De understreket samtidig viktigheten av at det settes grenser for hvor langt samfunnet kan forvente av bedriftenes ansvarsområde skal strekke seg. Mange opplyste at de syntes det var vanskelig å manøvrere i "mylderet" av standarder for bærekraft, samfunnsansvar, menneskerettigheter, klima og miljø. Alle bedrifter har et moralsk kompass for hvordan de skal gjøre business, men tilleggskravene må gi mening for selskapene og være tydelige på hvor grensene for en bedrifts ansvar går.

Næringslivet påpekte også at det offentlige også må ta en del av ansvaret. Flere bedrifter som også leverer til det offentlige, uttrykte frustrasjon over at pris vektet såpass høyt i offentlige innkjøp. Det gjør at bedrifter som gjør godt arbeid innen ansvarlig næringsliv ikke får uttelling for det. Næringslivsinformanter påpekte også at, da kvaliteten er høyest på de lengste leverandørrelasjonene, er det en logisk brist med korte kontraktperioder. **Offentlig sektor** ytret også et behov for å klargjøre hvilke krav man egentlig kan stille i anbudsprosesser.

Alle var enige om at en samarbeidsarena bør kunne tilby konkrete verktøy og veiledning for bedriftene, ikke minst for SMB-segmentet. Bedrifter opplevde et stort behov for konkret veiledning, retningslinjer og standardisering av rapportering. Det ble uttrykt ønsker om en kompetansebank, eller et ressurscenter som har konkrete verktøy og erfaring.

Folkeopplysning

Representanter fra alle de fire målgruppene pekte på behovet for økt bevissthet og kunnskap om hvordan varene som omsettes og brukes i Bergen er produserte. Det ble sagt at de fleste bergensere ikke vet hva rettferdig og etisk handel er. Følgelig er det et stort informasjonsbehov, både om innholdet i de ulike ordningene for rettferdig og etisk handel, og en oversikt over hvor forbrukerne kan handle for å støtte opp om rettferdig og etisk handel.

Organisasjonene pekte på behovet for mer og bedre informasjon til forbrukere, både om hva rettferdig og etisk handel innebærer og hvor man kan handle etisk. Behovet for en tydeligere organisering, ansvars plassering og koordinering internt i Bergen kommune blir pekt på som et element som vil gjøre det lettere å vite hvor organisasjoner kan henvende seg om for å f.eks. søke om støtte og tillatelser til nye tiltak for fremme av ansvarlig næringsliv. Det pekes på at det gjøres mye bra fra kommunens side, for eksempel på innkjøpssiden, men denne informasjonen når ikke ut til folk flest.

Næringslivet ønsket en felles arena der man ble enige om noen felles rapporteringsformer slik at bedriftene har noe konkret å forholde seg til og forbrukere har noe konkret å se etter når de skal velge.

Andre behov og ønsker

Av andre behov og ønsker brakte interessent-dialogen fram flere tema:

Behov for økt samarbeid mellom det offentlige og næringslivet

Både informanter fra næringslivet og fra det offentlige trakk fram mulighet for økt samarbeid og erfaringsutveksling. For eksempel framhevet **næringslivet** at de kan tilføre det offentlige læring. Informanter fra det **offentlige** framhevet at næringslivet kunne hatt nytte av å lære hvordan det offentlige arbeider systematisk med oppfølging av etiske krav. Dette ble understøttet av en næringslivsinformant uttrykte

«Det offentlige har en fantastisk mulighet til å forbedre/utvikle leverandører.»

Husk korrupsjon

Kunnskapssektoren understreker at det er utenkelig at det ikke er korrupsjon i det internasjonalt orienterte næringslivet i Bergen, og ber om at korrupsjon ikke blir glemt!

Felles, enkelt språk, tydelig begreper

Det ble uttrykte et behov for å definere et felles språk slik at alle vet hva man snakker om og alle har de samme oppfatningene av de samme begrepene. Språket bør være enkelt, ikke fremmedgjørende.

Oppsummert, er stemningen fra de fire målgruppene at det en **klar støtte til en ny møteplass for koordinering, informasjonsdeling og samarbeid på tvers**. Som en informant formulerte det:

«Dette er det absolutt behov for – det finnes ikke noe slikt i dag!»

6.3 Hvilke samarbeidsformer kan møte målgruppenes behov?

Unngå konkurranse

Representanter fra alle målgruppene viste til at det allerede skjer mye og på mange arenaer innenfor ansvarlig næringsliv i Bergen, noe som også vises godt i kartleggingen i Kapittel 5: *Tilgjengelig støtteapparat og ressurser*. Utover støtteapparat og ressurser finnes det en rekke samarbeidsarenaer i form av *klynger*, i tillegg til alle ressursgruppene som eksisterer i regi av Bergens Næringsråd. Alle de fire identifiserte målgruppene, både i dybdeintervjuene og på innspillsmøter, var opptatte av å understreke at man *ikke skal konstruere noe nytt som konkurrerer med det eksisterende*. Særlig **næringslivet** påpekte at de kun vil ha et – og bare et – sted å gå. Det bør være åpent for å trekke inn ekstern kompetanse.

Nøytral og konfidensiell arena

Som diskusjonen ovenfor viser, savner mange et organ/en aktør som kan koordinere det som skjer i Bergen innenfor arbeidet med ansvarlig næringsliv. En slik arena må oppleves som nøytral for alle parter, for å sikre at man møtes på likefot og dermed har det rette utgangspunktet for konstruktivt samarbeid. **Organisasjonene** etterlyste en nøytral møteplass for tillitsbaserte diskusjoner og et tettere samarbeid med **næringslivet** om også de vanskelige og komplekse utfordringene de møter i arbeidet med å etterleve krav og forventninger til et ansvarlig næringsliv. Organisasjonene framhevet at de ikke ønsker konfrontasjon, men samarbeid med samtaler i konfidensielle rom. Det samsvarer med **næringslivets** ønsker om erfaringsdeling i lukkede forum med taushetsplikt. Man må ikke være redd for sanksjoner for å være åpen og ærlig. For å få til det må det bygges tillit. **Kunnskapssektoren** viste til at det skjer svært mye i Bergen på

kunnskapsdelingssiden, men at det mangler en plattform i regi av en nøytral aktør som ikke har egeninteresse av å profilere seg eller av utkommet på møtene.

Tydelig koordinering

Næringslivet understreket viktigheten av at en eventuell ny arena må være konkret og tydelig på hva bedriftene får igjen for å delta. En representant for næringslivet uttrykte:

"Det er vanskelig å se for seg at det er plass til enda en arena å toppen av alt som allerede er her. Hvis noe nytt skal skapes og det skal bli en suksess, må det være en svært god koordinering og samarbeidsarenaen må ha en tydelig rolle".

Det var et ønske om at en samarbeidsarena kan skape kortere vei til kunnskapssektoren for bedriftene, skape et felles språk rundt ansvarlig næringsliv, samt legge til rette for mer deling av kunnskap og samarbeid om felles løsninger. Kunnskapssektoren hevder det en framtidig ny samarbeidsarena må gjøre et grundig forberedelsesarbeid for at de ulike aktørene faktisk skal prioritere å kunne bruke tid på dette.

Samarbeidsarena som identitetsskaper

Offentlig sektor peker på målet om at innbyggerne skal oppleve stolthet over å bo i fairtradebyen Bergen, noe som blant annet krever at man når ut med informasjon til den generelle befolkningen om hva ansvarlig næringsliv innebærer for kommunen og de ulike aktørene, og hvilke handlingsalternativer innbyggerne har som forbrukere og som påvirkere på sine respektive arbeidsplasser. En samarbeidsarena bør vise fram hva som faktisk gjøres blant store og små ulike aktører i kommunen.

Organisasjonene pekte på viktigheten av lokaldemokratiet og sivilsamfunnets deltakelse:

"Deltakerdemokratiet står sterkt på Vestlandet. Folk er veldig engasjerte. Får man til noe så blir det fort tradisjon!"

Koordinering med Menneskerettighetsbyen Bergen

Kommune-ansatte framhevet at en samarbeidsarena kan bidra til bedre kommunikasjon innad i kommunen. Flere informanter har pekt på fellesnevnerne mellom *Fairtradebyen Bergen* og *Menneskerettighetsbyen Bergen*. Det er viktig at en ny samarbeidsarena ikke opprettes i konkurranse med eller til fortregning av det man har fått til under Menneskerettighetsbyen Bergen. Noen informanter foreslo at Menneskerettighetsbyen Bergen kunne bli en paraply og en naturlig ramme for å samle alle aktørene sammen med fairtradebyen.

Deltakere

Flere informanter nevnte at i tillegg til de fire målgruppene som kommunen har definert (næringsliv, kunnskapssektor, offentlig sektor og befolkningen representert ved sivilsamfunnsorganisasjoner) kunne konsulentselskaper og bedriftsrådgivere inviteres inn, ikke som næringslivsrepresentanter men som ressursmiljøer.

Matnyttig

Særlig **næringslivet** var opptatt av at en samarbeidsarena må oppleves som *nyttig*, også for de små og mellomstore bedriftene. Noe som kan bidra til det er å inndele samarbeidsarenaen i ulike temaer og /eller ulike bransjer. Noen eksempler på et bransjespesifikt fokus kan være:

- Handelsbedrifter som kjøper varer som produseres i risiko-land med **anstendige arbeidsforhold / ikke barnearbeid** som tema
- Egen produksjon ute i risikoland, (for eksempel olje & gass, shipping) med **anti-korrupsjon** som tema

- Risiko i egen virksomhet her hjemme med **sosial dumping** og **menneskehandel** som tema. Byggebransjen er utsatt, likeså marin sektor (jamfør den relativt nylige saken med fregatten «Helge Ingstad», hvor polske sjømenn jobbet uten arbeidskontrakt). I forhold til sosial dumping er politiet og Skatt Vest nevnt som relevante informanter.

Bedrifter har også pekt på andre potensielle temaer som en samarbeidsarena kunne ta for seg,

Tabell 6.3: Potensielle tema og fokusområder i en samarbeidsarena.

Tema/fokus	Detaljer
Livsløpsdesign	Hvilke muligheter ligger i designfasen med tanke på livsløpsavtrykket til produkter og prosesser?
Etiske utfordringer i nye næringer	Eksemplifisert ved den for Bergensområdet høyst aktuelle elektrifiseringen av transport. Bergen er lands- (verdens-?) ledende på elektrifisering i sjøfartssektoren og i 2019 åpnet det som da var landets største batterifabrikk, Corvus, i Bergen.
Byggebransjen	Det ble etterlyst oversikt og kunnskap over relevante standarder for menneskerettigheter. Hvilke sertifiseringer finnes, nasjonalt og/eller internasjonalt, og hvordan kan underleverandører dokumentere etterlevelse?
Dagens regelverk	Dele erfaringer om hvordan kan støtte opp under, eller motvirke, bedrifters ønsker om å gode tiltak. Her finnes det erfaringer fra behandling av slam fra fiskeoppdrett, hvor oppdrettere opplever kravene som urimelige
Rapporteringsstandarder og sertifiseringsordninger	Mange bedrifter opplevde forvirring og usikkerhet for hvordan de skal rapportere på «alt dette». Hva innebærer det av krav, garantier og forventinger for både forbrukere, bedrifter og arbeidere?
Lover og rammeverk for ansvarlig næringsliv	Hvilke incentiver og sanksjoner ligger i rammeverkene for ansvarlig næringsliv, som UNGP og OECDs retningslinjer og relevant lovverk?
Muligheter i ny teknologi	Muligheter som ligger i ny teknologi, som f.eks. blokkjede-teknologien til sporing i leverandørkjeder.
Etiske krav i offentlige innkjøp	Økt dialog mellom det offentlige og private vedrørende miljø- og etiske krav i offentlige innkjøp: vekting av slike forhold i forhold til pris.
Erfaringsdeling og god praksis	Kan f.eks. organisasjoner og næringsliv lære noe av Bergen kommunes arbeid med etisk innkjøp? Kan det offentlige lære noe av næringslivet i effektivisering av innkjøp?
Informasjonsdeling	F.eks. fra politiet og Skatt Vest om sosial dumping, fra fagforeninger om arbeidslivskriminalitet

Foredrag på rundgang?

Flere av de konsulterte miljøene sa seg villige til å stille opp med kunnskap på en ny samarbeidsarena i form av foredrag eller informasjonsutveksling. Flere var inne på at kunnskapen kunne formidles på omgang mellom ulike miljøer fra gang til gang på forespørsel fra en nøytral koordinator.

Samarbeid med og mellom ulike ressursmiljøer

Det finnes flere ressursmiljøer og støtteapparat for ansvarlig næringsliv i Bergen og flere av disse ser på det som naturlig og ønskelig å bidra inn i en framtidig samarbeidsarena. Flere ressursmiljøer sitter med dybdekunnskap om enkeltheter innenfor ansvarlig næringsliv, men få,

eller ingen, har spisskompetanse om alt. Ressursmiljøene ser dermed på en framtidig samarbeidsarena som en mulig paraply – eller overbygning - for dem alle, der noen sitter med handelskompetanse, noen med spisskompetanse inn mot UNGP og MR, noen med miljø- og klimakompetanse, noen med antikorrupsjonskompetanse med mer. Som tabell 6.4 nedenfor viser, har flere miljøer sagt de ville være interesserte i å bidra inn mot en samarbeidsarena. Listen er ikke utfyllende.. I tillegg har også et knippe sivilsamfunnsorganisasjoner sagt seg interessert i å bidra med ulik kompetanse inn mot ulike næringer og ulike produksjonsland. Klimapartner, U4, og FN-sambandet Vest og medlemsvirksomhetene representert i styringsgruppen for fairtradebyen Bergen støtter en samarbeidsarena.

Tabell 6.4: Ressursmiljøer i Bergen som ønsker å bidra inn i en framtidig samarbeidsarena

Miljø	Bidrag
	Faglig seminar med fokus på etikk og bærekraft
Høgskulen på Vestlandet	Samarbeid med Næringslivet om praksisplasser (3 mnd) for Master-studenter på Innovasjon og ledelse som fokuserer på etikk og bærekraft
NHH	Leverer dilemma-case til foredrag
UiB. Institutt for sosialantropologi	Skaffe aktører som kan delta med case overfor studenter/forskere
Bergen Global	Fasiliteter dialogforum
CMI	Har i sitt mandat at de skal bidra i lokale debatter!
Future Proof (UNGP-Bergen)	Utvikle erfaringer og verktøy som kan deles med bedrifter i Bergensregionen og på sikt med andre byer.
Bergens Næringsråd	Kan spille en drivende kraft – men ikke være koordinator!

6.4 Hvordan en samarbeidsarena kan se ut

Bergen kommune egnet som koordinator

På et innspillsmøte ble deltakerne bedt om å skrive ned hva de tenkte på vedrørende en eventuell framtidig samarbeidsarena, og ordet "kommunen" var klart det ordet som kom fram flest ganger.

Figur 6.2: Ordsky fra innspillsmøte om en framtidig samarbeidsarena om ansvarlig næringsliv

De fleste peker på **Bergen kommune** som den naturlige koordinatør, pådriver og tilrettelegger for en framtidig samarbeidsarena. Kommunen kan styre/administrere en slik arena. Kommunen fikk honnør for sitt engasjement og omtales som en **pålitelig, troverdig** og **nøytral** aktør som vil være det best egnede vertskapet til en bred samarbeidsarena på tvers av sektorer og bransjer. En av informantene fra kunnskapssektoren uttalte:

«Fint at kommunen tar initiativ! Når det er kommunen som står bak, unngår vi at noen har egeninteresser, og det blir mer seriøst!»

Kommunen ser for seg at man kan starte forsiktig med en åpen møteplass med fokus på: erfaringsdeling og god praksis. Arenaene kan litt etter litt utvikles til noe mer forpliktende, men det kan komme etter hvert og utvikles i fellesskap.

Fast adresse

Det kom fram mange ulike tanker omkring hvorvidt en samarbeidsarena skal ha en fysisk adresse, være en virtuell arena, eller være et nettverk der møter huseres hos ulike aktører på omgang. Et helt konkret forslag som ble lansert var at samarbeidsarenaen kunne etableres under koordinering og i regi av **Bergen offentlige bibliotek**. Dette både med tanke på beliggenheten til hovedbiblioteket og bibliotekets samfunnsrolle. Biblioteket ligger lett tilgjengelig med tog og buss og egen bil. Hotell terminus som ligger like ved har godt egnede saler og konferanserom. Det å koordinere en slik arena og legge til rette for en møteplass for hele kommunen om bedrifters samfunnsansvar ville passe svært godt med bibliotekets mandat. Det at Biblioteket har ansvar for forfulgte forfattere som en del av Menneskerettighetsbyen Bergen ble også framhevet å være en styrke.

Bergen Global ble også nevnt som en mulig egnet møteplass.

Regelmessighet

Det ble ytret ønske om at en ny samarbeidsarena bør ha regelmessige møter/arrangementer for å kunne bli prioritert. Ikke for ofte og ikke for sjelden. Rett etter jobb eller på kveldstid. Noen så for seg et par møter i halvåret, andre ønsket heller flere mindre møter enn noen store. Det kom også fram forslag om et slags UN Forum med Bergensvri: man kunne arrangert én årlig konferanse på ansvarlig næringsliv, med små forum/møteplasser i gjennom året. Som én informant uttrykte det:

«Endring skjer i mindre møter»

Online informasjon

Det ble pekt på at det finnes mye informasjon om bedrifters samfunnsansvar og ansvarlig forretningsdrift, bærekraft og etisk handel på internett, men dette er ikke systematisert. En framtidig samarbeidsarena bør systematisere og publisere tilgjengelig informasjon og slik bli en nettressurs.⁸⁴

Delte meninger om rapportering

Det var delte meninger om rapportering i en samarbeidsarena: noen uttrykte behov for standardisering av rapportering, mens særlig **næringslivet** advarte om at det ikke måtte bli «nok en rapportering». Rapportering må ikke bli rene papirøvelser med urimelig mye merarbeid det ikke kommer noe ut av. De andre sektorene, dvs **offentlig, organisasjoner** og **kunnskap**, uttrykte ingen sterke formeninger om rapporteringskrav i en eventuell samarbeidsarena.

Eventuelle andre medlemsforpliktelser

Eventuell medlemskontingent eller deltakeravgift ble ikke diskutert særlig inngående i denne omgang, men det ble påpekt at en eventuell kontingent/avgift kan være et hinder for deltakelse - særlig fra små bedrifter og nystartede bedrifter. Som et alternativ, kan bedrifter bidra i form av erfaringsdeling eller annen «in-kind».

6.5 Oppsummering

På **tvers av målgruppene** peker flere på at en framtidig samarbeidsarena med fordel kan operere på ulike nivåer. Behovet for å bli kjent på tvers av målgrupper og bransjer, å ha et lavterskeltilbud det er lett å være med på, samt det å nå bredt ut til befolkningen med informasjon om ansvarlig næringsliv, peker i retning av åpne og mer uforpliktende møteplasser med informasjonsdeling og koordinering av aktiviteter som hovedfokus.

På den andre siden vil ønsket om dialogbaserte møtepunkter, hvor man, på tvers av målgrupper, har både tid og tillit til å gå inn i diskusjoner om kompliserte forhold og utfordringer, peke mot hyppigere møter i mindre format. Her pekes det på at det under en paraply, helst koordinert av kommunen, kan legges til rette for bransjeorganisering hvor det jobbes med mer konkrete problemstillinger. I noen tilfeller vil også behovet for konfidensialitet gjøre seg gjeldende, noe som fordrer en mer forpliktende ramme for deltakerne.

⁸⁴ Se også kapittel 5: *Tilgjengelige støtteapparat og ressursmiljø*

7. Konklusjoner og anbefalinger

Basert på dybdeintervju, virtuelle og fysiske innspillmøter med representanter fra næringsliv, offentlig sektor, organisasjoner og kunnskapssektoren i Bergen, konkluderer Responsible Business Advisors med at det er et ønske om en samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv i Bergen.

Risikoanalysen av utvalgte næringer (kapittel 3) tilsier også at det er behov for en slik arena. Når det gjelder alvorlige miljø- og/eller menneskerettighetsbrudd, er årsakssammenhengene gjerne så komplekse at det ikke kan forventes at én bedrift skal kunne løse dette alene.

Samtidig viser også kartleggingen av tilgjengelige støtteapparat og ressursmiljø at allerede fins en god del. Som flere har framhevet er det viktig at en eventuelt ny samarbeidsarena på ansvarlig næringsliv i Bergen ikke konkurrerer med det som allerede eksisterer. Det er likevel tydelig at det er et stort behov for kunnskap, kompetanse verktøy og ressurser innen feltet. En eventuell ny lovgivning, for eksempel pålegg om aktsomhetsvurderinger på menneskerettigheter, vil forsterke dette behovet ytterligere. Som én informant sa det:

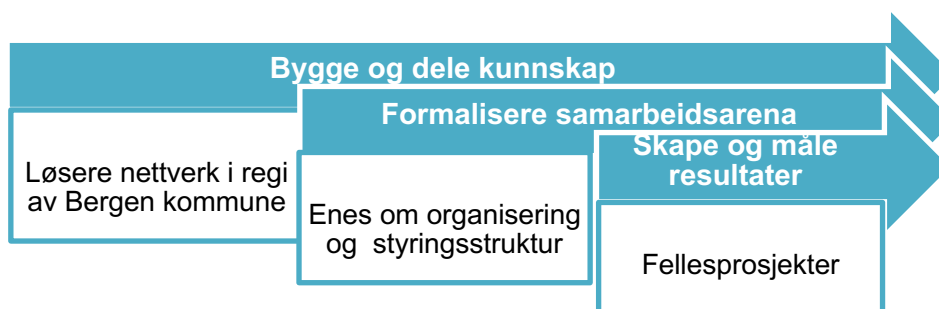
«Vi må henge med»

Hvis man lykkes med en samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv i Bergen vil Bergen ikke bare henge med, men også kunne bli en foregangs by/kommune for resten av landet. Det at Bergen er et regionalt knutepunkt i forhold til næringsutvikling og bærekraft kan også utnyttes positivt. Med flere voksende næringer i Bergen og regionen står Bergen i en unik posisjon for nyskapende, bærekraftig verdiskapning.

For Bergen kommune sin del kan en ny samarbeidsarena også bidra til å styrke eksisterende planer. Som flere interessenter har nevnt, kan det være naturlig å knytte framtidige planer for en samarbeidsarena sammen med eksisterende planer under fairtradebyen Bergen. Kommunens planene for fairtradebyen konkretiserer også planer for menneskerettighetsarbeidet i byen.

En stegvis og organisk prosess og utvikling synes likevel mer på sin plass enn å formalisere en samarbeidsarena fra dag én. Som figur 7.1 illustrerer, vil det tilsa et løser nettverk til å starte med. Denne tiden brukes til å bygge og dele kunnskap. Først når man har gjort seg erfaringer, og deltakende interessenter har opparbeidet tillit til hverandre, vil man kunne inngå reelle arbeidsmøter om hvordan en formalisert samarbeidsarena kan og bør se ut, og med faktisk formalisering som siste steg. En formalisert samarbeidsarena for ansvarlig næringsliv bør forventes å skape og synliggjøre resultater og/eller merverdi ved samarbeidet.

Figur 7.1: Stegvis prosess i å formalisere en samarbeidsarena

Nedenfor angis konkrete anbefalinger basert på innhentet informasjon fra nøkkelinteressenter.

7.1 Anbefalinger

Bygge og dele kunnskap

Bergen kommune som koordinator i oppstartsfase

Bergen kommune peker seg ut som en klart ønsket koordinator for en samarbeidsarena. Kommunen som nøytral aktør er et viktig moment. Basert på det, anbefaler Responsible Business Advisors at Bergen kommune tar regi i en oppstartsfase. Gitt økende deltakelse er det imidlertid likevel ikke naturlig at Bergen kommune fortsetter å drifte arenaen på egen hånd. Etterhvert som samarbeidsarenaen får mer form, innhold og økende deltakelse, bør man vurdere et mer formalisert samarbeid. Det er naturlig at Bergen kommune får en rolle og mandat i å endre arenaen fra en løs samarbeidsform til mer formalisert sådan.

Dedikerte nettsider og ressursportal.

Som et konkret første sted anbefaler vi å opprette nettsider som dedikert til ansvarlig næringsliv i Bergen. Dedikerte nettsider vil imøtekomme et behov for å synliggjøre og samle ressursene på ett sted. De kartlagte ressursmiljø og støtteapparat kan overføres til en nettbasert database. Oversikten i kapittel 5) er utformet med tanke på det. Jo mer søkbar databasen er, jo mer brukervennlig vil den være. Hvilken målgruppe gjeldende ressursmiljø/støtteapparat retter seg mot kan være ett søkekriterium. Søkevennlighet kan styrkes ytterligere ved å kategorisere de kartlagte ressursmiljø og støtteapparat tematisk dvs hvorvidt de innehar kompetanse på menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og/eller korrupsjon. Aktuelle ressursmiljø og støtteapparat som ikke er inkludert i denne rapporten, kan inviteres til selv å skrive en kort beskrivelse.

Basert på næringslivets tilbakemeldinger, bør det vurderes om også kommersielt baserte kompetansemiljø og verktøytilbydere bør inkluderes i databasen. Eksempelvis eksisterer det allerede flere kommersielle tilbydere av blokkjedeteknologi for sporing av leverandørkjeden.

En eventuell nettportal og/eller SoMe plattform kan også benyttes til å samle og spre egne og andres arrangement og publikasjoner innen ansvarlig næringsliv. Målet må være at nettportalen og/eller SoMe-plattformen anses som stedet å gå til for å få oversikt. I starten bør det derfor legges vekt på å gjøre den kjent.

Webinar/workshop-serier

Responsible Business Advisors synes å merke at utredningsarbeidet i seg selv har bidratt til økt oppmerksomhet og engasjement blant interessenter. Likeså har andre tematisk sammenfallende webinar i regi av Bergen kommune bidratt til det. Vi anbefaler at Bergen kommune fortsetter å arrangere slike lærings- og møteplasser.

Med referanse til tabell Tabell 6.3: «Potensielle tema og fokusområder i en samarbeidsarena» (s. 70) har dybdeintervju og innspillsmøter allerede resultert i en rekke konkrete forslag til tema.

Denne rapportens kapittelet 3 om risiko er også mat for bransjespesifikke webinar/workshops.

Lydhør for konkrete verktøy

Særlig næringslivsrepresentantene uttrykte behov for verktøy. Det var imidlertid lite konkretisering av hvilke typer verktøy man ønsket seg. For at samarbeidsarenaen skal oppfattes som fortsatt aktuell, er det viktig å være lydhør for typer konkrete verktøy.

Bygge på og fremme initiativ i Bergen

Samarbeidsarenaen bør bygge på og fremme eksisterende initiativ i Bergen. Den av bystyret nylig vedtatte (nov 2020) tilskuddordningen for prosjekter og aktiviteter i fairtradebyen Bergen er svært positiv i så måte.⁸⁵

Boks 7.1: Om tilskuddsordning for prosjekter og aktiviteter i fairtradebyen Bergen.

Formål med å tilskuddsordningen: stimulere næringslivet til å ta et aktivt ansvar gjennom støtte til tiltak som fremmer kunnskap og samarbeid på feltet. En slik ordning vil underbygge kommunens ulike satsingsområder for fairtradebyen Bergen.

Tilskuddsordningen er åpen for virksomheter innen næringsliv, organisasjonsliv, forskning og kunnskapsformidling. Det er et krav at søker har sete i Bergen og at tiltaket det søkes støtte om fremmer kunnskap og samarbeid. Tiltak der flere søkere fra de overnevnte sektorene går sammen vil bli prioritert.

Tilskuddsordningen bidrar til målet om å stimulere til ansvarlig næringsutvikling som tar hensyn til miljø og mennesker, fremme samarbeid om etisk og rettferdig handel, og understøtte de øvrige planområdene for fairtradebyen Bergen.

Det vektlegges tilskudd som kommer flere aktører i Bergen til gode eller som skaper samhandling mellom offentlig og privat sektor, akademia, organisasjoner og sivilsamfunn. Søker må kunne vise til konkrete resultatmål og forventede positive effekter på området.

Eksempler på tiltak (ikke utfyllende) kan være:

- Aktiviteter for innbyggerinvolvering som fremmer fairtradebyen Bergen
- Informasjons- og analysearbeid om etisk og rettferdig handel
- Fremme saker om næringsliv, miljø og menneskerettigheter i samfunnsdebatt og media
- Holde kurs rettet mot næringslivsansvar
- Arrangere temasamlinger for kunnskaps- og erfaringsutveksling
- Holde seminar og konferanser, webinarer og nettmøter
- Fremme innovative, eks. digitale løsninger for interessentdialog, kartlegging og analyse av risiko
- Utvikle kampanjer for etisk forbruk

Formalisere samarbeidsarena

I denne fasen vil arbeid med organisering og styringsform være sentralt.

Organisering av og styringsform på en samarbeidsarena

Responsible Business Advisors anbefaler at forhold som organisering og styringsform tas opp igjen til diskusjon og beslutning etter en tid. 8-12 måneder etter oppstart er realistisk. Reelle arbeidsmøter er nødvendig. Aktive deltakere over et lengre tidsrom vil kunne gi mer substans og grunnlag til å fatte beslutninger på forhold som styringsstruktur, hvorvidt samarbeidsarenaen skal være medlems-basert, eventuell medlemskontingent, forpliktelser og liknende. Ad eventuell betaling bør man også ha en *in-kind* bidragsmodell i mente. Dette for ikke å utelate oppstarts-bedrifter og mindre bedrifter med knappe budsjett.

⁸⁵ <https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/3619080/Framstilling-Tilskuddsordning-for-fairtradebyen-Bergen-Stotte-til-tiltak-for-etisk-handel-og-ansvarlig-naeringsutvikling>

Det er videre viktig at en finansieringsmodell ikke bare er prosjektbasert. Samarbeidsarenaen må også være driftsbasert. Det tilsier også at på sikt bør samarbeidsstrukturen formaliseres. Klynger og bransjeforeninger er blant flere framhevet som aktuelle samarbeidspartnere.

Grunnfinansiering fra disse kan kombineres med prosjektfinansiering fra både prosjektdeltakere og virkemiddelapparatet. Det offentlige og næringsforeningene vil kunne utfylle hverandre i arbeidet fram mot en bærekraftig næringsutvikling i Bergen. Klimapartnere Vestland som eies av Vestland fylkeskommune vil være relevant å skue til.

En mer formalisert styringsform tilsier også at samarbeidsarenaen bør ha et styre. Som et minimum bør representanter fra alle konsulterte sektorer (næringsliv, kunnskap, offentlig, organisasjoner) være representert. Det vil da være viktig at sektor-representanter forstår og utfører vervet nettopp som representanter for sin sektor, ikke som representanter for egen virksomhet/organisasjon.

Med mer formalisert struktur tilsier erfaring med og kjennskap til etablering av nye plattformer at samarbeidsarenaen også bør ha ansatte som holder i trådene og har oversikt. En samarbeidsarena basert på frivillighet vil raskt kunne smuldre bort i en travel hverdag.

Skape resultater, effekt og merverdi

Skape resultater, effekt og merverdi

En formalisert samarbeidsarena må ha klare målsettinger om å skape resultater effekt og merverdi. For å oppnå det, vil det være viktig å utforme velegnede måle-indikatorer. Samarbeidsprosjekter bør måle effekter av tiltaket/ene, det vil si om prosjektet/ene har bedret forhold for mennesker og/eller miljø. Merverdi i sammenhengen samarbeidsarena vil si at summen av samarbeidet er større enn om hver virksomhet kun arbeider på egen hånd.

Resultat/effektmåling av ansvarlig næringsliv har til nå vært et – om ikke forsømt, i hvert fall et område med mindre fokus, og/eller mest fokus på kvantitative indikatorer framfor kvalitative. Det gjelder særlig sosiale aspekter. Ansvarlig næringsliv og menneskerettigheter er ett eksempel på (hittil) svak kvalitativ måling.

Måling av resultater, effekt og merverdi betinger at man tilrettelegger for grunnmåling (baseline) helt fra start. Her vil både organisasjoner og kunnskapssektoren kunne bidra med sin kompetanse inn i fellesskapet.

Avslutningsvis er det ikke til å unngå å nevne Covid-19. Verdenspandemien har også har rammet næringslivet – både i Bergen, i Norge og ikke minst i produsentland. Samtidig ser det heller ikke ut til at de alvorlige konsekvensene har tatt fokus vekk fra ansvarlig næringsliv. Covid-19 har snarere sporet til en ambisjon som med en bergensk vri blir denne rapportens siste ord:

Build Back Better, Bergen!

RISIKO- OG
MULIGHETSANALYSE

RÅDGIVNING
GJENNOMFØRING

RESULTATER

AKTSOMHETSVALDERINGER

- MENNESKERETTIGHETER
- MILJØ
- KORRUPSJON
- POLITISK RISIKO

MULIGHETSANALYSER

ANSVARLIG NÆRINGS LIV I VERDIKJEDEN

- ANSTENDIG ARBEID
- SOSIAL DIALOG
- LIKESTILLING
- LOKAL INTERESSENTIALOG
- KLAGEMEKANISMER

ANSVARLIGHET I EGEN VIRKSOMHET

BÆREKRAFTSMÅL

RESULTAT/EFFEKTMÅLING

- ✓ BÆREKRAFTSMÅL
- ✓ ANSVARLIG NÆRINGS LIV
- ✓ SIRKULÆRØKONOMI

Gunelle Winum

Aktsomhetsvurdering
Forbedringer i
verdikjeden og egen
virksomhet
Mulighetsanalyser

Kirsten S. Natvig

Aktsomhetsvurdering
menneskerettigheter,
Likestilling,
Mulighetsanalyser
Resultat/effektmåling

Per N. Bondevik

Etisk handel
Likestilling
Mulighetsanalyser
Resultat/effektmåling

Magnus Macfarlane,

Aktsomhetsvurdering
menneskerettigheter,
Landrettigheter
Klagemekanismer
Resultat/effektmåling

Peter Croal

Konsekvensanalyse
Interessentdialog
Urfolk

Wijnand Broer

Sirkulærøkonom
Ansvarlig næringsliv i
verdikjeden

Roel Slootweg

Miljøkonsekvens-
analyse
Biologisk mangfold
Resultat/effektmåling

Vegard Bye

Menneskerettigheter
Politisk risikoanalyse

Lene Marsøe

Menneske-
rettighetsjurist

Rolf A. Vestvik

Bærekraftsmål

Vedlegg A: Kilder brukt i kartlegging av risiko

Kilde	Kommentar	Nettside
ILO	Publikasjoner som omfatter risiko for å bryte kjernekonvensjonene til ILO basert på tema, sektor eller land.	www.ilo.org
OECD	Bransjespesifikke retningslinjer.	www.oecd.org/investment/duediligence-guidance-for-responsible-business-conduct.htm
Difi høyriskorapporter	Risikorapporter på bransje- og produktnivå	www.anskaffelser.no/samfunnsansvar/sosialt-ansvar/laer-om-hoyrisikoprodukter
ITUC	Publikasjoner og nyheter om arbeidstakerrettigheter	www.ituc-csi.org/
US Department of Labor "List of Goods Produced by Child Labor or Forced Labor"	Listen angir forekomster av barne- og slavearbeid for utvalgte varegrupper på landnivå.	www.dol.gov/agencies/ilab/reports/child-labor/list-of-goods
US Department of State	Årlige landrapporter på menneskerettigheter.	www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/
Transparency International	Ledende anti- korrupsjons NGO	www.transparency.org
U4	Ressurssenter mot korrupsjon	www.u4.no
IRIS- international Recruitment Integrity System	Kamp mot uetisk rekruttering, sener under utvikling ledes av FNs migrasjonsorganisasjon	https://iris.iom.int/
Etisk Handel Norge	Ressurssenter for etisk handel.	www.etiskhandel.no/
Human Rights Watch	Internasjonal menneskerettighets NGO	www.hrw.org/

Vedlegg B: Intervjuguide for dybdeintervjuer

1) Kartlegging av risikoutsatte næringer:

- Innspill fra Næringssjefen om klynger, oppsett ift inndeling av næringer, innspill til konkrete bedrifter som bør inviteres til innspillsmøte.
- Innspill fra forfatter av handlingsplanen mot menneskehandel om utsatte næringer, evt innspill til bedrifter som kan inviteres til innspillsmøte.

2) Bedrifter med fokus på etikk

- Intervjuobjekter bes om å oppgi informasjon om hvilke bedrifter innen deres arbeidsfelt som innretter seg for å ta etisk ansvar.
- Er det noen av disse bedriftene som bør motta invitasjon til å delta på et innspillsmøte for å diskutere opprettelsen av en samarbeidsarena i Bergen for etisk og rettferdig handel?

3) Støtteapparat

- Hvilke ressurser eller støtteapparat finnes i Bergen for etisk og rettferdig handel?
- Har du selv eller noen i din organisasjon benyttet seg av disse ressursene?
- Hvordan opplever dere tilbudet og tjenestene som gis?
- Er disse ressursene og miljøene tilgjengelige og enkle for publikum å benytte seg av?
- Er det et støtteapparat eller ressurser som du og din organisasjon savner i Bergen?

4) Samarbeidsarena

- Ville du og din organisasjon være interessert i å benytte en eventuell samarbeidsarena for bedrifter, organisasjoner, myndigheter og kunnskapsmiljøer Bergen som vil fremme kunnskap og engasjement og styrke interessedialog og samarbeid for næringsutvikling som respekterer mennesker og miljø?
- Hvordan tenker du en slik samarbeidsarena bør se ut mht møteplass, møtefrekvens, deltakere, tema, styring, form mm?
- Hvilke aktører/personer vil du anbefale at vi inviterer til å delta på et innspillsmøte om en framtidig samarbeidsarena i Bergen?